CORPVS MEDICORVM LATINORVM

EDITVM

CONSILIO ET AVCTORITATE INSTITVTI PVSCHMANNIANI LIPSIENSIS

VOL. VIII 1

ANTHIMI

DE OBSERVATIONE CIBORVM AD THEODORICVM REGEM FRANCORVM EPISTVLA

RECENSVIT

EDVARDVS LIECHTENHAN

MCMXXVIII
LIPSIAE ET BEROLINI IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEVBNERI

CAROLO SVDHOFF
MAXIMILIANO NIEDERMANN
FAVTORIBVS STVDIORVM

HOC OPVSCVLVM
DEDICAT AVCTOR

AD LECTOREM PRAEFATIO

De Anthimo medico eiusque epistula, quam de obseruatione ciborum scripsit ad Theodoricum regem Francorum, primus Mauritius Haupt egit a. d. IX Kal. Nov. anni 1867 in conuentu Academiae Berolinensis, legens dissertationem quam inscripserat „Über eine Diätetik des sechsten Jahrhunderts“.[1]) Valde dolendum est, quod ille uir doctissimus nunquam hanc dissertationem publici iuris fecit, eo magis, quod Valentinus Rose, qui paulo post omnia, quae Hauptius ad Anthimi epistulam pertinentia collegisset, ab illo se accepisse profitetur[2]), modestia adductus, ne res ab Hauptio inuestigatas quasi suas aut ante illum publici iuris faceret, multa tacuisse uidetur. Quam multa certe, quae ille princeps philologorum ex suo more ingeniose ac subtiliter obseruauerat et coniecerat, perdita sunt!

Anno 1870 Anthimi epistulae editio princeps curante Valentino Rose prodiit in secundo fasciculo anecdotorum Graecorum et Graeco-Latinorum p. 41 sqq.; iterum apud Teubnerum anno 1877 idem Anthimum edidit. De his editionibus et Valentini Rose recensione infra agemus; hoc loco breuiter referamus, quae ille de auctore ipso atque de eius uita et opere inuestigauerit.

Dum inter Zenonem imperatorem Byzantinum et Theodoricum Triarii filium de foedere ineundo agitur, Anthimus quidam medicus, ut narrat Malchus rerum scriptor[3]), una cum duobus aliis uiris per epistulam Gothum de rebus certiorem facere conatus est, quae Constantinopoli agebantur, dicens in urbe esse qui ei fauerent. Quibus litteris interceptis Anthimus ille patria pulsus est. Vix dubium est, quin medicus ad Gothos confugerit et Theodorico Triarii filio mortuo alterum illum Theodoricum, cui Magni cognomen est inditum, in Italiam sit secutus, ubi non solum magno in honore uiuebat, sed etiam legatus ad alios reges missus est. Auctor enim noster ille medicus Byzantinus esse uidetur; nam Graecum eum fuisse cum nomen tum ipsius testimonium affirmat, cum dicat *opus, quod nos Graece dicimus alfita* (p. 24, 1); apud Gothos autem eum uixisse documento est idem locus, ubi Gothicum nomen eiusdem rei *fenea* affert. Quae autem causa uiro legatario fuisse potest epistulae ad regem Francorum

1) Monatsberichte der k. preuß. Akademie der Wissenschaften 1867, p. 673.
2) Anecdota p. 43.
3) Hist. Graec. min. I p. 400 Dind.

scribendae nisi quod legatus apud eum versatus erat? Quodsi haec omnia bene coniecit Rose, apparet haud dubie opusculum Anthimi scriptum esse post annum 511, quo Theodoricus Francus Chlodwigi filius regnum iniit. Quod uero Rose Anthimum in Italia superiore linguam Latinam didicisse ex eo apparere dicit, quod saepius uerbis *nam non* pro *sed non* utatur (anecd. p. 46), id, quamquam in re ipsa plane ei assentior, nullius momenti mihi esse uidetur, cum nostris diebus sciamus illam formulam non esse peculiarem Italiae.[1])

De fontibus ac testimoniis Rose anecd. p. 50 tractauit neque quicquam noui habeo quod addam; itaque ad illius dissertationem lectorem relegare licet; id tantum commemoro, de fontibus nihil certi adfirmari posse, etsi noster saepius auctores laudat.[2]) E numero et codicum et locorum interpolatorum patet saepissime auctorem lectum esse.

Etsi non mirum est nos in recensione alia usos esse ratione atque Rose, tamen ei opprobrio dare iustum non est, quod saepissime, quae sunt sermonis uulgaris quem dicunt, librariis attribuit et in sermonem aetatis anterioris, ne dicam auctorum classicorum, uertit, quamuis iam ipse in praefatione secundae suae editionis haud raro se haesitauisse confiteatur, 'quomodo inter natiuuam auctoris barbariem fortuitamque scriptorum et adiectam recte dignoscatur'. Plurimas enim uiri docti ab illo tempore usque ad hunc diem obseruationes contulerunt. Pauca illius rei exempla afferamus (nostram lectionem Rosii lectioni opponemus uariis lectionibus codicum omissis):

p. 1, 13: *escotomaticis* ego; *scotomaticis* Ro.
p. 2, 18: *si necessitas exierit* ego; *si necessitas exegerit* Ro.
p. 5, 16: *ueruicinas carnes . . . aptae sunt* ego; *ueruecinae carnes* Ro.
p. 7, 12: *sic coquat in uas fictile* ego; *sic coquatur in uaso fictili* Ro.
p. 11, 6: *graticula* ego; *craticula* Ro.
p. 13, 3: *cui delectat* ego; *qui delectatur* Ro.
p. 20, 8: *fleumatica* ego; *flegmatica* Ro.
p. 20, 10: *illud quod in giro pendet sublatum* ego; *illo quod in gyro pendet sublato* Ro.
p. 20, 11: *alterum uenenum opus non habet* ego; *altero ueneno opus non habet* Ro.
p. 28, 6 sqq.: *ut in praesentia sua aut uacca aut capra aut ouis mulgatur ita, ut uas illud fictile sit et bene scaldetur, ut, quomodo mulgitur, non refrigeret, sed calidum bibatur* ego; *et in praesentia sua uacca aut capra aut ouis mulgeatur, ita ut uas illi fictile sit et bene excaldetur, ut quomodo mulgetur non refrigeretur sed calidum bibatur* Ro.

At non solum locos a communi grammaticorum norma recedentes contra auctoritatem meliorum codicum commutauit, sed etiam haud

1) Vide e. gr. Löfstedt, Philolog. Kommentar z. Peregrinatio Aetheriae p. 34.
2) 10, 15. 12, 8. 13, 10. 14, 9. 17, 13. 22, 13. 29, 5. 8.

raro in emendandis locis secutus est librorum deteriorum lectionem faciliorem, ubi lectio reconditior praeferenda erat, praesertim cum in codicibus fide dignis inueniretur.

Nullo modo quae supra dixi ita intellegi uelim, quasi ipse nunquam dubitauerim, quid sit auctori attribuendum, quid librariis, neque unquam errauisse mihi uidear; superuacaneum est hic eius rei exempla commemorare, cum inter uiros doctos, praecipue inter eos, qui eius generis auctores legunt latinitatique eorum obseruandae operam dant, nemo sit, qui annotationes criticas diligentissime adhibendas esse nesciat.

De Valentini Rose editione agens A. Eberhardt, Jenaer Litteraturzeitung 1878 p. 379 nonnulla ad recensionem utilia attulit et Rosium parum accurate indici componendo operam dedisse demonstrat.

Anno 1924 prodiit dissertatio inauguralis a Shirley Howard Weber conscripta[1]), quae ad recensendum textum non multum adfert noui; ecce enim quam secutus est rationem auctor: „I have thought it advisable to present a full text of G as it stands, making no attempt at emendations, except to suggest the correct reading in the notes and commentary. Textual emendation with a text like Anthimus is, at the best, futile."

W. Baehrens, Berl. philologische Wochenschrift 1926 col. 849 sqq. de Weberi dissertatione tractans iure uituperat auctorem praeter Sangallensem G codices non legisse, sed ex annotatione Rosii uarias lectiones transscripsisse cum erroribus. Cuius rei unum exemplum afferamus: Weber dicit codicem l p. 17, 9 *in mensa* pro *inpisa* habere; Rose duas lectiones huius codicis affert; ex anecdotis apparet *in mensa* esse lectionem codicis p. Baehrens collationibus Alfredi Holderi usus emendationes nonnullas proposuit, quarum alteras in textum recepi, alteras in annotationibus commemoravi.

Anthimi epistula quatenus ad explanandam historiam artis medicae usui esset demonstrauit Julius Uffelmann, Deutsche medizinische Wochenschrift VII (1881) p. 213—218.

De uocibus Germanicis quae leguntur apud Anthimum egit Fr. Kluge, Grundriß der germanischen Philologie I² p. 332.

Anno 1926 dissertatio Amstelodami prodiit: Lexicon Anthimeum a Nardo Groen compositum. quo opusculo diligenter ex editione Rosiana omnes locos collegit auctor, tamen Rosii annotationes criticas, quod ualde dolendum est, neglexit.

Iam ad descriptionem singulorum librorum manuscriptorum transeamus.

---

1) Anthimus, De obseruatio ciborum. Text, commentary and glossary, with a study of the latinity. A dissertation presented to the Faculty of Princeton University; Late E. J. Brill Ltd., Leiden 1924. — Cur auctor dissertationis scripserit 'de obseruatio' pro 'de observatione', reperire non possum; nullus enim liber manuscriptus 'obseruatio' praebet.

G Cum codicem Sangallensem 762 saeculo IX scriptum iam Rose maximae fidei esse perspexerit atque de eo tractauerit anecdot. p. 57, non multa mihi addenda esse uidentur nisi hoc unum Rosium non satis huic libro confisum esse, cum multa, quae ad natiuam barbariem pertinent, librario esse attribuenda putaret. Haud raro rasurae et correctiones partim primae partim secundae manus inueniuntur; quae prima manu mihi correcta esse uidebantur sigla G^c, quae secunda, G^2 in annotationibus designaui. — In solo codice G suum quodque caput titulum cum numero habet, quod tamen Anthimum non ipsum apposuisse ex hisce colligo: primum quod solus, ut dixi, G numeros et omnium capitum titulos habet, cum tituli, qui in codd. l et P ad nonnulla capita adscripti occurrunt magna ex parte cum codice G non congruant, in reliquis autem libris numeri omnino non inueniantur. Praeterea in G cap. LXXXVI De cerasia incipit: *Cerasia aut diuersa alia genera pomorum* . . ., cum reliqui omnes uerborum continuatione non intermissa *uel cerasia* scribant. Verisimile est scriptorem codicis G inde a uerbo *cerasia* nouum caput coepisse; cum autem intellexisset sequentium capitum numeros cum libro quem describebat non iam congruere, numerum LXXXVIII iterasse (et ante *De ficas* et ante *De castania*). Tum etiam crebro titulis non omnia enumerantur, quae capita continent; ita capite L quod inscribitur *De malba* non solum de malua, sed etiam de beta et de porro agitur; cap. LV (*De apium*) tractatur de apio coriandro aneto porro; cap. LXXX sub uoce *De mela* de piro quoque agitur, nec certe auctor ipse caput, in quo de auetarda scribit, inscripsisset *De aue*. Similiter cap. XII agitur de carne insalata, tamen librarius prima uerba capitis repetens rubrica adscripsit *De carnis uaccinae*, cum iam caput III de carnibus uaccinis tractaret. Maxime autem ad eam opinionem me adduxit, quod in titulis librarius saepius praepositione cum nominatiuo coniuncta utitur *(XXI De carnis uaccinae. XXIX De columbe. XLIII De anguile. LI De lactuce. LXII De cepe. LXIV De tisane. LXXII De lupini. XCII De dactali.)*, quod apud Anthimum non ocurrit.[1])

Codicem S. Galli 762 Basileam officiosissime missum descripsi et iterum magna ex parte in bibliotheca Sangallensi cum annotationibus meis contuli.

A Codex Londiniensis (Ayscough) 3107 chartaceus A etsi saeculi XVII est, tamen non multo minore dignus est fide quam G, quia ex uetusto codice deperdito saeculi IX, ut arbitratur Rose, accuratissime est descriptus non solum quod ipsum textum attinet, sed etiam litterarum formas, quas imitatus est librarius inde a uerbis *fuerint cocti* p. 1, 10., postquam antea ab initio suo ipsius solito ductu litterarum usus est excepta inscriptione, quam maiusculis litteris scripsit. In margine priorum maxime paginarum et coniecturae et annotationes adiec-

---

1) De locis interpolatis codicis G agitur infra p. XVII in annotatione.

tae sunt, altera manu, quae eadem iuxta titulum adscripsit *Ex ueteri membrana Supantis Bisontini.* Nonnulla, quae illi lectori ad auctoris uitam aut ad mores illorum temporum explanandos aliquid afferre uidebantur, lineolis notata sunt. Ad p. 24, 1 in margine grandibus litteris adscripsit *NOS GRAECI.* Inter folia 7 et 10 duo folia minora interesse uidentur, in quibus notae manu recentioris aeui scriptae leguntur de Anthemio imperatore, genero Marciani, socero Ricimeri, mortuo a. d. V. Id. Iul. 472, quem falso doctus quidam lector eundem ac nostrum esse putauit.

Quamuis lectiones libri A saepissime congruant cum G ceterisque libris, quibus inprimis niti debemus in recensendo textu, tamen in dirimendis uerbis permulta menda praebet, quod tria exempla ad oculos demonstrent:

p. 2, 5: *quis et aliter* pro *qui se taliter.*
p. 11, 8: *crudas trosint* pro *crudastros sint.*
p. 12, 3: *quinonta tam̄* pro *qui non tamen.*

Minima utilitate est codex Londiniensis Harleianus 4986 = 5294 **l**
saec. XI, (l) olim Marcelli Viconti patricii Cortonensis.[1]) Non enim solum maximam partem uocum aut formularum, quae recedunt a grammaticorum norma, mutauit, sed etiam saepissime a melioribus codicibus ita discrepat, ut eandem fere sententiam uerbis plane diuersis efferat. Longum est omnes locos enumerare, quibus hoc modo peccaverit librarius; quae sequuntur exempla satis erunt ad leuitatem, ut ita dicam, ostentandam, qua usus est in mutando textu. Primum nonnulli loci adducantur ex eius modi innumerabilibus, quibus auctorem corrigere librarius sibi uidebatur:

p. 3, 14: *potibus* pro *poculis*
p. 10, 12: *renes porcorum* pro *renes de porco*
p. 16, 11: *multum apud nos abundant* pro *satis apud nos abundant*
p. 27, 12: *crudum lac* pro *crudos lactes*
p. 28, 7; *mulgeatur* pro *mulgatur*

Ex illis locis haud minus crebris, quibus textum librarius nouauit, hos commemoravisse satis erit:

p. 2, 7: *si plus quis accipere praesumpserit* pro *si plus praesumptum fuerit*
p. 8, 10: *dico* pro *expono*

---

1) In codice Veneto Naniano, de quo infra agemus, nota legitur a Cochio medico Florentino scripta: „Rilazione d'un manoscritto medicinale del Signor Marchese Casalici Marcello Viconti Patrizio Cortonese fatta di luglio 1733. Il codice è di carta piccola della grandezza che si dice piccolo foglio scritto, comme pare, nella prima metà del secolo XIII cioè circa al 1230 — in Latino con titoli rossi e con pitture d'erbe e d'animali alquanto rozze e con due altre pitture di figure umane al principio. E di 82 carte e contiene diverse operette medicinali di varii autori.“ Liber ergo non fuit Collegii Etruscorum Cortonae (Bandini apud Rose, anecd. p. 60), „ma di uno dei promotori e più cospicui membri d'essa, il march. Marc. Viconti,“ ut litteris ad me scripsit uir doctissimus Luigi Ferrari bibliothecarius Venetus.

p. 11, 4: *manducare* pro *comedere*
p. 26, 1: *conuenit* pro *facit*

Saepe etiam uerba transponit, e. gr.

p. 2, 3: *cibi fuerint* pro *fuerint cibi*
p. 2, 5: *obseruare uoluerit* pro *uoluerint obseruare*
p. 3, 4: *aliae gentes* pro *gentes alias*
p. 3, 6: *medicinas sibi* pro *sibi medicinas*
p. 3, 8: *rationem reddent* pro *reddo rationem*
p. 3, 9: *sicut lupi manducant* pro *manducant sicut lupi*

Crebro cum uerbis uel sententiam mutat, e. gr.

p. 3, 6: *male cibis utantur* pro *male sibi senserint*
p. 12, 5: *ansera similiter* pro *ante sera tantum*

Qui loci satis erunt ad demonstrandum, quantulum ualeat hic codex ad recensionem; neque ullius momenti esset, si recte Rose eum ex A descriptum putauisset.[1]) Etsi permultis locis cum A congruit, quod primo obtutu ex annotatione critica cognosces, tamen huius generis loci probant Rosium errauisse:

p. 10, 4: *temptant* lBgPH *tepmtant* G *contempnant* A
p. 13, 12: *manducasse* GlBgH *manducat* A
p. 27, 1: *coctiua* GlBH *sic uotiua* A

Harleiani uarias lectiones in annotatione critica omisi, ubi neque cum codicis A lectionibus congruunt neque quidquam continent, quod ad recensionem usui esse possit.[2])

1) Vide stemma in editione Teubneriana.

2) In margine codicis l glossemata inueniuntur, nonnulla etiam interlinearia, quorum pleraque nihil afferunt ad interpretandum auctorem. Quae in margine adscripta sunt, magna ex parte in exemplari phototypice expresso, quo usus sum, uix legi possunt. Ea quae primae et secundae paginis adscripta sunt, manus saeculi fere XVI esse uidentur, in ceteris paginis interpolator manum antiquioris aevi imitatus est. Quae glossae quatenus memoriae dignae mihi uidebantur, in indice uerborum commemorantur. Interdum tituli adduntur capitibus rubrica scripti, ubi librarius inter capita satis spatii reliquerat; frequenter in fine uersuum additi sunt. Quos cum minoris etiam momenti esse existimassem quam tituli qui inueniuntur in G, annotationem criticam iis onerandam non putans hoc loco eos apposui:

cap. 1 De pane	cap. 16 De porcis
cap. 3 De carnib. vaccinis	cap. 20 De uacca
cap. 4 De uerbicinis (*e* ceruicinis *corr*) carn̄	cap. 22 De fassiano
	cap. 23 De gallinis
cap. 5 De agnellinis carnibus	cap. 24 De pauonibus
cap. 6 De ceruinis carnibus	cap. 25 De agrestibus auibus
cap. 7 De hinnulis et de capreolis	cap. 27 De gruibus
cap. 8 De caprunis carnibus	cap. 28 De perdicibus
cap. 9 De porcello domestico	cap. 29 De columbis
cap. 11 De bubulis	cap. 31 De fatulis
cap. 12 De uaccinis carnibus	cap. 33 De oue auetarda
cap. 13 De lepore	cap. 35 De gallinarum ouis
cap. 14 De lardo	cap. 39 De piscium genere
cap. 15 De ceruisa medone et aloxino	cap. 48 De pectenibus uel hostria

Codicem Venetum Nanianum 59 = Lat. XIV, 55 (olim Lat. VII, 18) saec. XVIII a Morellio[1]) et a Josepho Valentinelli[2]) commemoratum apographon esse codicis Harleiani iam Rose anecd. p. 60 uidit. Ipse mihi persuasi rem ita se habere conferens imaginem phototypicam paginarum 4r, 14r, 24r, 46r cum imagine cod. l. Ornatus est Nanianus annotationibus et correctionibus, quas medico Florentino Antonio Cocchi (1695—1758) deberi Morellius dicit. Quae Cocchi in pp. 1r et 2r adscripserit, uide p. IX annot. *Venet.*

Codex Bambergensis L III 8 saec. IX etsi in breuiorem textum est contractus et nonnulla capita uel singulas partes capitum omisit, tamen non solum saepe eandem quam G lectionem praebet, sed etiam interdum, ubi ceteri aut corruptelas praebent aut textum mutauerunt, sequendus uidetur contra auctoritatem codicum G et A, e. gr. **B**

p. 10, 10: *de medus* BgH *de metus* G *de medis* A
p. 12, 9: *ad uiros* BH *aduersus* AlgP *adueros* G.
p. 14, 1: *accipisse* B *accepisse* ceteri

At multa etiam librarius mutauit siue ad uetustioris aeui latinitatis normam siue ad suum ipsius arbitrium. qua necessitate adductus, ut duo exempla huius rei afferam, scripsit

p. 14, 5: *manducauerunt* pro *comederunt,*
p. 10, 12: *non oportet manducare* pro *non expedit manducare*?

Aliis locis manifestum est eum uerba uel formulas uitasse, quae a praeceptis grammaticorum discrepant; ita passim scripsit *ad horam,* ubi, quin *ad hora* tralaticium sit, dubium non est; similiter p. 12, 10 scripsit *diuersos cibos,* ubi *diuersa cibora* habet G, p. 19, 8 *minores* pro *minuti,* p. 27, 4 *de lactibus,* ubi *de lactes* scribendum esse GAg docent.

Additamenta, quae inueniuntur in B ante cap. 3 et initio cap. 22, hausta sunt e uersione Latina Pseudo-Hippocratei libri secundi *περὶ διαίτης,* quem V. Rose e codice G in anecdotis (II, p. 151) publici iuris fecit. Ceterum de locis interpolatis uide infra p. XVII in annotatione.

Codice Sangallensi 878 Rose in secunda tantum editione usus est. Scriptus est saeculo IX, post annum 849, ut apparet ex 'Excerptis ex Chronicon Horosii', quae habet p. 303—305 et ubi mentionem fieri terraemotus anni 849 manus saec. XIX in primo folio a glutinatore inserto annotauit.[3]) Tamen in fine codicis addita sunt 'quaedam saeculi 13 de grammatica'. Anthimus legitur p. 352—366. Etsi **g**

---

cap. 50 De malua. beta. et de holerum genere	cap. 64 De leguminibus
cap. 58 De melone	cap. 77 De butyro
cap. 59 De atriplici	cap. 79 De caseo
cap. 61 De allio	cap. 82 De simila
	cap. 83 De pomorum ratione

1) Codices manuscripti Latini bibliothecae Nanianae a Iacobo Morellio relati, Venetiis 1776, pp. 64—68.

2) Bibliotheca manuscripta ad S. Marci Venetiarum, Ven. 1872, pp. 126—131.

3) Lector ille libri manuscripti tamen errore quodam adductus dicit codicem anno 821 scriptum esse.

multis locis sermonem uulgarem ad normam aeui antiquioris mutauit, tamen haud raro lectiones peculiares retinuit, quae cum optimis codicibus congruunt. Quod ex his paucis exemplis colligat lector uelim:

p. 3, 1: *cabalicando* GAg *caballicando* ceteri

p. 8, 10: *ad hora* GAg *ad horam* ceteri. similiter passim.

p. 5, 14: *contenit* Gg *continet* lPHg^c *continuit* A

p. 9, 15: *saniores ab aliis* Bg *aliis* GPH *alii* Al

p. 18, 13: *de plures dies* G^1ABg *de pluribus diebus* lPH

Pari modo semper *coacolat* scribit cum melioribus, ubi *coagulat* uel *coagulatur* deteriores praebent.

Aut ipsum librarium, qui scripsit codicem g, aut scriptorem archetypi, ex quo fluxerunt gPp non accurate alterum illum librum descripsisse, eius rei haec exempla documento sint:

p. 2, 6: *potum* pro *potu* (sequitur *tantum*)
cibo pro *cibis*

p. 2, 9: *ille* pro *illa*
unum exemplo ubi *unum exemplum* ceteri omnes

p. 2, 11: *ipsa* pro *spissa*

p. 2, 13: *et* omisit
cibo pro *cibis*

p. 23, 2: *inimicum est* omisit

p. 23, 4: *ad tripices* pro *atriplices*

p. 23, 5: *uero* omisit

p. 31, 1: *male* pro *mela* (*mela* g^c)
qui pro *quae* (idem habet A)

p. 31, 3: *in arbore* omisit

p. 31, 5: *prunia* pro *pruna*
bona matura pro *bene maturata*
per se caditura. Cina pro *persica duracina*

p. 31, 6: *alia* omisit.

Concedo cod. g interdum lectiones, ut ita dicam, uulgariores praebere quam G et A; tamen, quia tam multis locis eum corruptum esse manifestum est, eum sequendum non putaui; conferas precor e. gr.

p. 1, 12: *ruptos* pro *ructus*

p. 4, 4: *utere* pro *uti*

p. 29, 2: *obtinerit* pro *obtinuerit*

Correctiones quae inueniuntur in codice g parui momenti sunt, etsi manu vetusta scriptae esse uidentur; adduntur enim aut lectiones faciliores, ut

p. 21, 10: *urinam* (litt. *m* in rasura), ubi *urinas* GAlBH.

p. 29, 1: *modicum* erasis nonnullis litteris, ubi *cata modicum* GA, aut menda primae manus in aperto sunt, ut *supimos* p. 28, 10.

Codicem g contuli Basileam officiose missum et iterum in bibliotheca Sangallensi.

Codicem Parisinum olim S. Victor. saec. XI cum g ex fonte communi fluxisse tam apertum est, ut propinquitatis exempla hoc loco afferre superuacaneum sit; eos tantum locos commemorare operae pretium est, quos g et P soli aut exhibent aut omiserunt: P

g et P soli habent: p. 1, 4—6 (una cum p)
p. 18, 4—5
p. 25, 14 sq.
g et P soli omiserunt p. 14, 10—15, 3.

Parisinum autem non esse apographon Sangallensis ex eo apparet, quod uerba *et bene digeritur — debet coqui* p. 9, 2 sq. in g omissa P exhibet. Item lacuna quam supra commemorauimus et quam communem esse diximus codicibus g et P, in g iam p. 14, 7 incipit. item p. 12, 1 *quia — adiecta* habet P, omisit g, nec non *et non — habere* p. 12, 13.

De P non aliter iudicandum esse atque de l nunc paucis uerbis demonstrandum est; parum enim saepe librarius secutus est librum quem describebat; multis locis aliis uerbis eandem sententiam efferre conatus est, haud raro aliquid addidit aut deprompsit, e. gr.

p. 13, 9: *quedam uero que nascuntur in agrestibus locis et elleborum herbam, quam latini dicunt uaratrum, manducant* pro *in campis uero qui nascuntur, elleborum herbam, quae Latine dicitur sitri, ipsud manducant.*

p. 14, 3: . . . *ut partim facit extra naturam. studens ergo* . . . pro . . . *ut partem facies constringat. istud et ego* . . .

p. 20, 4: *pectines optimam carnem habent et elixi et assati* pro *pectenis optima caro elixi facti et assati*

p. 22, 6: *cucurbitae uero raptae non manducentur* pro *cocurbitas uero rariter praesumendas*

p. 23, 5: *rafani* pro *radices*

p. 24, 2: *frumentum* pro *fenea*

p. 24, 3: *coclear capit* pro *cocliar plenum*

p. 29, 4 sqq: *oxiragra* . . . *auctores dicunt sanis hominibus esse apta, quia non coagulat in uentre conuenit ut mel misceatur aut oleum gremiale quantum decet* pro *oxygala* . . . *auctores dicunt sanis hominibus esse aptum, quia non coacolat in uentre; tamen et ipsud aut mel admixtum aut, quando fuerit, oleum gremialem.*

Simili modo omnia fere, quae sermonis uulgarioris sunt, immutauit:

p. 11, 8: *paene sit crudus* pro *crudastros sint*

p. 20, 11 et 29, 14 sq.: *altero ueneno opus non habet* pro *alterum uenenum opus non habet.*

p. 27, 7 sq.: *in carbonibus* . . . *coquat* . . . *non in eramine* pro *in carbones* . . . *coquat* . . . *nam non in aeramen*

p. 27, 11: *statim* pro *contra*

p. 28, 13 sq.: *peius est* pro *peius exterminat*

p. 28, 14: *mellis modicum* pro *mel modicum*

Tali modo innumerabilibus locis quae tralaticia sunt, immutauit. Quae cum ita sint, uarias lectiones codicis P, quae in nullo alio codice inueniuntur aut in P et l solis[1]), in annotatione critica neglegendas iudicaui; iis ergo locis, ubi lectio huius libri non affertur, quae praebet nullius momenti putanda sunt.

p De codice Pragensi XIV A 12 saec. XIV/XV Rose egit in anecdotis p. 61. cum nihil afferre uideatur ad recensionem, ut e lectionibus elucet, quas Rose in sua annotatione apposuit, eum inspiciendum non putaui. tamen ex editionibus Rosii nonnullas uarias lectiones transscripsi, praecipue initio, ut perspicere posset lector, quantulae utilitatis esset.

H De codice Parisino 6842 B saec. X ab Alfredo Holder inuento breuiter egit W. Baehrens, Berliner philologische Wochenschrift 46 (1926) col. 848 sqq., qui littera C eum designat. Iam in meis annotationibus hunc librum littera H designaueram in honorem et memoriam Holderi, neque id mutandum esse putaui. Qui codex etsi non multum noui praebet, tamen magni pretii est iis locis, quibus lectiones aliorum codicum confirmat. Sed huius quoque librarius haud raro normam grammaticorum sequendam sibi existimauit, e. gr.
p. 1, 12: *in caput ascendit* pro *in capite ascendit*
p. 2, 12: *tenet* pro *tenit*
p. 3, 4: *aliae* pro *alias*
p. 23, 5: *flegmaticis* pro *fleumaticis*
p. 23, 6: *ad horam* pro *ad hora*
p. 24, 8: *alium cibum* pro *alio cibo*
p. 26, 9: *incipit frangere grana* pro *incipit frangere granum*

Parum diligens fuit librarius in addendo exitu *-ur*; scripsit enim e. gr.
p. 22, 16: *manducet* pro *manducetur*
p. 23, 1: *comedat* pro *comedantur*
p. 26, 2: *coquat* pro *coquatur*
p. 26, 4: *mittat* pro *mittantur*
p. 26, 9: *produret* pro *praeduretur*

N Codex Parisinus nouv. acq. 229 saec. XI/XII[2]) (N) Anthimi praefationem et caput primum continet p. 233—235. Plerumque easdem praebet lectiones quas H. Describitur a Leop. Delisle, Mélanges de paléographie et de bibliographie (1880) p. 455 sqq., commemoratur ab eodem Inventaire des manuscrits latins et français ajoutés aux fonds des nouvelles acquisitions pendant les années 1875—1891, partie II p. 401.

---

1) Cum et P et l latinitatem 'meliorem' restituere studeant, saepe congruunt, quamvis classium diuersarum sint.

2) Non ante 1050 codicem esse scriptum Rudolfus Thommen professor Basiliensis e calami ductu colligit, ut per litteras ad me scripsit E. Hoffmann-Krayer.

Codex Berolinensis lat. qu. 198 saec. XII continet excerpta, quae ad recensionem nullo modo usui esse possunt. Quod ut perspici possit, haec satis erit attulisse: *Polenta nutrit. calefacta siccat. — Lac nutrit optime. — uaccinum minus. sic sanus lac uoluerit, calidum bibe. — sal mittatur modicum et supinum statim iacē.* *Berol.*

Codicum AlBPHN imaginibus phototypice expressis usus sum, quarum Institutum Puschmannianum Lipsiense mihi officiosissime permisit potestatem. Codicis Berolinensis specimina Guilelmus Löw, tunc studiosus theologiae, nunc uerbi diuini minister in uico Heluetiae qui appellatur Umiken, meum in usum descripsit.

Iam de ratione orthographica, quam secuti sunt librarii pauca dicenda et pauca e permultis excerpta exempla afferenda sunt. Omnes enim codices confundunt:

ae et *e*:

p. 21, 8: *bone* GBAlH *bonae* gP
clixe GBAl *elexe* g *elixae* P
p. 23, 11: *cepae* GABgP *cepe* l *caepe* H
p. 12, 14: *congruae* GBgP *congrue* AlH
p. 9, 16 sq.: *uulnera quae* GlBgPH *uulneraque* A
p. 11, 9: *salae* g *sale* ceteri
p. 28, 3: *aepar* G *epar* ceteri

e et *i*, praecipue *es* et *-is* in exitu uerborum, e. gr.:

p. 5, 16: *carnis* GA *carnes* lBgPH
p. 6, 8: *carnis* A *carnes* GlBgPH
p. 20, 6: *recentis* GA *recentes* lBPH om g.
p. 22, 14: *melonis* GAg *melones* lBH *mellones* P

Quae confusio etsi frequentissima occurrit in G et A, tamen etiam in reliquis non raro inuenitur exceptis l et P. — Difficilius est iudicare de iis uocibus, quae *e* uel *i* ante uocalem continent:

(h)ostria GAlBgP *ostrea* H p. 20, 7
ostria GAlBP *ostrea* gH p. 20, 11
(h)ostria GAH *ostrea* g om lBP p. 20, 3
capriolus GAgPH *capreolus* l p. 6, 11.

at

tinea GlBgPH *tinia* A p. 9, 14
caseum GAlBgPH p. 29, 14 et p. 30, 2
caseum GAlBPH *casium* g p. 29, 8 et p. 29, 11
glarea GgH *glaria* AlBP p. 19, 3.

His locis omnibus secutus sum scripturam meliorum codicum, at cf. *preteria* Gp pro *praeterea* p. 32, 5.

Minus etiam facile est iudicare de uerbis, quae in interioribus syllabis *e* aut *i* continent, e. gr.

carica G^2lgPH *careca* G^1B *carroga* A p. 33, 1
pinguedo GlPH *pinguido* ABg p. 29, 15

pinguedine GAlP *(-do)* H *pinguidine* Bg p. 30, 1
pinguedo lgP *pinguido* GA *-idinem* B *-itudo* H p. 8, 2
splenetici Glg^{c}PH *splenitici* ABg p. 29, 9.

De scripturis uocum 'dysentericus' et 'dysenteria' ex hoc conspectu iudicet lector:

	G	A	l	B	g	P	H
p. 14, 15	*desent-*	*desint-*	*dissent-*	*disint-*	om.	om.	*desint-*
p. 24, 5	*desent-*	*desint-*	*dissent-*	om.	*disint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 26, 2	*desent-*	*disint-*	*dissint-*	*disint-*	*desint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 26, 8	*desent-*	*desint-*	*dissint-*	*disint-*	*desint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 27, 4	*desent-*	*desint-*	*desent-*	*disint-*	*desint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 30, 6	*desent-*	*desint-*	*dissent-*	*disent-*	*desint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 30, 10	*desent-*	*desint-*	*dissint-*	*disint-*	*desint-*	*dissent-*	*dissint-*
p. 8, 3		[*desent*]					
p. 8, 7		[*dissent-*]	[*dissent-*]				

Talibus locis ubi G aut A semper eodem modo scripserunt, eos secutus sum; *desenteria, desentericus* ergo scripsi cum G; ubi autem neque G neque A constanti utuntur ratione scribendi, antiquioris latinitatis formas in textum recepi, de genuina scriptura nihil constare existimans. Tamen ubi *e* uel *i* e mendo librariorum ortum esse perspicuum est, ut *cridat* B pro *credat* p. 30, 2, in annotatione critica commemorandum non existimaui.

y et *i:* Legitur *y* in uocibus latinis *cybos* H p. 2, 2. *cybus* g p. 17, 2. *cyborum* g p. 22, 5; in uocibus Graecis *gyro* g solus p. 20, 10, *oxygala* GA p. 29, 4 (quos secutus sum). At in uoce *oximelli* omnes codices *-i-* praebent (p. 7, 10).

o et *u*, praecipue *-os* et *-us:* e. gr.
p. 1, 11 sq.: *carbunculus* G pro *carbunculos*
p. 8, 13: *malus* GH pro *malos*
p. 15, 6: *pullus* GABg pro *pullos*

Sed aliis quoque in syllabis non raro confunduntur, e. gr. *oleom* G p. 14, 17, *pruduxit* G p. 14, 6, *pectura* A p. 12, 6, *expuno* A p. 8, 10.

b pro *u* aut *u* pro *b* saepius inueniuntur, e. gr. *iubat* semper fere *g*, ubi *iuuat* g^{c}. *Iubat* praeterea legitur in G et A p. 9, 1 et p. 28, 11, in A p. 17, 11; *grabant* in B p. 32, 3. In annotatione critica eas lectiones commemoraui, ubi *u* pro *b* positum est *(faua, hiuernus)*, scriptiones inuersas autem, quae in singulis tantum codicibus occurrunt, librariis deberi existimaui.

Littera *h* et additur et omittitur interdum; omittitur praecipue in G, e. gr. *abent* p. 3, 9, *abuerit* p. 28, 13. *erbam* habent GA p. 13, 9 et

p. 15, 9. Additur *h* in *hostria* Gl *hostrea* H *ostria(e)* ABgP p. 20, 7, *habundant* AlBg p. 16, 12, *hurinas* H p. 21, 8. Omnes huiusmodi scripturas annotandas non putaui, neque magis uarietates orthographicas, quales sunt *stomachus* AlBg *sthomachus* H p. 2, 8 uel *nichil* lP p. 9, 3 uel *michi* l p. 3, 4.

-ci et *-ti-* promiscue inueniuntur in libris manuscriptis excepto codice G, qui *-ti-* praefert etiam iis locis, ubi *-ci-* erat scribendum. Conferas uelim:

racionem A p. 26, 7. — *racio* l *racionem* N p. 1, 6. — *racio* l p. 2, 11. *uiciosus* A p. 23, 10. — *diucius* H p. 6, 3. — *deliciis* lPHN *diliciis* g *dilitiis* GA p. 3, 13. — *lutius* G *lucius* AlBgH *luscius* P p. 18, 8.

Codices G et B ex communi archetypo fluxisse demonstrant loci interpolati p. 4, 10—12. p. 4, 13—15. p. 7, 16. p. 26, 12—16[1]). Item in G et B desunt eadem p. 4, 8 sq.

Codicem p etsi loci p. 4, 13—15. p. 4, 16 annot. p. 11, 10 annot. p. 25, 12 annot. p. 26, 12 sq. ei cum B communes sunt, tamen codicibus g et P propinquum esse ex eo sequitur, quod Titus Imperator in praescriptione trium horum librorum nominatur. Verba *qualiter omnes cibos comedantur — anxietatem humani corporis* p. 1, 4—6 partim g et p, partim gPp soli exhibent, p. 4, 8 sq. *et ubi — digeruntur*, quod omiserunt GB, p habet una cum reliquis. Praeterea p saepissime easdem lectiones praebet quas g, interdum ubi P ab iis discrepat; cuius rei pauci loci exemplo sint:

p. 1, 11: *et uentrem faciunt dolere* gp *et uentri(s) faciunt* GAlBPHN
p. 4, 16: *setinga* gp *sodinga* G *saudinga* A *seodinga* P *sodingas* H
p. 20, 5 sq.: *sed tamen et ipsi, si recentes fuerint* omiserunt gp soli.

Bene ergo V. Rose iudicauit librarium duo exemplaria contulisse, quorum alterum Sangallensi g propinquius fuerit quam P, alterum eundem fere textum habuerit quem B.

De A et l egimus p. X sq., de g et P p. XIII sq.

Et in H et in N praescriptio, quae nomen auctoris et regis Theoderici continet, deest; ex annotatione critica uideri potest magnum numerum lectionum eorum communes esse; qui ergo arte coniuncti sunt. Codicem H autem a reliquis seiunctum esse apparet et e loco interpolato p. 30, 13 et ex eo, quod desunt in H solo:

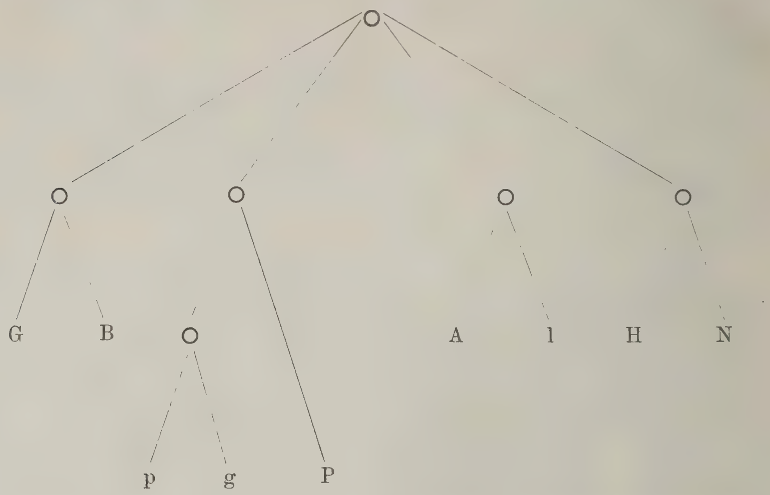
non opus — antidotus p. 9, 9—11
et — maxime p. 22, 14.

1) Loci interpolati, qui codicum G et B communes sunt, leguntur etiam in opusculo, quod V. Rose anecd. II p. 131 sqq. e nostro codico G publici iuris fecit. De hoc libello conferas uelim anecd. II p. 105 sqq. — Congruunt enim:
Anth. p. 4, 10—12 cum anecd. II p. 134, 11—14. cf. anecd. II p. 135, 16 sq.
Anth. p. 4, 13—15 cum anecd. II p. 133, 1—5. cf. anecd. II p. 135, 17.
Anth. p. 26, 12 sq. cum anecd. II p. 136, 6—8.
Anth. p. 26, 14—16 cum anecd. II p. 135, 24—27.

si tamen — *bibatur* p. 28, 4—8
dulce — *manducentur* p. 30, 12

Quod p. 23, 5 sq. *quod tamen* — *maturent* in G et in H desunt, casui fortasse debetur.

Sunt ergo classes quattuor, quarum stemma in hunc fere modum delineari potest:

Capitum ordo uariat in libris manuscriptis; omnes excepto G caput 69 post 63 habent. Cum autem B, ut supra demonstrauimus, ex eodem archetypo fluxerit atque G, apertum est librarium Sangallensem ordinem mutauisse. A et l eodem modo capita disponunt, item g et P, caput 67 ante 74 posuerunt AlgPH, post 66 GBp. Librarii cum intellegerent ordinem turbatum esse, alius alio modo melius disponere conatus esse uidetur, ut ex conspectu qui sequitur apparet:

G:	64	65	66	67	(68 = 66)	69	70	71	72	73	74	75	76	77
Al:	69	64	65	66	70	71	75	67	74	76	77			
B:	69	64	65	66	67	72	73	74	70	71	75	76	77	
p:	69	64	65	66	67	72	73	70	71	74	75	76	77	
gP:	69	69a	64	65	66	70	71	75	67	74	76	77		
H:	69	64	65	66	70	71	75	76	67	74	77			

In ea quoque re secutus sum codicem G, non quia mihi persuasum est eum optime disposuisse capita, sed quod ordo dubius erit quocumque modo restitues et ne inter numeros a Valentino Rose appositos et nostros discrepantia oreretur.

Ratio denique mihi reddenda est, quomodo annotationem criticam disposuerim. Siglas codicum melioris fidei dignorum primas scripsi; tamen A et l coniungendos putaui, neque minus g et P. Hic ergo erit ordo siglarum et lectionum uariarum: GAlBgPpHN. Codicum

GABgHN omnes uarias lectiones apposui exceptis iis, quae ut menda scripturae nullius momenti esse uidebantur; quomodo in commemorandis lectionibus librorum l et P usus sim, supra exposui p. X et XIV.

Gratias ago inprimis uiro docto Carolo Sudhoff, qui hanc editionem curandam mihi commisit neque, quamuis per nonnullos annos compluribus de causis impedirer ne in hac re proficerem, de mea bona uoluntate unquam dubitauit, et magistro meo Max Niedermann, qui in seminario grammatico Basiliensi anno 1910 de Anthimo tractans primam mihi dedit instigationem ad hanc editionem conficiendam et postea non solum consiliis suis, sed etiam amplissima sua doctrina saepe liberalissime mihi adfuit, necnon uiro docto Carolo Hoppe, qui in nonnullis difficilibus locis interpretandis pretiosissimam mihi opem tulit. Codicum AlBPHN Venet. imaginum phototypicarum officiosissime copia mihi facta est ab Instituto Puschmanniano Lipsiensi. Magna liberalitate Institutum quod uocatur Notgemeinschaft der deutschen Wissenschaft, rogante u. d. Sigerist subsidiis suis effecit, ut haec editio typis posset exprimi. Denique hoc opusculum nondum prodire posset, nisi magistratus, qui praesunt scholis urbis patriae, officiosissime muneris officiis per tres menses me liberassent. Non praetereundi sunt denique amicus Christianus Döttling philos. doctor et Ernestus Schmid philos. stud., qui in plagulis legendis operam strenuam mihi praestiterunt neque discipulus Wolfgang Wiesner adulescens, qui in componendo indice me adiuuit.

EPISTVLA ANTHIMI *GAlBgPp(H)*

uiri inlustris comitis et legatarii ad gloriosissimum Theodoricum regem Francorum [de obseruationem ciborum].

[Qualiter omnes cibos comedantur, ut bene digerantur et sanita- *gPp*
tem praestare debeant, nam non infirmitatem stomachi nec anxietatem *gp*
humani corporis,] ratio obseruationis uestrae pietatis secundum prae- *GAlBgPpHN*
cepta auctorum medicinalium ut potui uobis exponere profutura generaliter procuraui, quoniam prima sanitas hominum in cibis congruis constat, id est, si bene adhibiti fuerint, bonam digestionem corporis faciunt; si autem non bene fuerint cocti, grauitatem stomacho et uentri faciunt; etiam et crudos humores generant et acidiuas, carbunculos et ructus grauissimos faciunt. exinde etiam fumus in capite ascendit, unde escotomaticis et caligines graues fieri solent; etiam et

1 epistula *B* epšl *G* epl̄ *A* eplā *lP* epistola *g* dieta *H* Anthimi *A* Antemi *G* anthimii *l* Antimi *B* Antimi medici *gP* Plinii Secundi *p om H* 2 uiri *AlBgP* uir *G om pH* inlus̄ *G* N̄L *A* inlustri *Bg* illustris *P om pH* comitis *l* com̄; *G* cōmt *A om BgPpH* et ligatarii *GA om lBgPpH* ad *GAlBgPp om H* gloriosissimum *G* gloriosm̄i *A om BgPpH* Theudoricum regem Francorum *G* (Franchorum) *B* Teoderico rege Francorum *A* regem Francorum Theodericum *l* Titum imperatorem et ad Teodericum regem Francorum *g* Titum imperatorem uel ad Theoticum regem Francorum *P* Tytum imperatorum *p om H* 3 de obseruationem ciborum *A* de obseruatione ciborum *l om GBgPpH* 4 qualiter . . . corporis *gp om GAlBH* qualiter . . . debeant *P* 6 ratio *GABgH* racio *l* rationem *P* racionem *N qui hinc incipit* pietatis *GAlBgPH* pietati *NRo* 7 auctorum *GABgPH* doctorum *N* medicinalium *ABgPHN* medicinalem *G* 8 procuraui *GAlBgP* prouocaui *HN* quoniam *GAlBgPH om N* cibis *GlBgPHN* cuius *A* congruis *GAlBPHN* congrue *gp* 9 adhibiti *AlBgPHN* adhibeti *G* digestionem *GlBgPHN* degessionem *A* corporis *GlBgH* corpori *ApN om P* 10 faciunt *GAlPHN* faciant *B* facient *gp* fuerint cocti *GAlBgPH* cocti fuerint *N* stomacho *lBP* aesthomacho *G* stomaco *A* stomachum *g* sthomachi *H* stomachi *N* 11 et uentri faciunt *GlP* in et uentri faciunt *A* et uentrem faciunt dolere *gp* et uentris faciunt *BHN* etiam et . . . grauissimos faciunt *GAlBgPH om N* etiam et *GAgPH* etiam *B* et *l* crudos *lBgP* crudus *G* crudis *A* crudi *H* acidiuas et *H* acedibas *G* accidebas *A* accidiuas *l om B* acediuas *g* acidos *P* acetiuos *p* 12 ructus *GlBP* fructus *A* ruptos *g* gructus *H* grauissimos *H* grauissimus *G* grauis *A* graues *lBgP* fumus *GAlBgP* fumi *HN* capite *GABgPN* capud *lp* caput *H* 13 ascendit *GAlgP* ascendet *B* nascuntur *HN* unde *GAlBgPp* inde *HN* escotomaticis] escotomaticus *G* et stomachus *Ag* et stomachus leditur *l* et scotomus *B* scotomatici *P om p* scotomus *H* scotomiae *N* et *GlHN* uel *ABgP* caligines *GAlBHN* caligines oculorum *gPp* graues *GAlBgPH om N* etiam *GAlBPHN* (*post* uentri) *p* ut etiam *g om l*

GAlBgPpHN uentris corruptilla ex ipsa indigerie fiet, aut certe desursum per ore uomitus fit, quando stomachus cibos crudos conficere non potuerit. si autem bene praeparati fuerint cibi, digestio bona et dulcis fiet, et humores boni nutriuntur. in hoc etiam prima sanitas constat ita, ut, qui se taliter uoluerint obseruare, aliis medicaminibus non indigebunt.

Similiter et de potu tantum oportet adhibere, quantum cum cibis concordat. ceterum si plus praesumptum fuerit et maxime frigido, *GAlgPpHN* stomachus ipse infrigidatus nihil praeualet, unde etiam corruptilla nascitur et illa, quae superius diximus. unum tamen exemplum suggerimus: quomodo in fabrica domus parietis si calcem et aquam quis tantum temperauerit, quantum ratio poscit, ut spissa sit ipsa mixtio, proficit in fabrica et tenit, si autem satis aqua missa fuerit, nihil proficit, sic et in cibis uel potu ratio debet cognosci. ergo et, sicut supra diximus, prima sanitas ex cibis bene coctis et bene digestis constat.

Nam si quis dicat: 'homo in expeditione positus uel iter agens longum quomodo potest se taliter obseruare?' et ego suggero: ubi focus est uel uacat, quae praedicta sunt, fieri debent; nam si necessitas exierit carnes uel alia crudiora manducare, non ad nimietatem, sed parcius. sed quid plus quam quod ab antiquis dictum est:

1 corruptilla *G* corruptela *AlgPHN* corruptella *B* ex ipsa *GAlBPHN* expar *g* indigerie *lHN* indieriae *G* indigeria *A* indigestione *BP* indigeries *g* indigeriis *g*[c] fiet *GH* fiat *A* fit *lBgPp om N* desursum *GAgPHN* sursum *lB* ore *GABg* os *lP* hora *H* ora *N* 2 uomitus *GAlPHN* uomitum *B* uomitos *g* fit *GAlBPHN om gN* quando *GAlBHN* aliquando *gP* cibos crudos *AlBPN* cibus crudus *G* cibis crudis *g* cybos crudos *H* 3 digestio *GlBgPN* degestio *AH* fiet *GAlHN* fit *BgP* 4 nutriuntur *GlBgPHN* in utri untur *A* etiam *GAlBgPH* itaque *N* constat ita ut *GAlPHN* constat *B* constituta *gp* 5 uoluerint *GABHN* uoluerit *lgPp* indigebunt *GABg* indigebit *lP* indigeat *p* indigeant *HN* 6 de potu *AlHN* de puto *G* de poto *B* potum *gP* oportet *AlBgPHN* oportit *G* adhibere *GABgPH* adhiberi *lN* cum *GBgPHN om Al* cibis *GBPN* ciuis *A* cibus *l* cibo *g* cybis *H* 7 concordat *GAl* concordet *BgPHN* ceterum *GBgPHN* iterum *Al* praesumptum *ABgPHN* praesumtum *G* frigido *GHN* frigidus *A* frigidum *BgP* 8 stomachus *ABP* stomacho *GN* stomachum *g* sthomacho *H* infrigidatus *lgPHN* infrigedatus *G* infridatus *A* infrigdatus *B* *ab* unde *reliquam partem praefationis om B* corruptilla *G* corruptela *AlgPHN* 9 illa *GAPHN* ille *g* exemplum *GAlPHN* exemplo *g* 10 quis *GAlgPH* qui *N* 11 temperauerit *AlgPHN* temperauit *G* poscit *GlgPHN* posuit *A* spissa *GAHN* ipsa *g* 12 proficit *AlgPHN* profecit *G* in fabrica et *GgPHN* in fabricae *A* et fabricę *l* tenit *G* terit *A* tenet *lgPH* tenetur *N* missa *GAlgPH* mixta *N* 13 et[1] *GAlHN om gP* cibis *GlHN* cibos *A* cibo *gP* cognosci *APHN* cognos. *G* agnosci *l* cognoscere *g* 14 sanitas *GAlHN* sanitas hominum *gP* ex *GAlHN* in *gP* digestis *GlgPHN* degestis *A* 16 expeditione *GAHN* expedicione *l* spectione *g* expositione *P* 17 taliter *GgPHN* tales *A* ubi *GAlPH* uel ubi *gp* ergo ubi *N* 18 est *GAlHN om g* fuerit *P* uacat *GgPHN* aqua *Al* fieri *GAHN* obseruare *l om g* obseruari *P* 19 exierit *G* exiegerit *A* exegerit *lPHN* exigerit *g* carnes *lgPH* carnis *GA om N* manducare *GAlHN* comedere *gP* 20 parcius] partius *GAgPH* parcius utatur *N* quid *gPHN* quis *G* qui is *A* q̇ *l* quam quod *N* quam *G* quod *AlH om gPp Baehrens B. ph. W. 46, 851* ab *AlgPHN* ad *G*

omnia nimia nocent. nam et de potu si quis cabalicando et in labore festinando amplius potum praesumpserit, commouendo se in equo uexabitur et in uentre peiora nascuntur quam de cibis. *GAlgPpHN*

Sed forte dicitur mihi: 'quare gentes alias crudiores carnes manducant et sanguinolentas et sani sunt?' et licet nec illi omnino sani sunt, quia ipsi sibi medicinas faciunt — cum male sibi senserint, ustulant se foco in stomacho et uentre et per alia loca, quomodo caballi furiosi ustulantur — tamen et inde reddo rationem: illi unum cibum manducant sicut lupi, nam non multos, quia non habent nisi carnes et lactes, et ipsud quod habuerint, manducant, et uidentur esse sani de paucitate ciborum. nam de potu est, quando habent, est quando longo tempore non habent, et paucitas ipsa uidetur ipsis sanitatem praestare. nam nos, qui diuersis cibis et diuersis deliciis et diuersis poculis nos agimus, necesse habemus nos gubernare taliter, ut non pro nimietate adgrauemur, sed magis parcius agentes sanitatem obtineamus. si quis uero delectatus fuerit cibum qualemcumque manducare, sed inprimo bene factum cibum praesumat, et de aliis rebus parcius ita, ut lucret hoc, quod primum accepit et bene digerat.

1 omnia nimia *GlgPHN* omnim^ia *A* potu *AlgPHN* puto *G* cabalicando *GAg* cauallicando *l* caballicando *PN* cabollicando *H* in *GlgHN* *om AP* labore *GgpHN* longiore *A* longum *l* 2 festinando *AlgN* (*ex* festinante *corr*) *H* festinendo *G* commouendo *GgPHN* sed comedendo *A* quam commedere *l* se in equo uexabitur *GAHN* ipse in equo uexabitur *l* sic ergo uix habitas (*corr*) *g* sic ergo uexabitur *P* 3 peiora *GAlgPN* pelora *H* quam de cibis *GAlgP om NH* 4 alias *GAP* aliae *lgHN* 5 sanguinolentas *GAlgPN* sanguinolentis *H* sani sunt *GAlgP* sanescunt *H* sanae sunt *N* et licet nec illi omnino sani sunt *GAgP om NH* 6 sibi *GAlHN om gP* cum *GAlgPH* et cum *N* male sibi *GAgPH om N* senserint *GgPHN* inser̄ *A* 7 uentre *GAlPH* uentrem *g* in uentre *N* caballi *lgPH* caballe *G* caballum *A* et caballi *N* 8 furiosi *l* furias *GAH* furies *g* (*e* furias *corr*) *B* furiis *N at cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 852* et *GlgPHN om A* reddo *GgPHN* redde *A* reddent *l* 9 lupi nam *GAPH* lupina *g* lupi *pN* multos *lHN* multus *Gg* multas *A* quia non *GAlPHN* non quia *g* carnes *lgPH* carnis *GA* carnem *N* 10 et[1] *GAlN* aut *gP* set (*ex* et *corr*) *H* lactis *GAg* lac *lPpHN* ipsud *GA* ipsum *lgPpHN* habuerint *GlgPH* habuerit *A* habent *N* manducant *GAlPHN* et manducant *g* 11 nam *Nl* nam non *GAgp* nec non idem *P* non *H* potu *GlPHN* potum *A* poto *g*[c] est[2] *GAg* et est *HN om lP* 12 longo tempore non habent *AgP* longe tempore non habent *G* non habent longo tempore *H* non longo tempore *N* et *GgPHN* est *A om l* ipsis *GgPH* ipse *A* illis *l* eis *N* 13 nos qui *GAlPHN* non quae *g* diuersis[2] *GAlgPH om N* deliciis et diuersis poculis *PH* dilitiis et diuersis poculis *GA* diliciis et diuersis poculis *g* poculis et deliciis *N* 14 nos agimus *GAHN* utimur *gPp* angimus *Ro* ut non *GAlgPH* ne *N* 15 nimietate *GAlgPH* nimietatem *N* adgrauemur *GAlgH* aggrauemur *PN* magis *GlgPH* magius *A om N* parcius *GlHN* partius *gP* paruus *A* obtineamus *GlHN* (*in ras*) *g* optineamus *P* opteneamus *A* 16 cibum *GAlg* (*post* manducare) *N* cibo *P om H* qualemcumque *GlHN* qualem quūnque *A* quelecumque *g* qualecumque *g*[c] qualecunque *P* 17 sed inprimo . . . praesumat *GAlgPH* in primo sit bene factus quem desiderat et primo illum sumat *N* factum *GAlH* facto *gP* praesumat *GAlP* manducare praesumat *g om H* 18 parcius *AlH* partius *GlgP* paucius utatur *N* lucret *Gg* lucet *A om l* lucretur *PpHN* hoc *GAlPHN* ut hoc *g* et bene *gPpN* bene *GAlH*

GAlgPpHN Propterea diligenter constat obseruare, quae a nobis suggesta sunt, auxilio diuinae maiestatis et domini nostri Iesu Christi, a cuius ⟨gratia⟩ longiorem uitam et praecipuam sanitatem habeamus. ratio ergo diuersorum ciborum, quemadmodum uti debeantur secundum praecepta diuersorum auctorum, ut potest intellectus noster habere, suggerimus.

1 Inprimis panem nitidum bene fermentatum non azimum, sed bene
GAlBgPpHN coctum comedendum, et ubi locus fuerit, cotidie calentem, quia tales panes melius digerentur; nam si non bene leuatum fuerit, satis grauat
GB stomachum. [tamen fortior est hordeo: melius nutrit, sed non sic egeritur neque ipse neque sucus eius. panis uero masclaris melius nutrit quidem et melius egeritur.]

GBp 2 [Hordei natura humida et frigida, et purgatorius sucus palearum. hoc ut agnoscas, hordeum non frixum sic coque in aqua et uidebis defluentem sucum copiosissimum.]

GAlgPH 3 De carnibus uero uaccinis uaporatas factas et in sodinga coc-

1 propterea *GHN* praeterea *AlgP* diligenter *GAlPHN* diligentes *g* quae a nobis *GAl* quae ab his *gP* quia nobis *H* quae nobis *N* suggesta sunt *GlgPH* suggestas *A* suggeruntur *N* 2 auxilio ... Christi *GAlgPHN om p* auxilio *GAlP* auxilium *g* per auxilium *HN* maiestatis *Glg*ᶜ*PHN* magestatis *Ag* a cuius *GAl* augens *g* agens *P* augent *p* ages *H* agas *N* 3 gratia] gratia nobis precamur *Eberhard, Jenaer Litteraturzeitung V (1878) p. 379* largitate *l om GAgPpHN* habeamus *Al*¹ habemus *l*² *om GgPH* o rex gloriose et inuicte auguste Karole (habeamus *om*) *N cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 855 qui tamen de cod A errat.* ratio *GAgH* rationes *l* rationem *pN* 4 uti *GAPHN om l* utere *g* debeantur *G* discantur *Al* debeamus *gP* debeant *HN* secundum ... auctorum *GAlHN om gP* 5 ut *GgPHN* et *A om l* intellectus noster *GgPH* intellectus nrt *A* noster intellectus *lN* habere *GAPHN* haberi *l* sapere *g* suggerimus *AgPN(rubr., cum iis quae sequuntur coniunctum) G* suggerimus ergo *(item cum verbis insequentibus coniunctum) l* suggessimus *H* 7 inprimis panem nitidum *AlgPHN* inprimis pane nitedum (*rubr*) panem nitidum *G* inprimum nitidum panem *B* non *GB* et non *AlgPHN* azimum *GAlBPHN* agimum *g* bene *GlB om AgPHN* 8 comedendum *GABPHN* commedendum *g* ad comedendum *l* et ubi ... digerantur (*v. 9*) *AlgPpHN om GB* cotidie *AgPN* cottidie *l* quotidie *H* tales *gH* talis *AlPN* panes *g* panis *AlP om HN* 9 digerentur *A* digeruntur *gH* digeritur *lPN* non bene leuatum *GAg* (*e* lauatum *corr*) *B* bene non leuatum *l* non bene leuatus *P* bene leuatum non *H* bene levatus non *N* satis *AlgPpHN om GB* 10 stomachum *huc usque Anthimum habet N* tamen ... egeritur (*v. 12*) *GB om AlgPpHN cf. praef. p. XVII* 11 egeritur *G* egeretur *B* ipse *B* ipsi *G* panis *B om G* uero *B* uiro *G* 13 *cap. 2 GB om AlgPpH cf. praef. p. XVII* II de ordei natura (*rubr*) *G om B* hordei natura *G* de hordei natura *B* purgaturiu (*e* purgaturium *rasura corr*) *G* purgaturium *B* 14 sic coque] sed coque *B* (*e* sed quoque *corr*) *G* 15 defluentem sucum *G* sucum defluentem *B* 16 *cap. 3 GAlgPpH in eius loco haec habent Bp:* De carnibus uero ita agnosce: bubula fortissima esse, et uix egeritur; nam nec conficitur in uentre propter sanguinis densitatem et habundantiam. inde et carnes eius grauissimae sunt hominibus, quia melancolicum humorem nutriunt. similiter et (*B* similiterque *p*) lac bene non (*B* non bene *p*) accipitur III de carnibus uaccinis (*rubr*) *G om AgpH* carnibus *GPH* carnis *A* carnes *lg* uaccinis *GAPH* uaccinas *lg* uaporatas *GgH* uaporate *Al*ᶜ uaporatis *Pp* factas *GAlgH* factis *Pp* sodinga *G* saudinga *A* haut igne *l* setinga *gp* seodinga *P* sodingas *H* coctas *GAlgH* coctis *Pp*

tas utendum, etiam et in iuscello, ut prius expromatas una unda *GAlgPH* mittat et sic in nitida aqua quantum ratio poscit coquantur, ut non addatur aqua, et cum cocta fuerit caro, mittis acetum acerrimum quantum media bucula, et mittis capita porrorum et puledium modicum, apii radices uel feniculum, et coquat in una hora, et sic addis mel quantum medietatem de aceto uel ⟨quam⟩ quis dulcedinem habere uoluerit, et sic coquat lento foco agitando ipsa olla frequenter manibus, et bene ius cum carnibus temperetur, et sic tere: piper grana L, costo et spicanardi per singula quantum medietatem solidi, et cariofili quantum pinsat tremissis I. ista omnia simul trita bene in mortario fictile addito uino modico, et cum bene tribulatum fuerit, mittis in olla et agitas bene ita, ut, antequam tollatur de foco, modicum sentiat et remittat in ius uirtutem suam ubi tamen fuerit mel aut sapa uel carenum, unum de ipsis, sicut superius contenit, mittatur, et in bucculare non coquat, sed in olla fictile meliorem saporem facit.

Ueruicinas uero carnes et si frequenter utantur aptae sunt et in 4 *GAlBgPpH*

1 in iuscello *GAlg* in iusello *P* iuscellum *H* expromatas *G* exbrumatas *A* expumatas *l* expromato *g* ex brumato *P om p* expromata sunt *H* una unda *GAlgP* unam undam *H* 2 mittat *GAlPH* mittas *g* sic *GlgPH* si *A* coquantur *GlP* quoquantur *A* quo coquatur *g* coquatur *P* coquant *H* ut non *GAlH om gP* 3 addatur aqua *Gl* ad datura quia *A* aqua (addatur *om*) *g om P* addat aquam *H* cum *GlgPH om A* caro *GAlH* in uasa *g* in uase *P* mittis *GAgP* mittas *l* mittes *H* acetum *GgPH* aceto *A* acerrimum *GgPH* acerimum *A* 4 media *GAH* medium *l* (*e* media *corr*) g^2? medio *P* bucula *G* poculum *A* poculi *l* buccularium *gp* buculario *P* bucca *H* mittis *GAgP* mittes *H* porrorum *GAlPH* porcorum *g* puledium *Gg* pulei *A* puleium *lP* pulegium *H* 5 radices *lgP* radicis *GH* (*e* radices *corr*) *A* feniculum *GlH* finiculum *A* feniculi *gP* coquat *GH* coquoquat *A* coquatur *l* coquant *g* coquantur *P* 6 medietatem *GAH* medietate *g* quam quis *Ro* quis *GAg* qui *lH* 7 uolerit *GAlH* possit *gPp* sic *GlgPH* si *A* coquat *Gl* (*corr*) *H* quoquat *A* coquant *g* coquantur *P* foco *GlgPH* fico *A* ipsa olla *Gg* ipsa ulla *A* ipsam ollam *lPH* 8 et^1 *GAlH* ut *gP* bene *GAlH om gP* ius cum *GAlH* sucum *g* suco *P* carnibus *G* carne *AlgH* caro *P* ipsa *AgPH om Gl* tere *AlH* teri *G* teris *gP* piper *AgH* periper *G* piperis *lP* 9 costo *GPH* costii *A* costum *lg* spicanardi *lgP* spicanarde *G* spicana radia *A* spica nardo *H* medietatem *GAH om gP* cariofili *G* cariopflii *A* gariofili *l* cariofilum *gH* cariofilo *P* 10 pinsat *GA* pensat *lgH om P* tremissis *GA* tremissa *l* tremeses *g* tremissus *PH* I *GAg* una *l om P* utque *H* ista *GAlgP* simul trita *AlH* simul tritra *G* trita simul *gP* bene in mortario *AlgP* in mortario bene *GH* 11 fictile *GAH* fictili *lg om P* addito *GAlgP* aceto *H* uino *GlgPH* uini *A* modico *GAlP* modicum *gH* mittis *GAgP* mittes *lH* 12 olla *GgP* ulla *A* ollam *lH* modicum *AlgPH* medico *G* 13 et *GAlPH* ut *g* intus *gP* in ius *GAlH* aut *AlgPH* et *G* sapa *GAlPH* sada *g* uel *GAlg* aut *PH* 14 unum *GlH* uinum *A om gP* contenit *Gg* continuit *A* continet *lPH*g^c bucculare *G* buculare *A* boculare *l* buculario *gP* bucculario g^c bucolare *H* 15 coquat *GAH* coquatur *lP* coquant *g* in *GlgPH om A* fictile *G* fictilem *A* fictili *lgP* (*e* fictile *corr*) *H* saporem facit *GAlH* facit soporem *g* facit saporem *P* 16 IIII De ueruice (*rubr*) *G om BAgH* uerbicinas *G* berbecinas *B* ueruicinas *A* ueruicine l^c berbicinas *g* ueruecinae *P* uerbecinas (*e* uerbecines *corr*) *H* aptae *B* apte *GAlgP* apta *H*

GAlBgPpH iuscello simplici et in assatura, ut delonge a foco coquat. Nam si *GAlgPpH* proxima fuerit foco, ardet caro deforis et deintus deuenit cruda, et potius nocet quam iuuet. sed ut dixi delonge et diutius; quomodo uaporata sic deueniat, et salis cum uino mixtus, quando assatur, cum pinna diffundatur.

GAlBgPpH 5 Agnellinas uero carnes aut de edis optimae sunt qualiter uolueris, aut uaporatas aut elixas in iuscello; etiam et assas bonas sunt.

6 Ceruinae uero carnes elixae et uaporatae accipiuntur, sed interdum utendae. assaturae uero, si de nouello fuerint ceruo, bonae sunt; nam si de uetusto ceruo, grauiores sunt.

GAlgPpH 7 Carnes de enuleis uero et de capriolis et ipsae congruae sunt; quantum nouellae fuerint, meliores sunt.

GAlBgPpH 8 De aprunis uero quantum recentiores fuerint, leuiores sunt; sed elixae utendae, et assaturae enim si fiunt, ut longe de foco et diutius, quomodo de ueruicinas indicauimus.

1 iuscello *AlBgH* (*e* iuscelle *corr*) *G* simplici *GAlPH* simplice *Bg* et in assatura *GAH* et assas *B* et assatura *l* et assate *gp* et assatae *P* a foco *GAlPH* ad focum *B* foco *g* coquat *GAB* coquantur *lgP* coquant (*e* coquat *corr*) *H* 2 proxima *GBH* prope *Al* proximo *g* proxime *P* foco *GAlBH* de foco *gP* ardet caro deforis *GAlgH* foris ardet (*om* caro) *B* deintus *GAgPH* intus *lB* deuenit *GlH* debenit *A* est *Bg* cruda *GAlgH* crudum *B* et potius . . . diffundatur *GAlgPpH om B* 3 iuuet *H* (*e* iubet *corr*) *G* (*item*) *g* iubet *A* iuuat *l* iuuent *P* 4 uaporata *GAl* uaporatas *gP* uaporatus *H* deueniat *GAlH* deueniant *gP* salis *GAgH* sal *l* sale *P* mixtus *G* mixtas *AgH* mixto *lP* assatur *GAlH* assantur *gP* 5 pinna *GgP* prima *A* penna *lH* diffundatur *G* perfundatur *AlH* infundantur *gP* Sterilis autem ouis et castratus aries uidentur nobis meliores et ita coctae sicut supra dictum est *add P* 6 V de agnis (*rubr*) *G om BAgH* agnellinas *BgH* agnelinas *G* angelinas *A* agnelline *l* uero *GAlgH* autem *B om P* edis *GABgP* hedis *lH* obtimae *BPH* optime *GAl* optimis (*ras. post* ti) *g* sunt *GAlBPH om g* 7 elixas *GAlH* elixias *B* elexas *g* et assas *GBA* et assae *lPH om g* bonas *Gg* bonae *lBPH* bona *A* 8 VI De cerui (*rubr*) *G om ABgH* ceruinae *Bg* ceruine *Gl* ceruina *AP* ceruinas *H* uero *GAlH* autem *BgP* et *GBgPH om Al* sed interdum utendae *H* sed interdum utende *GAl om B* sed interdum edendi *g* 9 assaturae *H* assature *A* assa *G* asse *B* asutore *g om P* fuerint ceruo bonae sunt *Bg* fuerint ceruo bone sunt *G* ceruo bone sunt fuerint *A* ceruo fuerint bone sunt *l* fuerint *H* 10 uetusto *GAlH* uetus *B* uetus ea *g* ceruo *GAlH om BgP* grauiores *lBH* grauioris *GA* grauiora *g om P* sunt *GAlH om B* Dicimus autem ceruinam carnem esse meliorem his IIII mensibus madio iunio iulio et augusto *add P* 11 VII De enocleis (*rubr*) *G om ABgH* *cap. 7 om B* de *GAgP* uero de *lH* enuleis] enocleis *G* elnuleis *A* muli iis *g* enocliis *H* uero et de *GA* et de *lH* uel *g* uel de *P* capriolis *GgPH* capriolas *A* capreolis *l* 12 quantum *GAgP* quando *lH* nouellae *H* nouelle *GAl* nouelli *gP* meliores *AlH* melioris *G* tanto meliores *g* tantum meliores *P* sunt *GgPH* sunt in omnibus *Al* 13 VIII De aprunis (*rubr*) *G om ABgH* de *AlBgH om GP* aprunis *ABgH* aprinis (*ex* aprunis *ras*) *G* caprinis *l* aprinae *P* quantum *GABgPH* quando *l* sed *AlBPH* set *G* sed et *g* 14 elixae *H* elixe *GlBP* delixe *A* elexe *g* et assaturae enim si fiunt *A* et assature si fiunt *G* assi enim si fuerint *B* assa autem si fuerint *g* asse autem si fiunt *P* set assaturae enim si fuerint *H* *vide W. Baehrens, B. ph. W. 46, 851* longe *AlBgPH* longo *G* de *GAlBH* a *gP* et *GlBPH* ut *A om g* 15 de *GAgPH om lB* ueruicinas *Al* uerbicinis (*e* uerbicinas *corr*) *G* berbicina *B* berbicinas *g* uerbecinis *H* indicauimus *GAlgP om B* iudicauimus *H*

9 *GAlBgPpH* De porco domestico et elixae et assatae; quantum tamen recentiores sunt, tantum leuiores sunt et aptae ad digestionem; praeterea de lumbis porcellinis expedit assas manducare, quia aptae sunt et bene conficiuntur, ita, ut sale in aqua soluto cum pinnis, quando assantur, tangantur; et si duriores fuerint quando manducantur, melius est, sic tamen, ut in sale puro intingantur. nam liquamen ex omni parte prohibemus.

10 *GAlgPpH* Lactantes uero satis apti et congrui elixi uel in iuscello et assi in furno, ut non grandis sit uapor et ne satis ustulentur, sed magis ut deueniant quasi uaporati, et inde intingendo in oximelli simplici ad hora facto, ut duas partes de mel et una pars de aceto adhibeatur, et sic coquat in uas fictile, et sic intingantur carnes ipsae, quando manducantur.

11 *GAlBgPpH* De bualibus uero qui teneriores sunt, sic apti sunt. caro ipsa sumatur elixa uel uaporata; et si delectatus fuerit quis, assas comedere potest ut longius foco assentur. [tamen non bene accipiunt.]

1 VIII De porco (*rubr*) *G om ABgH* et[1] *GBH* ut *Al om gP* assatae *P* assate *GAlg* asse *B* assae *H* quantum *GAlgPH* quanto (*e* quando *corr*) *B* recentiores *AlBgPH* recentioras *G* 2 tantum *GAlgPH* tanto *B* leuiores *AlgPH* leuioris *G* meliores et leuiores *B* sunt *GAgPH om lB* praeterea *BgP* preter (*e* preterea *corr*) *G* preterea *Al* propterea *H* 3 porcellinis *AlBgP* porcelinas *G* porcinis *H* expedit assas *BH* expedit assos *G* expedit assam *A* expedit assum *l* expedita sunt *g* expedit *P* expediti sunt *p* apte *G* apti *AlBgPH* 4 et *GlBgpH* ut *A* bene *GAlBH* boni *g* conficiuntur *GABgH* conficientur *P* sale in aqua soluto] in sale et aqua soluta *Gg* sale in aqua soluta *AlBH* sale in aquoso luto *P* pinnis *GAB* pennis *lH* pinnas *g* pinna *P* quando assantur *GlgPH* quando assatur *A om B* 5 tangantur *AlBPH* tangatur *Gg* et si duriores ... intingantur (*v. 6*) *GAgPpH om lB* fuerint quando manducantur *G* quando manducantur fuerint *AgPpH* 6 ut *GAg* (*post* puro) *P om H* intingantur *GAg* intinguantur *P* (*ex* intinguuntur *corr. videtur*) *H* 7 parte *GAlBH om g* carne *P* 8 X De lactant (*rubr*) *G om AlBgH* lactantes *lBH* lactantis *GA* de lactentes *g* lactentes *Pp* satis apti et congrui *GAlH* satis apti et congrui sunt *Bg* carnes satis aptae sunt et congruae *P* elixi *GAlH* et elixe *B* et elexe *g* et elixae *P* uel *GAlgPH* et *B* assi *GAlBH* asse *gP* 9 ut non ... manducantur *GAlgPHp om B* grandis *GAlPH* grande (*e* grando *corr*) *g* et ne *G* ne *Al* nec *gPp* et nec *H* ustulentur *GlPH* uosculentur *A* ut ustulentur *g* 10 ut *AgPH* aut *G* uaporati *GgH* uaporanti *A* uaporate *l* uoratae *P* intingendo *GAgP* intinguendo *lH* oximelli *Gg* hoc si melle *A* hocimellis *l* oximelle *P* hoc simili *H* simplici *GgPH om Al* 11 hora *g* ora *G* ore *A* horam *lPH* facto *GAlPH* factum *g* mel *GA* melle *lgPH* pars *AlH* pras *G om gP* adhibeatur *Gl* adhibeatis *A* adhibeant *H om gP* 12 sic[1] *GlgPH* si *A* coquat *G* coquatur *Alg* (*e* coquantur *corr*) *H* coquantur *P* uas *GAH* uase *lP* uaso *g* fictile *GAH* fictili *lgP* et[2] *GAlH om gP* intingantur *GgH* intinguatur *A* intinguantur *lP* carnis ipse *GA* carnes ipse *H* ipse carnes *l* ipsi *g* ipse *P* 14 XI De boalibus (*rubr*) *G om ABgH* de *AlBgH om G* bualibus *GB* bubolis *A* bubulis *l* bubalibus (*e* bualibus *corr*) *g* bubualibus *P* boalibus *H* uero *GAl om BgH* qui *GAlH* quia *gP* teneriores *lgH* tenerioris *GA* tenerioribus *B* sunt[2] *G* fuerint *AlBgP* 15 quis *AlBH* quis quis *G* quia et *g* comedere potest *G* potest comedere *AlBH* potest commedi *g* potest comedi (*iis quae praecedunt mutatis, cf. praef. p. XIII*) *P* 16 foco *GABgH* a foco *lPp* assentur *AlBgH* assantur *G* tamen ... accipiunt *GB om AlgPH*

12 GAlBgPpH Carnes uero uaccinae uel bualinae insalatae non sunt congruae nisi necessitas exierit, ut sumantur, quia pinguido de ipsis carnibus de sale defluit et deueniunt siccae ipsae carnes et non bene conficiuntur.

13 Lepores uero si nouelli fuerint et ipsi sumendi in dulci piper habentem, parum cariofili et gingiber, costo et spicanardi uel folio. Al [leporem licet comedere et bona est pro dissenteria et fel eius miscendum cum pipere pro dolore aurium.]

14 GAlBgPpH De laredo uero, unde non est qualiter exire delicias Francorum, tamen qualiter melius comedatur, ad hora expono. si assatum fuerit ad hora quomodo bradones, pinguamen ipsum defluit in foco et laredus deueniet siccus, ut, qui manducauerit, laeditur, nam non iuuatur; et etiam malos humores generat et indigestionem facit. sed elixatum

1 XII De carnis uaccinae (*rubr*) *G om ABgH* uaccinae *HP* uaccine *GAlB* uaccinas *g* bualinae *B* bualine *G* buualine *A* bubaline *lP* boalinae *g* bobalinae g^c boalinae *H* insalatae *PH* insalate *GAg* in sale *B* insalite *l* non sunt congruae *H* non sunt congrue *GAlB* sunt non congrue sunt *g* sunt non sunt congruae *P* 2 nisi *GAlBH* nisi cum (*ras. post* cum) *g* exierit *GA* exigerit *lBg* exegerit *PH* ut *GAlH om BgP* sumantur *GAlgPH om B* pinguido *GA* pinguedo *lgP* pinguidinem *B* pinguitudo *H* de ipsis *GAlgP* ipsorum *B* de ipsi *H* carnibus *GAlgPH om B* 3 de sale defluit *GAlBH* desalati fluit *g* desalatis fluit *P* ipsae *PH* ipse *GAlg* postea *B* *post* ipsae *add* laborem licet comedere pro desenteria et fel eius miscendum est cum pipere per dolorem *A* (*cf. ad v. 7*) carnes *lgPH* carnis *GA om B* et non *GAlgPH* nec *B* bene conficiuntur *GAlgPH* conficiuntur nec bene accipiuntur *B* 5 XIII De leporis (*rubr*) *G om ABgH* lepores uero *lH* leporis uero *GAB* leporinas uero carnes *g* leporinae uero carnes *P* nouelli *AlH* nouelle *G* nouellae *BgP at cf. W. Baehrens, B. ph. W. 46, 853* ipsi *GlBH* ipse *Ag* ipsae *P* sumendi *GAlBH* sumantur *gP* in *GAlBH om g* et *P* dulci *GgP* dulii *A* dulce *BH* piper *GABgH* pipere *P* 6 habentem *GAlBgH* habente et *P* cariofili *G* gariofili *l* gariofilum *B* cariofolum *Ag* cariofilo *PH* et[1] *GAlgPH om B* gingiber *G* congrui *A om lBgPH* costo *G om AP* costi (*e* casti *corr*) *l* costum *BgH* folio *GAPH* folium *Blg* 7 leporem . . . aurium *l* leporem . . . dissenteria *A* (*qui eadem fere quae l errore iam ad cap. 12 addidit, cf. supra ad v. 3*) *om GBgPpH* comedere et bona est *bis l* caro pro *l* prae *A* 9 XIIII De lardo (*rubr*) *G om ABgH* laredo *G* lardo G^c de lardo *APH* de lardi (*e* lardo *corr*) *l* de laredo *Bg* qualiter *GABH om lP* qualus *g* exire *GAg om l* exigere *B* scire modus *P* extre debeant *H* delicias *AH* dilitias *G* dedilicias *B* deliciis *l* delicias (*e* dilicias *corr*) *g* deliciae *P* 10 qualiter *GAlBPH* qualus *g* comedatur *GABH* comedant *l* commedantur *g* comedentur (*e* comedantur *corr*) *P* hora *GAg* oram *l* horam *BPH* 11 hora *GAg* horam *BP om lH* bradones *BpH* bradonis *GA* prado *l* pradonos *g* pradones g^c brado *P* pinguamen ipsum defluit in foco *GAl* (pinguamem) *H* pinguamen ipsum in focum defluit *B* ipse defluet pinguamen ipsum in foco *g* ipsius defluit pinguamen ipsum in foco *P* et *GAlgPH om B* laredus *G* lardus G^c laredum *Ag* lardum *lPH* laridum uero *B* 12 deueniet *Al* deueniat *G* deuenit *BgPH* siccus *G* siccum *AlBgPH* ut *G* et *AlBgPH* qui *GlBH* quia *A om g* si *P* manducauerit *GlBH* manducauit *A* manducantur *g* manducatur *P* et laeditur *H* leditur *GAlB* et ledit *g* ledit *P* nam *GAlPH om Bg* non *GAlgPH om B* iuuatur *GA* iuuat *lPp* (*e* iubat *corr*) *g* uatur *H* 13 et etiam *GB* et *l* etiam et *AgPH* elixatum *GlBH* delexatum *A* elexatum *g*

laredum et refrigeratum si manducatur, melius iuuat et uentrem con- *GAlBgPpH* strictum temperat et bene digeritur. sed bene debet elixari; certe si de perna, plus debet coqui. de cute uero ipsa nihil praesumatur, quia non conficitur. frixum uero laredum penitus non praesumendum, quia *GAlBgPpH* satis nocet. pinguamen ipsius laredi, quod in cibo aliquo supermissum fuerit uel super olera, ubi oleum non fuerit, non nocet. nam illa frictura penitus non expedit.

De crudo uero laredo, quod solent, ut audio, domni Franci comedere, miror satis, quis illis ostendit talem medicinam, ut non opus *GAlBgPp* habeant alias medicinas, qui sic crudum illud manducant, quia beneficium grandem et pro antidotus sanitatem illis praestat, beneficio ip- *GAlBgPpH* sius quia ita omnia uiscera quomodo medicamentum bonum, et si qua uitia sunt in uisceribus uel intestinis, per ipso sanantur, et si lumbrici uel tineae adnatae fuerint, expellit hoc. nam et uentrem temperat et, quod illis melius est, per isto cibo saniores ab aliis sunt. nam ut exemplum magnum dicatur, ut credatur quae diximus: tota uulnera, quae foris et in corpore nata fuerint uel de plaga facta, laredum cras-

1 laredum *ABg* lardum *GPH* si manducatur *GAH* si manducauerit *B om gP* uentrem *GlBgPH* ruentem *A* constrictum *GlgPH om B* constructum *A* 2 et bene ... coqui *GAlPH om Bg* digeritur *PH* degeritur *G* digeretur *A* digerit *l* debet elixari *GlP* debite laxari *A* debet elixare *H* 3 de cute ... conficitur *GAlgPH om B* cute *GAlH* coctu *g* cocto *P* ipsa *GlH* ipse *A* in ipsa *g* in ipsa perna *P* 4 frixum *AlBPH* frisum *G* coctum *g* laredum *GAg* lardum $G^{c}lH$ laridum *B* lardo *P* praesumendum *AH* presumendum *GlB* praesumatur *gP* 5 pinguamen *GAlgP* pinguis *B* pinguamem *H* laredi *Gg* lardi $G^{c}PH$ laridi *A om lB* quod *GA* si *l* aut *B* quod frigitur *gP* quod si *H* in cibo aliquo *GgPH* in cibo aliquid *A* cum cibo *B* supermissum fuerit *GAlgPH om B* 6 uel *GAlgPH* aut *B* ubi oleum non fuerit *GAlgPH om B* fuerit *GAlH om B* est *gP* frictura *GAgPH* frixura *lB* 7 penitus *GlPH* penetis *A om Bg* non expedit *GAgPH* nocet *B* non expedit manducari *l* 8 De crudo (*rubr*) *G om AlBgPH* laredo *GAg* lardo $G^{c}lPH$ *om B* domni *G om AlBgPH* 9 illis *GAlgPH* ipsis *B* ostendit *GAlBgPH* ostenderit *Eberhard, Jenaer Litteraturzeitg. V (1878) p. 379* non opus ... antidotus *GAlBgP om H* 10 alias medicinas *GlgP* aleas medicinas *A* alia medicamenta *B* qui *GAB om l* quia *gP* sic *GBgP* si *Al* illud *AP* illut *G* illum *lBg* quia *GBg* qui *A* quod *l* 11 grande ... beneficio *AlBgP* sanitatem ... beneficio *H* (*cf. ad v. 9*) *om G* grandem *AB* grande *lgP cf. Baehrens, B. ph. W. 46 (1926), 853* anthidotus *A* antidoto *lgP* antidota *B* sanitatem *AlBgP* ut sanitatem *H qui hinc rursus incipit.* praestat *AlBP* prestet *gH* beneficio ipsius *AH* ipsius *G* (*cf. supra ad uocem* grande) beneficium eius *l om B* benficium *g* 12 quia *GAlgH om B* ita *GAgH om Bl* omnia *GAlPH* omnis *g* omni *B* uiscera *GAlBPH* uiscere *g* quomodo *GAlBH om gP* 13 uitia *BgH* (*e* uisce *corr*) *l* uiscera *G* uicia *AP* ipso *GA* ipsum *lBgPH* sanantur *GlgPH* sanatur *B* sanatus *A* lumbrici *GAlgPH* lumbrice *B* 14 adnatae *gPH* adnate *GA* nate *l* adnatum *B* expellit *GAlBPH* expellet *g* hoc *GAlBP om gH* et *AlBgPH om G* 15 per *GAlgPH* pro *B* isto cibo *GAB* istum cibum *lgPH* ab aliis *Bg* aliis *GPH* alii *Al cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 853* nam *GAlgPH* et *B* 16 dicatur *GAlgPH* ducatur *B* ut *GAlgPH* et *B* quae *GABgH* quod *lP* tota *GAlBgP* toto *H* 17 et *GAlPH om Bg* corpore *AlBgPH* corpori *G* nata *GAlPH om B* natae *g* de *GAlgPH om B* plaga *GAlBH* ferro *gP* laredum *GAg* lardum *lPH* laridum *B*

GAlBgPpH sum adpositum adsidue et purgat putridinem uulneris illius et sanat. sic enim et ad interiora uiscera poterit prodesse, sicut superius diximus. ecce quale beneficium in laredo crudo, ut, quod medici in medicamentis uel potionibus temptant sanare uel inplastris uulnera curare, de laredo crudo Franci sanantur.

15 Ceruisa bibendo uel medus et aloxinum quam maxime omnibus congruum est ex toto, quia ceruisa, quae bene facta fuerit, beneficium praestat et rationem habet, sicut et tesanae, quae nos facimus alio genere. tamen generaliter frigida est.

Similiter et de medus bene factum, ut mel bene habeat, multum iuuat.

16 Renes de porco penitus non expedit manducare nisi latera ipsorum, GAlBgPpH quia ipsa sunt congrua et bene digeruntur. nam renes de nullo animale manducentur.

GAlgPpH 17 De uentre uero bouis uel ueruicis auctores iubent manducare, praeterea illa quae sunt spissa; sed elixa, nam non assa.

1 adpositum *GAB* appositum *lPH* obpositum *g* adsidue *GA* assidue *lgP* adsiduae *B* assiduae *H* et[1] *GABgP om lPH* purgat *GAlBg* expurgat *PpH* uulneris *GlBgPH om A* illius *GAlgP* ipsius *BH* et[2] *AlBgPH om G* 2 sic enim *GAlgPH om B* ad *AlBH om G* in *gP* poterit *AlBgP* poterat *GH* superius *GAlgPH* supra *B* 3 laredo *GAg* lardo *G^{c}lPH* larido *B* crudo *GAlBH om gP* ut *GH om AlB* et *g* nam *P* medici *GAlgPH* medicum *B* in *GAlgH om BP* 4 uel *GAlgPH* pro *B* temptant *lBgH* (*post* sanare) *P* tepmtant *G* contempnant *A* implastris (*ex* inplaustris *ras*) *G* in plastris *A* in emplastris *lH* inplastris *B* in plaustris *g* implastris *P* uulnera *AlBP om GH* uulneribus *g* 5 laredo *GAg* lardo *lPH* larido *B* sanantur *GAlBgP* sanant *H* 6 XV. De ceruisa (*rubr*) *G* De ceruisa et medus et aloxanum *B om AgH* ceruisa *GABg* ceruisam *lPH* bibendo *GAB* bibendam *l om g* uero bibere *P* bibere *H* uel *GAgPH* et *lB* medus *GBg* metus *AH* medonem *l* mez (*semper*) *P* medo *p* et *GAlgPH* uel *B* aloxinum *GAlPH* aloxanum *B* aloxmum *g* quam *GAlBPH* quae *g* maxime *GAlBgP* maximum *H* 7 ex toto *AlgH om GB* et tota *P* quia *GAlBH om g* quidem *P* que *lg* quae *PH* qui *GB* quia *A* beneficium praestat et rationem habet *B* beneficium prestet et rationem habet *G* rationem habet et beneficium praestat *AgPH* racionem habet et beneficium prestat *l* 8 tesanae] tisane (*e* tesane *ras. corr*) *G* ecce sani *A* phtipsina *l* et thesanae *B* et tyssenorum *g* et tipsanas *P* et tisanae *H* quae *GB* que *Al om g* quod *P* q *H* alio genere *AlgPH om GB* 9 tamen generaliter frigida est *GB om AlgPH* 10 medus *BgH* metus *G* medis *A* medum *l* mezo *P* benefactum *GlB* benefacto *AgPH* 11 iuuat *lBH* iubat *GA* iuuat ad renes *gP* 12 XVI Renis de porco (*rubr*) *G om ABgPH* renis *GA* renes *lBH hic om gP* penitus *lgPH* paenitus *GB* penitis *A* non expedit *GAlH* non oportet *B* renes non expedit *g* non expedit renes *P* 13 ipsa sunt congrua *GlBPH* ipsunt congrua *A* ipsa congrua sunt *g* renes *lgPH* renis *GA* reniculi *B* animale *GAB* animali *lPH* animal *g* 14 manducentur *AlgP* manducetur *G* oportet manducare *B* manducantur *H* 15 XVII De uentre (*rubr*) *G om AlBgPH* cap. 17 *GAlgPH om B* ueruices *G* ceruicis *A* ueruecis *P* uerbecis *lH* berbicis *g* iubent *AlgPH* iubant *G* manducare *GH* comedere *AlP* commedere *g* 16 praeterea *GA* praeter *lP om g* propterea *H* quae sunt spissa *GAlPH om g* nam *GAPH om lg* assa *GAlP* assata *g* assam *H*

Uulua porcina et ipsa optima est, sed elixa. **18** *GAlBgPpH*

Sumen porcino et ipsud bonum est et frixum et elixum. **19**

De uacca tenera uenter elixus congruus est. laredum uero in fartalia missum interdum permittimus comedere. **20** *GAlgpH*

De ficato porcino frixo penitus non expedit nec sanis nec infirmis. **21** *GAlBgPpH* sani tamen si uolunt sic manducent: inciso bene in graticula ferrea quae habet latas uirgas unguat aut de oleo aut de uncto et *GAlgPpH* sic in subtiles carbones assent ita, ut crudastros sint et calentes ipsos manducent cum oleo et sale et coriandro minutato desuper.

De auibus uero, hoc est de fasianos pastas et ansares, quia **22** *GAlBgPpH* pascuntur, pectus illorum congruum est. tamen quae tantum carnem albam habent, ipsa magis expediunt. nam posteriora ipsorum non prae-

1 XVIII De uulue (*rubr*) *G om AlBgPH* et *GAlgPH om B* est *GAlBH om gP* elixa *GAlBPH* elexa *g* 2 XVIIII De sumen (*rubr*) *G om AlBgPH* sumen *GP* de sumen *ABgH* summum *l* porcino *GAB* porcinum *lPH* porcina *g* ipsud *A* ipsut *G* ipsum *lBgPH* est et *GABH* est sed *l om gP* 3 XX De uacca (*rubr*) *G om ABgPH* *cap. 20 GAlgH om BP* uenter *GAlg om H* elixus *GAl* elexus *g* elixum *H* congruus *GAlg* congruum *H* est *GAl om g* sunt est *H* laredum *GAg* lardum *G*[c]*lH* fartalia *GH* fertalia *A* farta talia *l* fartalio *g* 4 missum *GAlH* missa *g* comedere *GAH* manducare *l* commedere *g* 5 XXI De fegato (*rubr*) *G om AlBgPH* ficato *GB* fecado *A* fegedo *l* figato uero *g* fecato uero *P* figado *H* frixo *GAlBgP* frixum *H* 6 sani tamen si uolunt *GlH* sani tamen si uoluit *A* sani uero si uoluerint *B* sanitas in uulneret *g* sani si uoluerint comedere sine lesione *P* inciso *GAl* incisum *BH* incito pe *g* in cibo *P* graticula *GABg* craticula *lP* gracula *H* 7 quae *GBPH* que *Al* qui *g* latas *GlBgPH* lateas *A* unguat aut *AH* ungat *G* unguat *l* aut *BgP* de uncto *GAlH* de uncto unguatur (*e* linguatur *corr*) *B* de laredo unguet *g* de lardo unguatur *P* et . . . minutato desuper *GAlgPH om B* et *GAlH om gP* 8 assent *GH* assentura *A* assentur (*ex* assetur *corr*) *l* asset *g* assetur *Pp* ita ut *GgPH* ut *Al* crudastros sint] crudastro sint *GA* crudastrum sit *l* crudas transit *g* cruda non sint *H* ipsos *H* ipso *G* ipsius *A* et sic *l* ipsas *gp* ipse *P* 9 manducent *GAlH* manducet *g* manducetur *P* *post* manducent *uerba* inciso . . . manducent *iterum scripsit, deleto uocabulo* assentur, *tum tertium add., set deleuit* inciso bene in graticula *A* coriandro *GlH* coliandro *Ag* cum coriandro *P* minutato *AlPH* minutado *G* minutatum *g* 10 XXII De auibus (*rubr*) *G om ABgPH* *Initio huius capitis haec addunt Bp*: De auibus ita agnosce: aues paene omnes sicciores sunt quadrupedibus, nam praedictae (*om p*) aues (*om p*) neque uisica (uesicam *p*) habent nec meiunt (mingunt *p*) neque spuma nec saliua est illis (ipsis *p*) propter nimium calorem uentris. ita fit ut per hunc uniuersus (fit pro uniuersus *B*) humor consumat (consumatur *p*) qui in corporibus ipsorum (ipsarum *p*) est et sic efficiatur (siccae efficiantur *Rose anecd. 76, 6 sq.*) ideo (ut *p*) non meiunt (mingant *p*) neque possunt (possint *p*) habere humorem, quia, ut supra compraehendi, natura siccae sunt hoc *GAlgP om BH* est *GAlgPH om B* fasianus *AB* fassianus *Gl* phasianus *g* de fasianis *P* fasianas (*e* fasinas *corr*) *H* pastas *GAlg* uero et pastas *B* pastis *P om H* et *GAlgP* uel *B om H* ansaris *GB* anseris *A* anseres *l* anseras *g* anseribus *PH* quia *GAlBH* qui *gP* 11 pascuntur *GAlBH* per aquas nascuntur *g* in aqua nascuntur *P* tamen . . . expediunt *GAlBPH om g* tamen quae tantum *H* tamen qui tantum *GA* tamen que *l* tantum quia *BP* quia *p* carnem albam *GlBPH* carnes albas *P* carnem album *A* 12 expediunt *GAlH* uti oportet *Bp* expediunt manducari *P* praesumatur *Gg* prosumatur *A* praesumantur *lBP* praesumant *H*

GAlBgPpH sumatur, quia grauat stomachum, quia non est illa sagina naturalis, sed adiecta.

23 Gallinae uel pullos pinguiores, qui non tamen saginantur, congrui sunt ita, ut hiuerno tempore ante biduo occidantur — nam stiuis diebus ante sera tantum — quia capriati facti melius comeduntur, maxime pectora ipsorum et ascellas, quia ista meliores humores et sanguinem bonum nutriunt. Nam posteriora omnium auium sanis quidem hominibus apta sunt, et ista et omnia. Nam auctores ista ⟨quaerunt⟩, quae sunt praecipua membra inter diuersa genera ad uiros deliciose uiuentes et diuersa cibora sumentes; pro ipsis exposita est ista ratio, praeterea illis, qui infirmiores sunt corpore. nam inter diuersa bona commixta in prandio si unus cibus non congruus et crudior fuerit, illa alia bona dissipat et non bonam digestionem permittit uentrem habere. supra scriptas uero aues in iuscello bene coctae congruae sunt et si uaporatae, ad hora occisae, bene tamen coctae; aptae etiam et assae, ut delonge a foco cautius assentur.

24 De pauonibus uero, si fuerint, illi maxime, qui sunt seniores,

1 grauat GAg grauant lBPH quia ... adiecta GAlBPH om g quia GAlPH et Bp sagina GBH sagini A om lP 3 XXIII De gallinis (rubr) G om ABgPH gallinae P galline Gl gallina A gallinas BgH pullos BgH pullus GA pulli lP pinguiores lBgH pinguioris G pinguoris A qui GABH que l quia g quamquam P tamen GABgH (post saginantur) P ta tamen A om l saginantur GlBgP saginatur AH congrui GABPH congrua l congruae g 4 ut hiuerno GA ut hiberno lgH uti uerno B ut iberno P biduo G biduum lBgPH budio A occidantur GlBgPH accidantur A nam GAlBH nam non g om P stiuis G si uis A his l aestiuis BH estiuis gP 5 ante sera GAgH ansera l ante seu B ante sero P quia GAlBgP qui H maxime AlBgPH maxima G 6 ascellas GAlBg ascellae P assellas H quia ista GAlH om BgP sanguinem GlBgPH sanguinum A 7 posteriora GAlBH posteriora eius g posteriora eorum P omnium GAlBgH omniumque P sanis AlBgPH bonis G 8 apta GABgP congrua l aptae H et ista et omnia BP et omnia GAl et ista omnia gp om H nam auctores GABgPH om l quaerunt Rose, om codd 9 praecipua membra GABlP membra precipua g praecipuae membra H inter AlBgPH in G ad uiros BH ad ueros G aduersus AlgP deliciose lH dilitiose GA qui sunt dilitiose B diliciose g delitiose P 10 diuersa cibora G diuersos cibos B diuersa ciborum AlgP diuersa bona H sumentes GAgPH assumentes B 11 praeterea GlBg pterea A praeterea et P et propter H illis GAlBgP illos H infirmiores AlBH infirmioris G firmiores (e firmiore corr) g firmi P sunt corpore GAlBgP corpore sunt H inter diuersa bona GAlBH intra bona g interanea bona P 12 commixta GAlBH conmixta g comesta P prandio GAlgPH prandium B unus AlBgPH unum G 13 et non bonam ... habere GAlBPH om g 14 suprascriptas GAB supra scripte l scriptas g praescriptae P supra scriptae H coctae GPH cocte Al cocti B cocto g 15 et[1] GAlBH om gP ad GAlBgP et ad H hora H (ex ora corr) g ora GA horam lBP occisae BPH occise GAl occisi g bene tamen ... assae GAlBPH om g 16 assae BP asse GlH as sed A ut delonge AlH ut longe GgP unde longe B a foco H in foco GAlgP ad focum B 17 XXIIII De pauonibus (rubr) G om ABgPH cap. 24 post c. 26 Al pauonibus GAlPH paonibus B (in rasura) g illi maxime qui sunt GAlgPH om B maxime GAlH maximi gP

ante quinque aut sex dies occidantur, et caprient bene, quia tales car- *G Al B g P p H* nes habent, aut in † muno misso aut singulatim in iuscello cocti sumantur ita, ut, cui delectat, mel modicum et piper mittat in ipso iuscello, postea cum coctum fuerit. minores uero pauones uel teneriores ante una die aut biduo occidantur.

De agrestibus uero auibus t u r t u r e s quidem qui saginantur in **25** domum scitur ab omnibus grauiores sunt, quia miseras carnes habent et melancolicum humorem generant, nisi forte pro desiderio aliquis interdum sumat. in campis uero qui nascuntur, elleborum herbam, quae Latine dicitur sitri, ipsud manducant et persecuntur, sicut auctores nostri dicent. quodsi quis adpraehenderit agrestem turturem, et de illa herba ipsam contigerit manducasse, et aliquis de ipsa comederit, grandem periculum patitur, et usque proxime mortem hominem

1 quinque aut sex dies *B* V aut VI dies *G* V. aut VI. dies *Al P* quinque aut VI dies *g* quintum aut sextum diem *H* et *G Al P H* ut *B g* caprient *G Al B* caprientur *g* cooperiantur *P* capiant *H* 2 aut *G g om B Al H* sic *P* in muno misso *G* (*ubi* murio *legit Weber*) *H* in muno messo *A* in communo misso *l* in monomissa *B* in bono misso *g* bonas sic missas *P* in mono mismo *p* aut *G Al B g* et *P H* singulatim in iuscello *G B g* (iusello) *P* singulati in m iuscello *A* singillatim in iuscello *H* cocti *G Al g P* bene cocti *B* coctis *H* sumantur *Al B g P* sumentur *G* sumant *H* 3 ut *G Al g P H om B* cui *G Al B g H* quem *P* delectat *G Al B g P* delectant *H* mel *G A B* uel *l g H* melꝉ *P* modicum *G Al B P H* modico *g* mittat *G Al g P H* mittet *B* 4 postea cum *G* postea *A B* postea quam *l om g* postquam *P H* coctum fuerit *G Al B P H om g* minores *l B g P H* minoris *G* in moris (*corr*) *A* pauones *l P H* pauonibus *G* pauonis *A* paones *B g* ante *G l B g H* aut *A om P* 5 una *G A B g P* unam *l H* die *A B g P* hora die *G* diem *l* horam diei *H* aut *G Al H* uel *B g P* biduo *G A g P H* biduum *B* biduos *l* occidantur *G Al B g P* occidant *H* 6 XXV De agrestibus auibus (*rubr*) *G om A B g P H* *cap. 25 et 26 ante cap. 24 Al* agrestibus *G Al B P H* agrestes *g* auibus *G Al B P H* aues (s *in ras*) *g* turtures *l B H* turtoris *G* turturis *A om g P* quidem qui *H* quidem quia *G Al* qui *B* quia quidem *g* quae quidem *P* in domum *G Al g* domo *B P H* 7 scitur *G Al B H* scitos *g* sciatur *P* ab *G Al B g H om P* omnibus *G Al B P H* hominibus *g* grauiores sunt *g P H* grauioris sunt *G A* esse grauiores *B* quia grauiores sunt *l* miseras *G Al B g P* miserias *H* 8 melancolicum *G l B g^c P H* melancholium *A* melangolico *g* humorem *Al B g P H* humorum *G* generant *G l B g P H* generat *A* forte *G Al B P H om g* desiderio *G Al B g P* desiderium *H* aliquis *G A B P H* quis *l* aliquid *g* 9 qui *G A B H om l* quae *g* que *P* nascuntur *G A g P H* sunt et *B* nascitur *l* elleborum *G l B P H* (*ex* eleborem *corr*) *A* (*ex* eleborum *corr*) *g* 10 quae *H* que *G Al om B* quem *g* quam *P* latine *G Al H om B* latini *g P* dicitur *G om A B* dr̄ *l* dicuntur *g H* dicunt *P* sitri *G Al g om B* uaratrum *P* pitri *H* ipsud *A* ipsup *G* ipsam *l H om B P* ipsi *g* manducant *G Al g P H* manducat *B* persecuntur *G Al g* prosecuntur *B* persequuntur *P H* 11 dicent *G A H* dicunt *l B g P* quis *G Al B P H* aues *g* adpraehenderit *G g* praeserit *A* compraehenderit *l B* praehenderit *P* praesumpserit *H* 12 illa *G l B P H* illam *A* ipsa *g* herba *l B g P H* herbam *G* erbam *A* ipsam *G l B H* ipsam ipsum *A* ipsa die *g P p* manducasse *G l B g H* manducat *A* manducare *P* aliquis *Al g P H* aliquid *G* aliqui *B* de ipsa *G B P H* (*ante* aliquis) *Al* de ipse *g* comederit *G A B P H* commederit *l g* 13 grandem *G A B* grande *l P* (*e* grandem *corr*) *g* quippiam grande *H* patitur *G Al B g P* patet *H* et usque *G l B g P H* eiusque *A* proxime *G A H* ad *B g P* ad proximam *l*

GAlBgPpH adducit, ita ut agnoscens aliquis putet uenenum se ab alio accipisse, in tantum, ut et corruptillam uentris nimia subsequatur, aut certe uomitus ita, ut partem facies constringat. istud et ego in tempora mea probaui in prouincia mea: in uilla duo rustici sic ad hora captum comederunt, et ita illis contigit, et unus illorum sanguinem deiuso produxit nimium et periclitatus est usque ad mortem. remedium ergo *GAlBPpH* istius rei uinum uetus et oleum tepidum assidue dare illis bibendo, ut possit illum uenenum contemperare.

26 Nam de sturnis adserent auctores cicutam herbam plus amare *GAlBpH* et comedere quam alias herbas; unde contigit illis comestis ad grauitatem perducere.

27 Carnes uero de grues interdum pro desiderio, quia ipsae nigras carnes habent et melancolicum humorem generant.

28 Perdices bonae sunt, maxime pectora ipsorum, coctas, non assas. praeterea illis congrua sunt qui fluxum uentris patiuntur uel desen- *GAlH* tericis, ut elixae bene sint in aqua pura sine ulla conditura, et, si potest fieri, nec sale mittendum nec oleum nisi unum fasciculum de

1 adducit lBH (*ante* hominem) P addicit GA deducit (*ante* hominem) g ita ut GAlgPH aut B agnoscens GgP ignoscens A ignorans lH *om* B *uide indic.* aliquis GAlgPH *om* B putet GAlPH putat B puto g uenenum se GAlH se uenenum B enim si g alico G alio A aliquo lBgPH accipisse B accepisse GAlgPH 2 corruptillam GA corruptellam B corruptela lPH conruptela g nimia GlBgPH nimias A subsequatur AlBgPH obsequatur G aut . . . constringat GAlBPH *om* g 3 uomitus ita ut GAlBH uomitus sit aut P facies GAB faciei l faucis H constringat GAlPH contrahant B contorreat l^c istud AlBgH ita ut G studens P et ego GBH *om* l ego Ag ergo P tempora mea GAH tempore meo meo l tempore meo B tempore ea g tempore P 4 duo AlBgPH deo G rustici GlBgPH rusticis A sic GlBH *om* AP hic g hora g ora GA horam lPH ira B captum GABP captam l capto g captum turturem H 5 comederunt GlPH comederint A manducauerunt B commederunt g ita GBgPH *om* Al contigit lBgPH (*e* contingit *rasura*) G contingat A et[2] GABH ut lgP deiuso GABg deorsum l deiosum PH 6 nimium GAlBH *om* gP *post* mortem *add* Remedium (*rubr*) G *om* AlBgPH 7 dare GBPH dari Al^c datum l da g bibendo GBH bibendum Ag ad bibendum lP ut possit . . . comestis (*v. 10*) GAlBPH *om* g 8 possit GAlB possint P poscit H illum GABH illud lP uenenum GlBP uenenenum A uinum H 9 XXVI De sturnellis (*rubr*) G *om* AlBPH nam AlPH *om* GB adserent GA adserunt BH asserunt lP cicutam herbam lPH cicutam erbam GA cicuta erba B 10 quam AlBPH quas G comestis] cum istis GAl commixtis BH quod et istis P ad grauitatem . . . congrui (*p. 15, v. 3*) GAlBH *om* gP 12 XXVII De gruis (*rubr*) G *om* BAH de grues A de gruis G (*ante* uero carnes) B de gruibus lH *post* desiderio *add* comeduntur p praesumantur *Rose* 13 melancolicum lBH melancolicam G melancolium A humorem AlBH humorum G 14 XXVIII De perdices (*rubr*) G *om* ABH bone GAl boni B bonas H sunt GAlB *om* H maxime AlBH maximae (*e* maxima *corr*) G[1] coctas GA cocta lH elixas B non *Eberhard, Jenaer Litteraturz. V (1878) p. 379* nam GAlBH nam non *Ro* assas GAB assa l assatus H 15 praeterea GAl *om* B propterea H congrua GABH *cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 852* desentericis G desintericis AH dissentericis l disintericis B 16 ut elixae . . . sale (*p. 15, v. 2[1]*) GAlH *om* B ut GAH uel l elixe GAl elixi H sine ulla GlH si nulla A 17 sale GA sal l salem H

coriandro, et coquat cum ipso. pectus tantum comedatur, si potuerit, GAlH
sine sale; si non uero, intingat in sale.

Columbi agrestes non sunt congrui. De domesticis uero co- 29
lumbis pipiones ipsorum apti et boni et sanis et infirmis, et cocti GAlBgPpH
et assati maxime. cum assant, de salemoria lene tangantur.

Passares, qui in parietibus nutriunt, pullos ipsorum bene assos 30
aut elixos praesumere.

Ficitulas et ipsas bonas et aptas sunt uel alia genera aucellorum, 31
qui albas carnes habent, uel alias aues teneras praesumantur.

Anates et ipsi teneriores sunt; interdum praesumatur pectus 32
illorum.

Auis, quae dicitur auetarda, bona est, sed puto hic non habere. 33

Esicium uero quod de gallinas uel de pullos fit, tenerior magis fiat quam durior, ut de ouo plus mittatur. nam si durior fuerit, non

1 coriandro GlH ċoliandro A coquat GH cocat A coquatur lH 2 intingat G intinguat A (*ex* intingat *corr*) l intinguantur H 3 XXVIIII De columbe (*rubr*) G *om* ABH columbi AB columbe Gl columbae H agrestes lH agrestis GA carnes agrestes B congrui GA congrue l congrua B congruae H de *hinc rursus inc.* gP 4 pipiones P pipionis GAB pipeones uero g pippiones H apti et boni GAlB apti sunt et boni gP apti et boni sunt H et[2] GAPH *om* lBg sanis GAlBH seu g sani P et[3] GAlBH *om* g sed P cocti GAlgP elixe B elixi H 5 et assati . . . lene tangantur GAlgPH *om* Bp assant GAgP assantur lH de salemoria lene tangantur H de salemoriale ne tangantur GA de sale mixto lene tangantur l bene tangantur de salemoira g de salmoria bene tangantur P 6 XXX De passaris (*rubr*) G *om* AlBgPH passaris GA asseres uero l passeres BgPH in GAlBPH *om* g nutriunt GlBg nutriant A nutriuntur PH pullos lH pullus GABg bene GAlgPH *om* B assos GlgH assus AB 7 aut Al *om* G et BgPH elixos lgH elisos G elixus AB praesumere GAlgH praesumere bona est B 8 XXXI De ficitulas (*rubr*) G *om* BAgPH ficitulas GH fictulas A fatulas l fecitolas B facidolas g ficetulae P ipsas GAlgH ipsa B ipsae P bonas GAlgH bona B bonae P et GAlBgP *om* H aptas lgH apti G apta AB aptae P uel alia GBgPH uelinta A aucellorum GBgPH aucellarum A qui GBH quia A quae gP 9 albas GlBgPH ab is A uel . . . teneras GAlBgH *om* P aues GlBH auis A carnes g teneras GAlBH genera g praesumantur AlgP prusumantur G praesumentes B praesumant H 10 XXXII De anetis (*rubr*) G *om* AlBgPH anates PH anetis G anatis AB anantes l *om* g et ipsi teneriores sunt l et ipsi tenerioris sunt GA et ipse teneriores sunt g uero et quaecumque aues in paludibus humidiores sunt Bp et ipsi teneriores bone sunt H praesumatur] prusumentur G praesumantur ABgP sumatur l praesumant H pectus GAlH pectora BgP 11 illorum GAlH ipsorum BgP 12 XXXIII De auis (*rubr*) G *om* ABgPH auis GAPH ouis l *om* B aues g quae GPH que A *om* lB qui g dicitur GAgP *om* lB dicet H auetarda Al tarda GPH auetarda aues B auetarta g sed AlBgP *om* GH habere GABH haberi l habetur gP 13 esicium] sicium G et sicium A essicium l isicium B ericium g hisicium P esecium H quod GAlB quem g quae P qui H gallinas GABg gallinis lH pullos GBg pullis AlPH fit AlBgPH *om* G tenerior GAlBH teneriores g 14 fiat GAlBPH fiant g ouo GAlBH oua g ouis P mittatur GAlBP mittantur g mittat H nam . . . digeritur GAlBPH *om* g

GAlBgPpH digeritur, sed corruptilla uentris generat; si autem tenerior fuerit, et bene conficitur et bonos humores generat.

34 Afratus Graece quod Latine dicitur spumeo, quod de pullo fit et de albumen de oua; sed multum albumen ouarum mittatur, ita ut *GAlgPpH* quomodo spuma sic deueniat opus ipsud afratum, quod desuper iuscello facto et in †egroario in gauata conponatur quomodo monticlos, et sic gauata ponitur in carbones et sic uapore ipsius iuscelli coquat ipsud afratum; et sic ponitur in medio missorio gauata ipsa, et superfunditur modicum mero et mel et sic cum cocliar uel nouella tenera *GAlBgPpH* manducatur. tamen solemus et de pisce bono in ipsa opera admiscere aut certe de pectenes marinos, quia et ipsi optimi sunt et satis apud nos abundant. et de ipsos puros pectenes fiunt sferae niueae.

35 De oua gallinarum quantum plus quis uoluerit praesumat, sorbilia tamen, et sale modicum mittendum, et si ieiunus quis

1 sed *GAlBPH* ad *g* corruptilla *GA* corruptelam *lP* corruptellam *BH* corruptela *g* et *GAlH om BgP* 2 bene *AlBgPH om G* conficitur *GAlBgP* conficit *H* et *GAlBH om gP* bonos humores *lBH* bonus humores *GA* humores bonos *gP* 3 XXXIIII De afratu (*rubr*) *G om AlBgPH* afratus *GAlH* affatus *B* afrato *g* afra *P* graece quod latine *GAlBH* quod graece siue latine *g* quod graece latine *P* spumeo *G* spumen *A* spumeum *l* spumeus *B* pumeo *gP* spurium *H* quod *GAlgPH* qui *B* pullo *GAlgPH* pullos *B* 4 albumen *GAlBg* albumine *PH* de oua *GA* ouarum *B* ouorum *lgP* de ouis *H* ouarum *GA* ouorum *lgPH om B* mittatur *GA* (*ante* ouarum) *lP* (*supra add*) *g* mutatur *B* mittant *H* ita ut *GBgPH* aut *A* et *l* 5 ipsut *Gg* istud *A* ipsum *lPH* ipsi *B* afratum ... tenera (*v. 9*) *GAlgPH om B* afratum] afratu *GH* afratri *A* afrati *l* afrato *g* afrum *P* 6 in egroario *AP* megroario *G* in egrario *l* in egruario *g* in egroario (*del. litt.* ri) *H* oenogaro *Ro* inogario *Hoppe, cf. ind. uerb.* gauata *G* grauata *A* grabata *l* giuida *g* gaueta *P* gauita *H* conponatur *G* componatur *AP* conponat *lH* conponatur *g* monticlos *G* monti glosae *A* montiglose *l* monticolosos *g* manticolis *P* monticulos *H* 7 et[1] *GgPH om Al* sic gauata *G* siograuata *A* sic grauata *l* sic gibida *g* sic gaueta *P* sic gauatam *H* ponitur *GgH* conponitur *Al* ponatur *P* ponat *H* et[2] *GAlH om gP* iuscelli *GlH* iuscello *Ag* iuselli *P* coquat *G* coquet *lH* (*bis, sed prim. del*) *A* coquit *g* coquatur *P* 8 ipsud *H* ipsut *G* ipsed *A* ipsum *lP* de ipso *g* afratum *H* afratu *GA* afrati *l* afrato *g* afrum *P* ponitur *GAlH* ponatur *gP* medio *GAlgP* medium *H* missorio *Gg* messurio *A* missurium *l* missurio *P* mensorium *H* gauata *H* grauata *GA* grabata *l* caueda *g* gaueta *P* 9 modicum *GAlgH* modico *P* mero *GAH* de mero *l om gP* et[1] *GAlH om gP* mel *GA* de melle *l* mellis *gP* melle *H* et sic *GAlH om gP* cum *GAlgP* eum *H* cocliar] clocloar *G* coclari *A* cocleare *l* cocleario *gP* coclear *H* nouella *l* nouola *G* nouela *A* napula *g* nepula *P* uel ne uel nebula *H* tenera manducantur *A* manducatur tenera *G* tenera manducetur *lP* tenent et manducantur *g* tenera manducat *H* 10 tamen *hinc rursus B* solemus *lgPH* solimus *GAB* bono *AlBH* bonum *G om g* in *GAlgPH om B* opera *GAlBH* olla *g* admiscere *GlBgPH* ad miscera *A* mittere *g* 11 pectenis *GlB* pectenes *A* pectines *g* pectinis *PH* marinos *g* marinis *GAlBPH* quia *AlBgPH* quae *G* optimi *GlgPH* optime *A* obtimi *B* et[2] *GlBgPH* ei *A* 12 ipsos *GABg* ipsis *lH om P* pectenis *GlB* pectenes *Ag* pectinis *H* fiunt *BgH* fient *G* frictis *A* finī *l om P* sferae niueae *G* ferre neucae *A* fere neuce *l* sfereniuiae *B* ferniue *g om P* sferae neuae *H* 13 XXXV De oua gallinarum (*rubr*) *G om ABgPH* de *AlBgPH om G* oua *GAB* ouis *lP* ouas *gH* quis *GlBgPH* qui *A* 14 sorbilia *GAlBg* sorlilia *H* sale *GABg* sal *l* salis (*post* modicum) *P* salem *H* et si ieiunus ... corporis (*p. 17, v. 1*) *GAlgPH* iuuat sanis hominibus *B* si *GAlH om gP*

accipiat quanta potuerit, ad uirtutem proficit corporis melius quam alter GAlBgPpH cibus et sanis hominibus et infirmis; ita tamen fiant, ut in tepida aqua mittantur uel maxime in frigida, et sic coquant lento foco, aut in carbones paulatim calefiat illa aqua: sic penetrat intus; nam si in feruenti aqua missa fuerint, albumen coacolat et mediolum illud tarde sentit; deuenit intemperatum, et qui sic acciperit, nocet. nam si, sicut superius dixi, ita fuerint facta, bene conueniunt, et tamen semper cocus agitet cum spatula. tamen recentiora oua meliora sunt.

Dura uero oua aut † ex casu quomodo in inpisa ponuntur, me- 36
diolum tamen praesumatur. nam albumen duro facto non conficitur penitus, sed corruptilla generat uentri et non iuuat, sed magis nocet. cauendo ergo omnino albumina ouarum dura facta; nam mediola ouarum etiam sorbilia facta plus congrua sunt corpori, sicut auctores docent.

Ansarina uero oua sani homines comedant, tamen et ipsa 37

1 accipiat GAlgP acceperit H quanta GAH quantum lgP corporis GAPH corpori lg alter GAlB alius gPH 2 et sanis ... infirmis GAlgPH om B (vide ad p. 16 v. 14) ita tamen ... aut in carbones (v. 4) GAlgPH om B tamen AlH temen G om gP fiant GAH fiat l om gP in tepida ... maxime GAlH om gP(B) aqua GlH qua A 3 mittantur GAl mittant H in GAlPH om g frigida GlgH frigide A frigida aqua P et GAlgH om P sic AlgH si G om P coquant GAlg coquantur P coquet H 4 calefiat AB caleficiat G calefiant lPH calefaciat g illa aqua G (ante paulatim) BH illa qua Al illa aqua qui g illa aqua quae P penetrat GBgPH penetrant Al 5 feruenti GAlP feruente BgH missa fuerint lBPH misserint G misi fuerint A missa fuerit g coacolat G coaculat A coagulant l coagulat BP coagolat g coagulet H et GAlBH om gP mediolum GAlBg mediolus P mediolo H illud lH illut G illum AB om gP 6 sentit GAlgPH tenat B qui sic GgPH quis AB acciperit GB acceperit AlgPH nam si ... spatula (v. 8) GAlgPH om B si sicut] sicut GAlgP si ut H; Baehrens, B. ph. W. 46, 850 si ante ita v. 7 add. Rose cum lP 7 superius GAlH supra gP ita GAgH si ita lP facta GAlPH facti g 8 cocus AlgP coctas G cocquus H agitet lgP agitat G aget et A debet agitare H spatula GAlPH spadola g recentiora GP recenciora Alg recentora (o sub t) B recentior H 9 XXXVI De dura oua (rubr) G om AlBgPH oua litt a in ras G^{2} aut GAlgH om B ut P ex GAlgH om BP casu GAlH om B caso g quomodo GAlBH cum modo g inpisa B enpisa GA impis l inpensa g inpinsa P ipsa H ponuntur GABg om P apponuntur l ponantur H mediolum ... praesumatur GAlBH om gP 10 tamen GAlB om H duro facto G^{1} durum factum G^{2}AlH om B duro g durum P 11 penitus ... nocet GAlgPH om B penitus GlgPH penexus A corruptela (in ras) G^{2} corruptilla G^{1}A corruptelam lP corruptellam H (e corruptillam corr) g generat GlgPH generant A uentri (litt u in ras G^{2}) Gg uentris APH (ante generant) l magis GAlPH om g 12 cauendum ... docent (v. 14) GAgPH om lB cauendo Ag cauendum (litt ū in ras G^{2}) GP cauenda H ergo GAgP uero H albumina GAH albumen g albumine P ouarum GAH ouorum g oui P dura factara mediola ouarum etiam A etiam G dura facta mediola ouarum etiam g duri facti nam mediola ouarum etiam P dura facta nam mediola ouarum H cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 850 sq. 13 sunt GgPH sint A corpori A corporibus (b; in ras G^{2}) GPH corporis g 14 docent GAH dicunt gP 15 XXXVII De ansaris (rubr) G^{1} de ansarinis (corr atramento nigro) G^{2} om AlBgPH ansarina Ag (sequitur rasura) G anserina lBPH comedant AlPH comedunt G comedent Bg et GAlBH om gP

GAlBgPpH plus sorbilia; nam et ipsa si dura fuerint, illum albumen grauiter nocet.

38 Fasianina oua bona sunt, sed meliora gallinacia.

gP [Omne genus boleti graues sunt et indigesti. mussiriones uero et tuferas meliores ab aliis boletis sunt.]

39 De piscium ratione, quae in his partibus sunt:

GAlBgPpH Tructa et perca aptiores sunt ab aliis piscibus.

40 Lucius piscis et ipse bonus; opera uero quae de ipso fit — spumeo albumen de oua sic miscat, ut modice tenerum sit quam durum et commixtum — non nocet.

41 Cutem uero esocis ipsius quomodo frixum fuerit, penitus non manducetur, quia grauiter nocet. de esoce uero quando recens fuerit, comedatur. si de plures dies fuerit, grauat stomachum, praeterea si salsi sunt, graues sunt et malos humores nutriunt.

42 Platensis uero uel solera unum genus est. quae bonae et con-

1 plus sorbilia *GAH* sorbilia *l* plus sorbilia facta *B* sorbilia facta plus congrua sunt *gP* et ipsa *GAlgPH om B* illum *GAg om B* illud *lPH* albumen *GlgPH* album *AB* grauiter *GAl om BgP* grauat et *H* 3 XXXVIII De fasianina (*rubr*) *G om AlBgPH* fasianina *GP* (*e* fasianima *corr*) *g* fasiana *AlBH* sed *GAlBH om g* meliora *GlBgPH* melioro *A* gallinacia *ABH* gallinatia *Gl* agallinatia *g* 4 omne ... boletis sunt *gP om GAlBH* boleti *P* polliti (*e* polluti *corr*) *g* graues sunt *g* graue est *P* indigesti *g* indigestum *P* mussiriones *P* musariones *g* 5 tufaras *g* tuferas *P* ab *g om P* boletis *P* politis (*litt* s *supra add*) *g* 6 XXXVIIII De piscibus (*rubr*) *G om ABgH* quae *GlBg* que *A* qui *PH* sunt *GlBgPH om A* 7 et *GBgPH om Al* perca GAl^1H agapuz l^2 proca (pca) *B* perga *g* aptiores G^2H aptioris G^1 apcioris *A* aptiora *lB* altiores *gP* ab *GABg om lPH* 8 XXXX De lucium (*rubr*) *G om AlBgPH* et *AlBgPH om G* bonus *GlgPH* boñ *A* bonus est *B* quae G^2lBPH qui G^1A que *g* ipso *GBgPH* ipsis *Al* fit G^1ABgPH fiunt G^2l spumeo *GgH* spum̄ *Al* spumet *B* spumeum *P* 9 oua *GAg* ouis *lP* aua *B* ouo *H* miscat *GA* miscet *l* mittetur *B* miscant *g* commisceantur *P* misceat *H* tenerum *GAlBH* tenue *g* teneat *P* sit *GAlBH* sint *g om P* quam ... nocet *GAlgPH om B* quam *GAlH* sed quam *g* sed *P cf. Niedermann, Revue de philologie 47 (1923) p. 50* durum *GAlP* duro *g* duram *H* 10 commixtum *Al* cum mixtum *G* commixto (*sequitur rasura*) *g* comestum *P* commixtum *H* 11 esocis] isicii *GB* sicci *Al* isoce (*ex* isice *corr*) *g* esoci *P* isici *H* ipsius *GAlBH* ipsi *g* ipsae *P* frixum *ABgH* fricxum *G* frixa *l* frixus *P* penitus non *GAlgPH om B* 12 manducetur *GAlBgP* manducet *H* quia grauiter ... comedatur *GAlgPH om B* XLI De esecae (*rubr*) *G om AlgPH* esoce uero] aesece uero *G* esso ceuoro (*prima littera* o *vocis* ceuoro *una littera deleta supra add*) *A* essoce uero *l* isoci *g* esociis (*an* esocus?) *P* isice *H* recens *GAlH* recentes *gP* fuerit *GAlH* fuerint *gP* 13 plures G^1ABg pluris G^2 pluribus *lPH* dies G^1ABg diebus G^2lPH fuerit *GAlBH* fuerint *gP* grauat *GAlgH* grauet *B* praeterea G^2AlBP preterea G^1g propterea *H* 14 salsi sunt *GAlH* salsi fuerint *BP* salsum fuerit *g* graues ... nutriunt *GAlgPH om B* graues G^2lgPH grauis G^1 graui *A* 15 XLII De platense (*rubr*) *G om AlBgPH* platensis *Gl* placentis *A* platinsis *B* de platinsi *g* platensi *P* platenses *H* solera *H* solere *GAlBP* solire *g* unum *AlBgPH* unium *G* quod *GAlBH* quia *g* qui *P* bonae *BH* bone *GAl* boni *g* bene *P* et *GAlBH om gP* congruae *BH* congrue *GAl om g* congrui *P*

gruae sunt elixae in sale et oleo. quae etiam et infirmis satis conueniunt. *GAlBgPpH*

Anguilae uero, quae in glarea aspera uel in saxosis locis nascuntur, meliores sunt quam illi, qui in limosis locis uel lutosis nascuntur. assae ita, ut cappellentur partes et sic in brido assentur, aptiores sunt quam elixae, ita, ut in salemoria tangantur, dum assant, ut magis durior fiat ipsa caro. 43 *GAlgPpH*

Trucanti illi minuti pisciunculi assi uel frixi apti sunt pro fastidio. 44 *GAlBgPpH*

Teccones dicuntur esse filii esocum. tamen ipsi boni sunt et sanis et infirmis elixi in sale et oleo. 45 *GABgPpH*

De pisce cracatio caro fortior est. sani homines possunt manducare. 46 *GAlgPH*

Naupridas uero nec nominare nec sanis nec infirmis hominibus, quia malam carnem habent et melancolicam, ita ut graues et malos humores et sanguinem nigrum nutriunt et causas malas generant. 47 *GAlBgPpH*

1 elixae *ABH* aelixe *G* elixe *l* elixi *P* (*ex* alixi *corr*) *g* in *GAlgPH* cum *B* oleo *GAlgP* oleo uti *B* oleo et piper *H* quae . . . conueniunt *GAlgPH om B* quae *GlH* que *A* qui *gP* infirmis *GlgPH* infrenis *A* 3 XLIII De anguile (*rubr*) G^1 anguila (*atr*) G^2 *om AlBgPH* anguilae G^2 anguile G^1A anguillae *PH* anguille *l* anguilla *B* (*ex* aquila *corr*) *g* quae G^2lBH quod G^1 que *Ag om P* in saxosis *AlBgH* saxosis *G* in saxeis *P* *ante* nascuntur *del* pascuntur *g* 4 meliores *lBgPH* melioris G^1A meliora G^2 illi qui G^1AB illae qui G^2 ille que *l* illi quae *g* illae quae *PH* uel lutosis *GBPH* (*e* uel letosis *corr*) *g* uel lotis *A om l* nascuntur *GAlPH om B* pascuntur *g* 5 ut *GBgPH om Al* cappellentur *G* capellentur *A* capulentur *BP* capolentur *g* capulent *H* brido *Al* bridos *G* bredo *Bp* breto *g* bredu *P* brid *H* assentur *GAlBgP* assent *H* 6 ita ut . . . caro *GAlgPH om B* in *G om AlgPH* salemoria *GAgH* sale mixto *l* salmoria *P* tangantur *GAlgP* tangant *H* assant *GAH* assantur *lgP* 7 ut *GAlg om P* ut et *H* magis *AlgPH* maior *G* fiat *GlgH* fiut *A* fiet *P* ipsa caro *GH* caro ipsa *Alg* caro ipsarum *P* 8 XLIIII De Trucanti (*rubr*) *G om AlBgPH* trucanti *GAH* tracanti *B* troganti *gP* illi *GAlB* uero illi *gPH* minuti *GAlgPH* minores *B* pisciunculi *GAH* pisciculi *lgP* pisciū coli *B* assi *GAgP* asse *BH* assati *l* frixi *GAlgP* frixe *B* fricae *H* apti *GlgP* abti *A* aptiores *B* apte *H* 10 XLV De tecunis (*rubr*) *G om AlBgPH* *cap.* 45 *GABgPH om l* teccones *B* tecunis *G* teccuris *A* teaones *g* teones *P* beaones *p* teconis *H* filii esocum *GAP* filiae socum *B* uiri isocum *g* filii isocum *H* ipsi *GAH* et ipsi *BgP* et *GAH om BgP* sanis et *GABH om gP* 11 elixi *GPH* eliat *A* elixae *B* elexi (*ex* elixe *corr*) *g* in sale et oleo *GAgPH* cum oleo et sale *B* 12 XLVI De cracatiu (*rubr*) *G om ABgPH* *cap.* 46 *GAlgPH om Bp* cracatio *g* cracatiu *GA* cacraucio *l* creatius *P* cracato *H* caro *GAlH om gP* fortior est *GAlPH* fortiorem *g* sani *GAlH om gP* homines *lgPH* homine *G* hominis *A* possunt *lgPH* possent *G* possint *A* 14 XLVII De nauprid (*rubr*) *G om ABgPH* naupridas *GA* naupdas *BP* lampridas *l* naupredas *H* (*e* naupredes *corr*) *g* nec nominare *GAlgPH om B* hominibus *GAlgPH om B* 15 quia *GAlBgP* non expedit manducare quia *H* malam carnem *GlBgP* mala carnem *A* carnem malam *H* et[1] *GAlgBH om B* melancolicam] melancoliam *GBH* malancoliam *A* melancolicum *lgP* ita ut *GAlBH* aut *gP* malos *lBgPH* malas *G* malis *A* 16 nutriunt *GABgP om H*

GAlBgPpH Omne uero genus piscium comedatur recente; nam si oluerint, satis grauiter possunt nocere.

Pectenes uel ostria.

48 Pectenis optima caro elixi facti et assati in testo suo, et opera inde fiat; et congrui sunt et sanis et infirmis, sed tamen et ipsi, si recentes fuerint.

49 Ostria uero necesse habet pro desiderio permittere interdum, quia frigida sunt et fleumatica; tamen si assata fuerint, quomodo sunt clausa in testa sua, aptiora sunt. cruda uero qui comedent, uel expondulum purum manducet, quod est callosum et illud, quod in giro pendet, sublatum. ostria uero si olent et quis manducauerit, alterum uenenum opus non habet.

50 De oleribus uero malua, beta, porrus congrua sunt semper, et stiuo et hiberno, caules uero hiemis tempore; nam stiuis diebus melancolici sunt.

1 omne uero gēnus *GAPH* omne genus genus *l* omne genus *B* omnis uero gens *g* comedatur recente *G* comedatur recentes *A* siccum comedatur *l* recente comedatur *B* recente comedantur *g* recens comedatur *P* comedat recentem *p* comedatur recente′ *H* oluerint *GAB* uoluerint *lH* uetito *g* 3 XLVIII De pectenis (*rubr*) *G om AlBgP* pectenes uel ostria] pectenis uel hostria *G* de pecteribus uel ostria *A* de pectenibus uel hostria *del l om BP* de pectinibus uel ostree *g* de pectibus uel ostria *H* 4 pectenis *GB* pectinis *AlgH* pectines *P* caro *GAlgH om B* elixi *AlP* elixe G^1*H* aelixe G^2 et elixa *B* elexi *g* facti *GAlgH om BP* et assati *GAlgPH om B* testo *GAgH* testi *B* teste *l* testa *P* suo *GAlBgH* sua *P* opera *GAlgH* opera quae *BP* 5 inde fiat *G* inde fiet *AP* inde fient *l* inde fit *Bg* indeficiet *H* et[1] *GAH om BgP* congrui *AH* congrauis *G* congrua *lBgP* et[2] *GAgPH om lB* sed . . . fuerint *GAlBPH om gp* sed *G* si *AlBH om P* et[4] *GAlBP om H* ipsi *AlBH* ipse *G* si *G* (*ante* ipsi) *P om AlBH; cf. supra* 7 XLVIIII De hostria (*rubr*) *G om AlBgPH* desiderio *GABPH* desidio *l* desiderium *g* permittere *GAlBH* promittere *g* promittantur *P* 8 fleumatica *GAB* fleomatica *lg* flecmaticae *P* flegmatica *H* tamen *GBgPH* et tamen *Al* assata *GAgH* assate *l* assa *B* assatae *P* (*cf. praef. editoris p. XIII* sunt *GAlBPH* si *g* 9 testa *ABH* tecta *Gg* teste *l* testis *P* sua *GAlgH* suo *B* suis *P* aptiora *GAlBg* aptiores *H* expondulūpurum *ex* expondulumpurum *corr A* expondolo poro *ex* expondolo poru *corr* G^1 expondulo puro *ex* expondulum puro *corr l* spondolum suum *B* expondolo puro *g* ex spondolo puro *P* exponduluporum *H* 10 quod est *GAlBPH* qd͡e *cum rasura supra litteram* e *g* callosum et *GBH* calloso et *A* (*e* callosum et *corr*) *l* callo sumit *g* in *GAlBPH om g* pendet *lP* pendit *GABH* penditur *g* 11 ostria *G* hostia *A* hostriam *l* ostriam *B* ostrea *g* ostriae *P* hostrea *H* si olent *GBgP* solent *A* si olentem *l* si holent *H* et *GgH om AlP* ei *B* quis *GAl* qui *BgP* si quis *H* manducauerit *GAlgPH* manducauerint *B* 12 habet *lBgH* habent *GAP* 13 L Incipit de oleribus. De malba (*rubr*) *G om ABgH* de oleribus uero *BH om GAlgP* malua *AlBgPH* malba *G* beta *GlBPH* bita *Ag* porrus *GBgP* porros *A* porri *lH* congrua *GABH* congrui (*e* congruo *corr*) *l* congruae *g* congrue *P* 14 et stiuo *A* et stibo *G* et estiuo *l* aestate *B* estiuo *gP* et aestiuo *H* hiberno *GlH* iberno *A* hieme *B* hieme tempore *g* hyemis temporibus *P* caules . . . tempore *GAlBH om gP* hiemis tempore *AlH* maelantemporie *G* hieme tempore *B* stiuis *GA* estiuis *lgP* aestiuis *BH* 15 melancolici *lH* melancolicis *Gg* melencolici *A* melancolicae *BP* sunt *GAlBPH om g*

Lactucae uno more sunt, praeterea si ad hora collectae mandu- **51**
cantur; si autem fuerint biduo aut triduo, si forte, pro desiderio ac- *GAlBgPpH*
cipiantur.

Intuba uero bona sunt et cruda et elixa et sanis et infirmis. cruda uero una die exsucent ad sole et sic manducentur.

Napi boni sunt. elixi in sale et oleo manducentur, siue cum car- **52**
nibus uel laredo cocti ita, ut acetum pro sapore in coctura mittatur.

Pastanacae bonae sunt bene elixae, et conmixtae etiam urinas **53**
prouocant; si enim frixae comeduntur, primo in calda perdurent.

Asparagi uero satis boni sunt et domestici et agrestes et urinas **54**
prouocant, si in calda illorum apii radicem admixtam, uel feniculi radices, coriandro modicum ad hora missum uel menta cum uino ipsa

1 LI De lactuce (*rubr*) *G om AlBgPH* lactucae *P* lactuce *GAB* lactuces *l* lactuci *g* lactuce vero *H* uno more *GBgPH* uno mores *A* humorosi *l* preterea *Gg* praeterea *AlBP* propterea *H* ad hora *GH* (*ex* ad ora *corr*) *g* adora *A* ad horam *lBP* collecte *AlB* collecta *G* collecti *g* sunt collectae *P* collectae fuerint *H* manducantur *GAlBg* manducentur *P* (*e* manducantur *corr*) *H* 2 fuerint *AlBPH* fuerit *Gg* biduo *GlBPH* uiduo *A* biduum *g* aut *GAlBPH* uel *g* triduo *GAlBPH* triduum *g* si *GAH om lB* nisi *gP* accipiantur *GAlBgH* non accipiantur *P* 4 et[1] *GAlBPH om g* et[3] *GAgPH om Bl* 5 una die *GBgPH* die uno *Al* exsucent *G* exucent *Ag* exsiccentur *l* exsiccent *B* siccentur *P* exhucent *H* ad sole *GAB* a sole *l* ad solem *gPH* manducentur *GAlBgP* manducent *H* 6 LII De napis (*rubr*) *G om AlBgPH* napi *BgH* naui *G* napis *A* napes *lP* uero *post* napi *add gP* boni *GAlgPH* bone *B* elixi *APH* (*ex* elixe *corr*) *l* elixe *GB* elexi *g* in *GAlgPH* cum *B* et oleo *AlBgPH om G* carnibus *AlBPH* carbonibus *Gg* 7 uel *GABPH* et *g* laredo *GA* lardo *lgP* larido *B* lardum *H* cocti *GAgPH om B* cocte *l* ita ut *GBH* aut *Alg om P* acetum *GAlBPH* aceto *g* coctura *GBP* coptoria *A* coctorium *l* cocturia *gH* mittatur *GP* intactu *A* mittantur *l* mittatur uero sanis *B* mittitur *g* mittant *H* 8 LIII De pastonacis (*rubr*) *G om AlBgPH* pastanace *Gl* pascanace *A* pastonace *B* pastenatae *g* pastenacae *g*[c] pastinacae *PH* et *GAlPH om Bg* conmixtae *H* conmixte *GA* commixte *l om B* conmixtim *g* conmeste *p* comestae *Ro* ⟨in sale et oleo⟩ comestae *Niedermann, Revue de philologie 47 (1923) p. 50* etiam *AlgPH* aetiam *G* etiam et *B* 9 prouocant *AlPH* prouocat *Gg* prouocent *B* comeduntur *GAlP* comedantur *B* commedantur *g* comedant *H* primo *GABH* primum *l* primis *gP* calda *G* caldum *A* calidum *l* calida *B* callidis *g* calida aqua *P* calidam *H* perdurent *GA* praedurant *l* (mollientur *add supra lin. l*[2]) praedurent *BPH* praedurentur *g* 10 LIIII De asparagi (*rubr*) *G om AlBgPH* asparagi *GP* aspargi *A* sparagi *lB* aspari *g* asperagi *H* satis *GAlBH om gP* boni *GBgPH* bone *Al* urinas *GAlB* urinam *P* (m *in rasura*) *g* hurinas *H* 11 in *GlBP om AgH* calda *GABH* calida *l* callida *g* calida aqua *P* illorum *GAlgPH* ipsorum *B* apii *GAlBPH* appii *g* radicem *GABH* radix *lP* radice *g* admixtam *GH* adoratam (*corr*) *A* est admissa *l* admixtum *B* admixta *g* admixta fuerit *P* feniculi *lBgPH* fenicula *G* finiculi *A* 12 radices *Gl* radicis *A* radicem *BH* radice *g* radix *P* coriandro modicum *G* coliandri modicum *A* coriandrum modicum *l* ac coriandri modicum *B* et modicum coliandrum *g* et coriandri modicum *P* coriandri modicum *H* ad hora *B* ad ora *G* ad orem *A om l* ad hora (*ex* adora *corr*) *g* ad horam *PH* missum *GBgPH* missem (*litteram* e *sublineavit*) *A* admissum *l* ipsa *GlBgPH* ipso *A*

GAlBgPpH calda bibatur. et asparagi uero non debent nimium elixare, nam perdent uirtute et saporem, nisi fortiores sint, et in sale et oleo comedantur.

55 Apium uero, coriandrum et anetum uel porriones in omni ciborum coctura miscuntur ita, ut porri modico perdurent.

56 Cocurbitas uero rariter praesumendas, quia et ipsae frigidae sunt nisi sanis hominibus. tamen apud nos et febricitantibus iugiter sine frigore offerimus. delicatas cocurbitas elixas bene in sale et oleo conmixtas ad contemperandas febres faciunt.

57 Cucumeres enim etsi hic non sunt, tamen, quando fuerint, semen illorum, quod intus est, manducetur: congruum est praeterea ad renium uitia, sicut et semen de cucumere in aliquibus confectionibus pro renium uitia iusserunt auctores mitti.

58 Melones uero si bene maturi fuerint, et ipsorum abintus maxime interiora cum semine quod est mixtum melior est quam si purum manducetur. nam si pusca, ut alii faciunt, et puleium admixtum sic

1 calda *GABH* callida *g* calida *P* et *GAlgH om BP* asparagi *GPH* aspargi *A* (*e* sparagi *corr*) *l* sparagi *B* aspergi *g* uero . . . fortiores sint *GAlgPH om B* uero *GAH om lgP* debent *GAlPH* debet *g* elixare nam *G* elixa renum *A* elixari renum *l* elixari nam *lPH* elexare *g* 2 perdent *GH* perdam *A* perdit *l* perdunt *g* uirtute *GA* uirtutem *lgPH* et *GAlgPH* ipsi *B* in *GAlgPH* cum *B* 3 comedantur *GAlPH* manducentur *B* commendantur *g* 4 LV De apium (*rubr*) *G om AlBgPH* apium *GBPH* appii *A* apii *l* appium *g* uero *GAlgPH* uero et *B* coriandrum *GABPH* coriandri *l* coliandrum *g* et *GAlH om B* uel *gP* uel *GAlgPH* et *B* porriones *Bg* porrionis *GA* porri omnes *H* 5 coctura *AlBgPH* cocturam *G* miscuntur *GAH* misceantur *lP* miscentur *B* miscantur *g* ita . . . perdurent *GAlgPH om B* modico *GAl* modicum *gPH* perdurent *G* perducerentur *A* praedurentur *l* perdurentur *gP* praedurent *H* 6 LVI De cocurbt. (*rubr*) *G om AlBgPH* cocurbitas *Gg* cucurbitas *AH* cucurbite *l* cucurbita *B* cucurbitae *P* rariter *GlBH* rareter *A* rapiter *g* raptae *P* praesumendas *GH* praesumentes *A* praesumantur *lBg* quia *AlBgPH om G* et ipsae *BP* et ipsi *G* ex ipso *A* et ipse *lgH* 7 tamen *GAlBH om gP* apud nos *iterum ante* iugiter *B* iugiter *GAlBH* IIII et ter *g* IIII. vel III. *P* sine *GAlgPH* et sine *B* 8 delicatas *AlH* dilicatas *B* deligatas *Gg* cocurbitas *GA* cucurbitas *lH* cucurbitellas *Bg* cucurbitellis *P* elixas *ABH* elixe *G* uero elixas *l* elexas *g* elixi *P* in *GBPH* et *Ag om l* sale *GlBgPH* sal. *A* oleo *GAlBPH* oleum *g* conmixtas *G* commixtas *AlH* comixtas *B* commiscis *g* 9 contemperandas *GlBgPH* contemperandum *A* 10 LVII De cucumeris (*rubr*) *G om AlBgPH* cucumeres *lgH* cucumeris *GA* cocumeres *B* cucumeri *P* enim *GABH* uero *lgP* fuerint *GAlBPH* 11 manducantur *g* manducetur *GlBgPH* manducentur *A* ad *GAlgP* et *BH* renium *Gg* (*post* uitia) *B* renum *AlPH* 12 uitia *GBg* uicia *AlP* uita *H* sicut *GAlBg om PH* de *AlBgH* et de *G om P* cucumere *GlPH* cocumere *AB* cucumeres *g om P* confectionibus *GlBgPH* confestionibus *A* pro *GAlBH om gP* renium *GAlg* renum *BPH* 13 uitia *GBg* uicia *AP* uiciis *l* uitiis *H* 14 LVIII De melonis (*rubr*) *G om ABgPH* si *GAlBgP om H* et . . . maxime *GAlBg om H* 15 interiora *GAlBP* anteriora *g* ora *H* semine *GAlBPH* semen *g* melior *GgH* meliora *AlBP* est *GBgH om Al* sunt *P* 16 manducetur *GABg* manducentur *lP* manducet *H* pusca *GAgPH* post *B* puscula *l* ut *GAlP* et *Bg propter correcturam legi non potest H* alii *AlgP* alia *GH* aliae *B* puleium *AlBP* puleiu *G* puledix̄ *g* pulegium *H* sic *GABH om lg* si *P*

comedantur, sanis conuenit. nam qui uitia renium habent uel uissicae, *GAlBgPpH*
non conuenit pusca, quia inimicum est satis aceto crudo renibus et
uissicae, et epati non expedit.

Atriplices olera bona sunt et sanis et infirmis. **59**

Radices uero sanis uel fleumaticis aptae sunt, tamen ut quinque **60**
aut amplius dies collectae maturent; nam si ad hora collectae fuerint,
grauare solent.

Alium bonum est et fleumaticis uel qui stomachum frigidum **61**
habent, et in uia longa maxime bonum est. facit etiam ad aquas
diuersas; qui autem uitiosos renes habent, parcius utantur.

Cepae humorosae sunt; **62**

Ascalonia uero meliora. **63**

De legumina uero tesinas quae de ordeo fiunt qui scit facere **64**
bonae sunt et sanis et febricitantibus.

1 comedantur *GBP* commedatur *A* comedatur *l* commedantur *g* comedat *H* uitia *GBgH* uicia *lP* euoi *A* renium *GBg* renuum *A* renum *lPH* uissicae *g* uissice *G* uis sice *A* uisice *B* uesice *lHP* 2 conuenit *GlBgH* corruerit *A* inimicum *GAH* inimicu *B om g* est *GAH om lBg* satis aceto *AH* satis satis aceto G ausacitum *B* satisto *l* satis acidum *g* crudo *GAlH* crudum *Bg* 3 uissicae *Ag* uissice *GH* uisice *B* uesice *l* et *GAlgPH om B* epati non *g* aepati non *G* epatingo *A* epatico *l* epate non *B* eparis non *P* epati *H* expedit *AlBgP* petit *G* inpedit *H* 4 LVIIII De atriplicis (*rubr*) *G om ABgPH* atriplices *BAPH* atriplicis *Gl* ad tripices *g* sunt *GAlgPH* est *B* 5 LX De radicis (*rubr*) *G om AlBgPH* radices *lBgH* radice *G* radicis *A* uero *GABH om lgP* fleumaticis *GAB* fleematicis *e* flematicis *corr l* fleomaticis *g* flegmaticis *PH* apte sunt *GH* apta sunt *B* aptes *A om gP* tamen . . . maturent *AlBgP om GH* ut *AlBP* et in *g* 6 aut amplius dies *Bg* amplius dies *A* et amplius dies *l* dies uel amplius *P* collecti[1] *ABP* collecte *l om g cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 852 sqq.* maturent] maturant nam si ad ora collecta maturant *A* maturient *g* morirent *B* marcuerint *P cf. Baehrens l. l.* ad hora *Gg* ad ora *A* ad horam *BPH* collectae[2] *H* collecta *GA* collecti *BgP* fuerint grauare solent *GlPH* fuerint grauiores sunt *B* maturant *A* fuerint grauari solent *g* 8 LXI De alium (*rubr*) *G om ABgPH* alium *GABgH* allium *lP* et *GAlBH om gP* fleumaticis *GAlB* fleomaticis *g* flegmaticis *PH* qui stomachum frigidum *GAlBgP* stomachum qui frigidum *H* 9 et *GAlgPH* uel *B* facit etiam *GBgPH* facite dum *A* ad aquas diuersas *GAB om l* quia cuarte uersas *g* uuae curas diuersas *P* ad causas diuersas *H* 10 uitiosos *B* uitiosus *G* uiciosus *A* uiciosos *l* uitiosas *PgH* habent *GAlBPH* habet *g* utantur *GlBPH* scrutantur *A* utatur *g* 11 LXII De cepe (*rubr*) *G om ABgPH* humorosae *PH* humerose *G* humori *A* homorose (*ex* humerose *corr*) *B* humorosi *l* homorosae *g* 12 LXIII De ascalonia (*rubr*) *G om AlBgPH* ascalonia *G* aschalomnia *A* ascalonum *l* scalonias (*e* scaloxias *corr*) *B* ascalone *g* ascaloniae *P* scalonia *H* meliora *GABH* melior *l* meliores *g* meliores sunt *P* 13 Incipit de leguminibus (*rubr*) *G om AlBgPH* *De ordine capitum uide conspectum pg. XVIII* LXIIII De tisane (*rubr*) *G om AlBgH* de legumina uero *Ag om G* de ordeo vero *B* de leguminibus uero *lH* de leguminibus *ante cap. 69, quod post cap. 63 sequitur, hic* de tipsanis *P* tesinas *GA* tisinis *l* tisanas *BH* tisenas *g* tipsane *P* quae *AgPH* que *G* qui *lB* de ordeo *GAlgP om B* de hordeo *H* fiunt *AlBH* fit *G* sunt *gP* qui *GAlBH* quis *g om* P scit *GAlBH om gP* facere *GAlBgH om P* 14 bonae *P* bone *GAH* bonum *B* boni *lg* sunt *GAlgPH* est *B* et *GAlgPH om B* sanis et febricitantibus *GAlBH* sanis et insanis febricitantibus *g* sanis et insanis et febricitantibus *P*

GAlBgPpH Fit etiam de ordeo opus bonum, quod nos Graece dicimus alfita, Latine uero polenta, Gothi uero barbarice fenea, magnum remedium *GAlgPpH* cum uino calido temperatum, et de ipsa re cocliar plenum et sic admixtum bene bibatur paulatim, et iuuat satis stomachum defectum et pascit. facit autem et ad desentericos mirifice cum uino puro calefactum et sic admixtum cocliar unum, et bene mixtum ieiunus accipiat, uel nocte post pullorum cantus uel quando delectatus fuerit infirmus, ita ut, cum hoc acceperit, alio cibo continuo non accipiat, usque dum istud digerat. solemus dare de hoc ipsud febricitantibus cum aqua pura tepida non spissum, sed rarum factum. conuenit ergo et in tempore ieiuniorum in quadragesimo accipere hoc primitus cum calda, quia et confortat stomachum et pascit.

65 *GAlBgPpH* Faua uero integra cocta bene et in iuscello, et in oleo, conditura uel sale melius congrua est quam illa faua fresa, quia grauat stomachum.

66 Cicer, si bene coxerit, ut omnino liquescat, conditum oleo et sale, bonum est; etiam et renibus congruum. si autem crudiuum fuerit,

1 nos *GAlBH om gP* grece *lBgPH* greci *GA* dicimus *GAlBH* dicitur *gP* alfita *GABH* alfitas *l* alfila *g* alfeta *P* 2 latine *GlBPH* latinae *A* latini *g* polenta *GAlPH* pulenta *B* pullenta *g* gothi *GAlBH* goti *g* barbarice *Gl* barbaricae *AB* barbaraci *g* barbarace *H* fenea *GH* feneae *A* fenee *l* feneam *B* femea *g* 3 cum *GAlBPH* in *g* calido *lBP* (*e* callido *corr*) *g* caledo *GA* calidum *H* temperatum *GBgPH* temporatum *A* et de ipsa . . . pascit (*v. 12*) *GAlgPH om B* de *GAlPH om g* re *AlgP* rae *G om H* cocliar *Ag* coclear *GlH* coclearium *P* 4 bene *GlH* ene *A om gP* bibatur *GlgPH* bibitur *A* iuuat *lPH* (*e* iubat *corr*) *g* ieiunet *G* iubat *A* defectum *GAlgH om P* 5 et^{1} *GAlH om g* facit *GPH* factum *Alg* desentericus *G* desintherecos *A* dissentericos *lP* disinterecus *g* dissintericos *H* cum *AlH* tum *G* uim *g* in *P* uino *AlgPH* uinum *G* calefactum *AH* calefacto *GlgP* 6 sic *AlgPH* si *G* cocliar ·I· *A* coclear unum *g om GlH* et bene mixtum *Ag om GlH* 7 uel^{1} *GgPH* et *Al* cantus *GAl* cantum *gPH* 8 ut cum *GgPH om Al* acceperit *GAg^{c}PH* acciperit *g* accipiat *l* alio *A* aliut *G* alium *lgPH* cibo *GA* cibum *lgPH* non *GgPH* quando *A om l* 9 istud *H* istut *G* ista *Al* istum *gP* digerat *GlPH* addigerat *A* digeret *g* solemus *AlgPH* selemus *G* ipsud *A* ipsut *G* ipso *lHP om g* 10 pura *GAlH om gP* factum *GAlPH* hoc factum *g* 11 quadragesimo *GP* quadragesima *AlgH* 12 calda *GAH* calida *lP* calido (*e* callido *corr*) *g* quia *GAlgP* aqua *H* et pascit *GAlH om g* et reficit *P* 13 *De ordine capitum uide conspectum pg. XVIII* LXV De faua (*rubr*) *G om AlBgPH* faua *GAgH* faba *lBP* in *GAlgH om B* conditura *GAlgH* cum conditura *B* condita *P* 14 uel *GAlgH om B* est *ABgPH om G* quam *BgP* quia *GAlH* fresa *GAlgPH* frixa *B* quia *GBg* que *A om lH* quae *P* grauat *GBg* adgrauat *AlH* aggrauat *P* 16 *De ordine capitum uide conspectum p. XVIII. cap. 66 = cap. 68 G; semel hoc cap. habent rell.* LXVI De pisum (*rubr*) G^{66} LXVIII De cicer (*rubr*) G^{68} *om AlBgPH* cicer G^{68}*gPH* pisum uero G^{66}*B* cicerus *A* cicerum *l* si $G^{66}G^{68}$*lBgPH om A* ut $G^{66}G^{68}$*lBgPH* aut *A* omnino liquescat conditum *BlH* omnino liquiscat conditum G^{66} G^{68} omni noli quis chastanditum *A* om̄ liquescat conditum *g* om̄e liquescat conditum *P* oleo et sale G^{66}*Bg* sale et oleo G^{68} de oleo et sale *Al* cum oleo et sale *P* sale *H* 17 bonum . . . congruum $G^{66}G^{68}$*AlBgP om H* est G^{66}*AlBPH om* G^{68}*g* etiam et G^{66}*lBgH* etiam G^{68}*P* et amet *A* crudiuum G^{68}*Al* crudum G^{66}*BgPH*

penitus nec sanis suadeo comedere, quia facit inflationes grauissimas et indigeries malas et corruptilla uentris. GAlBgPpH

Lenticula uero et ipsa bene lauata et bene elixa in aqua pura 67
ita, ut illa prima calda fundatur et alia calda missa cum ratione, non satis, et sic coquat lente in carbones ita, ut, cum cocta fuerint, acetum modicum mittatur pro sapore, et addatur ibi species illa, quae dicitur rusiriaco, pulueris factus quantum cocliar plenum et spargat super lenticula dum in foco est, et commiscat bene, tollat de foco et manducet. tamen oportet pro sapore oleum gremiale, dum coquet in secunda aqua, mitti cocliar bonum plenum et coriandrum unum aut duos cum radicibus suis, non minutatum, sed integrum, et modicum de sale pro sapore faciendum.

Fasiolum bonum est, etiam siccum ut bene coquatur. 69

[De lauricus nisi pro desiderio non manducetur, quia satis indi- 69a gP
gestissimi sunt et si cum aceto comeduntur.]

1 grauissimas G^{68}lH grauis G^{66} grauissim A graues BP grandes g 2 indigeries G^{68}lgH degerie G^{66} indegeries A digerit B malas $G^{66}G^{68}$AlgPH male B corruptilla $G^{66}G^{68}$A corruptelam lgP corruptillam B corruptellam H 3 *De ordine capitum uide conspectum p. XVIII* LXVII De lenticola (*rubr*) G *om* AlBgPH lenticula GlgP lenticla A lenticola B lentiola H et[1] GAlgPH *om* B bene GBg *om* AlPH 4 illa AlBgPH illi G calda GAPH aqua B calida l (*e* callida *corr*) g fundatur GAlBgP fundat H calda GABPH calida l (*e* callida *corr*) g ratione GlBgPH rationem A non ABgP *om* GlH 5 lente GAlgP *om* B lento H in carbones gH in carbonis GA *om* B in carbonibus lP ita GAlgPH *om* B ut GAlBgP *om* H cum AlBgH (*post* cocta) P *om* G fuerint GA fuerit lBgPH acetum GlBgH et acetum A aceti P 6 modicum GlBgPH dum modicum A mittatur GAlBgP mittat H addatur GAlg addis B additur P addat H ibi GBP ilis A illi lH *om* g species illa GAl *om* B illa species gP speciem illam H quae GAPH *om* B que l qui g 7 dicitur GAlgPH *om* B rusiriaco G rusiriacu A rusiriacii l ros siriaci B rorus siriacus g ros siriacum PH pulueris GB pullueres A puluere lH puluis gP factus g factos G factas A facta lP facti B factum H quantum GAlBPH *om* g cocliar Ag (*e* clocliar *corr*) G cocleare l cocliare B coclear PH plenum AlBgH plenus G et GAlgPH *om* B spargat GA spargit lB spargis g aspergis P expargat H 8 lenticula GgP lenticla (*an* lentida ?) A lenticulam l lenticola B lenticiam H dum GAlBH *om* gP est GAlBH *om* gP commiscat g comixcat G cummiscat A commisceat lH comiscat B commisceas (*e* commiseas *corr*) P bene GAlBgP *om* H tollat AlgPH tollet G *om* B de foco GAlgPH *om* B 9 et GAPH *om* lBg manducet GAgPH *om* lB tamen GAgPH tamen non l similiter B sapore GAlBgP saporis H oleum AlgPH oleum mittere G mitti oleum B coquet GA coquit BlgH coquitur P 10 mitti ... integrum GAlgPH *om* B cocliar GAg cocleare l coclear P coclearem H bonum plenum GAlP plenum g plenum bonum H et GAlgP est et H coriandrum GlPH coliandrum Ag 11 et ... faciendum GAlBgP *om* H et GAlB sed et g *om* P 12 de GAlgP *om* B pro sapore faciendum GAg pro sapore faciendo lP *om* B tamen melancolicum et malum nutrit humorem (melancolicum tamen p) *add* Bp 13 *De ordine capitum uide conspectum p. XVIII* LXVIIII De fasiolum (*rubr*) G *om* AlBgPH fasiolum GAlH fasiola uero B fasiolum uiride g faselum uiride P et *ante* siccum *add* BgP *om* GAlH siccum AlgP sucus G sicum B sicco H ut GBgPH *om* Al 14 *cap.* 69a gP *om* GAlBH de lauricus g *om* P desiderio P (*e* desirio *corr*) g non *supra add* g *om* P indigestissimi sunt g indigestum semen est P 15 et g *om* P si P *om* g comeduntur g comedatur P

70 *GAlBgPpH* De oriza enim et ipsa bene cocta facit; nam si crudior fuerit, nocet. facit enim oriza et ad desentericos, ut bene coquatur et sic comedatur; etiam et elixa in pura aqua ita, ut, quando incipit bene *GAlgPpH* coquere, aqua illa exculetur, et sic mittantur lactes capruni, et ponatur olla in carbonibus et coquat lente, ut unum corpus deueniat, ita, ut sine sale et oleo comedatur calida et non frigida.

71 *GAlBgPpH* Milium uero uel panicium ipsam rationem prope habent quomodo et de oriza dictauimus, maxime ad desentericos; et milium in calda pura primo praeduretur, et quando incipit frangere granum, coquatur in aqua et sic lactes capruni mittantur, et sic coquant lente, quomodo de oriza diximus.

GBp **72** [Lupini natura quidem calidi et fortissimi sunt, sed cocti leuiores et frigidiores sunt et egeruntur.]

73 [Cicer album et nigrum molliunt, urinam prouocant et nutriunt, quidem id, quod in illis carnosum est; quod uero dulce fuerit, prouocat urinam et egeritur.]

1 *De ordine capitum uide conspectum p. XVIII* LXX De oriza (*rubr*) *G om AlBgPH* de oriza *GABH* de origa *B* diore oregia *g* oriza *lP* enim ... oriza *GAlBH om gP* et ipsa *GABH om l* fuerit *GAlH om B* 2 enim oriza *GAlH om B* et¹ *GAlgPH om B* desentericus *G* disintericis *A* dissintericos *lH* disintericos *B* desintericos *g* dissentericos *P* ut *GAlH om B* facit ut *gP* coquatur *GAlBgP* coquat *H* et sic *GAlgPH om B* 3 comedatur *GAlP om B* commedatur *g* comedat *H* etiam et *AlBgH* etiam *G* et *P* ut *AlBg om GPH* bene coquere *AlBgH* coque bene *G* bene coqui *P* 4 exculaetur *G* exculetur *A* excoletur *lBgPH* mittantur *Gg* committantur *A* committetur *l* mittatur *BP* mittat *H* lactis capruni *GBg* lactis caprunis *A* lacte caprino *l* lac caprinum *P* lactis caprinis *H* et ponatur ... non frigida *GAlgPH om B* ponatur *GAlg* posita *P* ponat *H* 5 olla *AlgPH* illam *G* carbonibus *GAlPH* carbones *g* lente *GAlH om gP* ut *GlgPH om A* deueniat *GgPH* deueniet *A* 6 sine *GPH* si *A* cum *l* in *g* comedatur *GAlgP* comedat *H* calida *lH* (*e* callida *corr*) *g* caleda *GA* calidum *P* et² *Gg om AlP* nam *H* frigida *GAlgH* frigidum *P* 7 LXXI De milium (*rubr*) *G om AlBgH* milium *GAlBgP* de milio *H* uero *AlBgPH om G* panicium *GB* pani cum *Ag* panitium *lP* panicio *H* habent *GAlBPH* habet *g* quomodo et *GAlBH* sicut *gP* 8 oriza *GAlPH* uriza *B* oregia *g* dictauimus *GAgP* diximus *lB* dictum habemus *H* desentericos (*cum rasura inter* e *et* s *litteras, litterae* e *pars deleta*) *G* desinterios *A* dissintericos *lH* disintericos *B* desintericos *g* dissentericos *P* et² *GAlgH* ut *B om P* 9 calda *GABH* calida *l* (*e* callida *corr*) *g* pura *GAlBgP om H* primo *GABgP* primum *l* prima *H* praeduretur *GAlB* perduretur *gP* produret *H* frangere *GAlBPH* se frangere *g* granum *GAlBgP* grana *H* 10 coquatur in aqua et *GABgP* coquetur in aqua et *l om H* et sic lactes ... coquant lente *GAlgPH* et melius cum lacte capruno postea lento igne *B* lactis *GAgH* lac G^c (*ras*) *lP* capruni *G* caprini G^c (*ras*) *H* caprunis *A* caprinum *lP* caprunus *g* mittantur *GA* mittatur (*ras*) G^c*lgP* mittant *H* coquant *GAH* coquat *lg* coquantur *post* diximus *B* coquatur *P* 11 quomodo ... diximus *GAlBgP* foco maxime dissintericis congruit *H* oriza *GAlP* uriza *B* oregia *g* 12 *cap. 72 GB cf. praef. p. XVII om AlgPH. De ordine capitum uide conspectum p. XVIII* LXXII De lupini (*rubr*) *G om B* calidi *G* calida *B* fortissimi] fortissime *G* fortissima *B* sunt *G* est *B* cocti *B* cocte *G* 14 *cap. 73 GB cf. praef. p. XVII om AlgPH. De ordine capitum uide p. XVIII* LXXIII De cicer (*rubr*) *G om B* 15 dulce *B* dulci *G* 16 urinam *B* urina *G*

74 *GAlBgPpH* De reliqua legumina si coctiua fuerint, quando necesse est, comedas; nam si crudiua, satis grauissime nocet. *AlgPpH* [nam faua fracta, ut superius dixi, grauat satis.]

75 *GAlBgPpH* De lactes uero si desentericis, caprunos qui fiunt cum petras rotundas scandentes in foco, et sic missas in lacte sine foco; cum bullierint, illis cotalis sublatis de pane cocto candido et bene fermentato bucellas cappellatas et minutas in ipso lacte missas *GAlgPpH* in carbones lente coquat, in olla tamen, nam non in aeramen; et sic cum bullierit, bucellas illas post infunderint, cum cocliar manducentur, et sic melius expedit, quia cibus iste pascit. *GAlgPp* nam si puri lactes ipsi bibiti fuerint, contra perexunt et uix stant in corpore.

76 *GAlBgPpH* De lactibus uero sanis hominibus: si quis crudos lactes uult bibere, mel habeant admixtum uel uinum aut medus; et si non fuerit

1 *De ordine capitum uide p. XVIII* LXXIII De reliqua legumina (*rubr*) *G om AlBgPH* de reliqua legumina *ABg* reliqua legumina *Gl* de reliquis leguminibus *PH* si coctiua *GlBH* sic uotiua *A* si cocta *gP* 2 comedas] comđ *G om AlBgPH* si *GAlB om gPH* crudiua *GAlBH* cruda *gP* grauissime *GAlBH om g* grauiter *P* nocet *BP* nocit *G* nocent *AlgH* nam . . . satis *AlgPH om GB* faua *AgP* faba *lH* fracta *AH om l* frisata *g* fresata *P* 3 superius *Alg* sepius *P* supra *H* dixi *AlP* diximus *gH* grauat *lgPH* graua *A* 4 *De ordine capitum uide p. XVIII* LXXV De lactibus (*rubr*) *G om AlBgPH* de *GAlBH om gP* lactes] lactis *GAg* lactibus *B* lacte *lH* lac *P* si *GAlg om BH* desentericis] desentericus *G* desintericis *Ag* disintericis *B* dissentericis *P* dissintericis *H* caprunos] caprunus *Gg* caprunis *AH* caprino *l* caprinus *B* caprinum *P* qui *GAlgH om B* fiunt *GAlg om B* sunt *H* petras *GABg* petris *lPH* rotundas *GABg* rotundi *l* rotundis *PH* 5 scandentes *A* scandentis *G* candentes *lBg* candentibus *PH* et *GABlH om gP* sic . . . foco *GAlH om BgP* missas *GH* misceas *A* missos *l* lacte *GAl* lac *H* cum bullierint *BH* cum bullierin *G* conbullierit *A* cum bullierit *lP* cum bullirent (*ex* billirent *corr*) *g* 6 illis cotalis *gP* illis quotalis *G* illis colatis *l* (*e* collatis *corr?*) *A* illis coctualis *B* illi scutalis *H* sublatis *AlgPH* (*bis, et ante* illis *et post* quotalis) *G om B* cocto *AlBgPH* cocte *G hic om P* candido *GAlH* condito *g* bene fermentato *lgPH* bene firmentato *GA* bene cocto et fermentato *B* 7 bucellas *AB* buccellas *GlH* buccaellas (*e* bucellas *corr*) *g* bucellis *P* cappellatas et minutas *G* capulatas et minutas *AH* capulatas et minutatas *l* minutas cappulas *B* capolatas et minutas *g* capulatis et minutis *P* in¹ *GlBgPH om A* missas *GlgH* misceas *A* mitas *B* missis *P* in carbones . . . in corpore (*v. 11*) *GAlgP* in carbones . . . pascit (*v. 10*) *H om B* lente *AlH* lento *G* lene *g* 8 olla *AlgPH* ulla *G* nam *GAH om gP* in² *gPH om G* quia in *A* bullierit *GAlPH* bullit *g* bucellas *GAg* buccellas *lH* bucellas *P* 9 illas *GAl om g* illae *P* ipsas *H* post *GAlH* postea *gP* infunderint *GH* infuderint *A* infuderit *l* infundis et *g* infundantur *P* cocliar *g* coclear *G* ceocliar *A* cocleare *l* cocleario *P* coclaere *H* manducentur *GAlP* manducet *g* manducent *H* et *G om AlgPH* sic melius expedit *GAlH om g* sic melius expetit *P* 10 nam . . . in corpore (*v. 11*) *GAlgP om H* puri *GA* purum *lP* puro *g* lactis *G* lac *AlP* lacte *g* ipsi *A* ipsibi *G om lP* ipse *g* bibiti *G* bibenti *A* bibitum *l* bibitae *g* 11 perexunt *Gg* perrexerunt *A* pergit *l* stant *GAg* stat *lP* 12 LXXVI Item (*rubr*) *G om AlBgH* de lactibus . . . hominibus (*p. 28 lin. 2*) *ita contraxit H*: de crudo uero lacte si bibiti fuerint cum mulget calidum non nocet. si autem refrigeratum fuerit mel aut uinum aut medus admisceat melius accipiet. uero sanis hominibus *bis A* crudos *Bg* crudis *GA* bibere *GAlB* bibere ut *g* bibere oportet ut *P* 13 habeant *GAB* habeat *lg* aut *GABP* uel *lg* medus *GBg* medum *Al* fuerit *GAlB* fuerint *gP*

GAlBgPpH aliquid de istis poculis, sale mittatur modicum, et non coacolat intus in hominibus; nam si purum acceptum fuerit, aliquibus coacolat intus in epar et in stomachum, et solet grauiter laedere. si tamen quomodo *GAlBgPp* mulgitur contra calidum bibitum fuerit, si taliter, non nocet. tamen *GAlgPp* et ipso si admixtum fuerit mel modicum aut uinum, melius accipitur, et si cautius uult quis facere, ut in praesentia sua aut uacca aut capra aut ouis mulgatur ita, ut uas illud fictile sit et bene scaldetur, *GAlBgPpH* ut, quomodo mulgitur, non refrigeret, sed calidum bibatur. praeterea et tisicis sic expedit ita, dum calet, seu uaccinum seu caprunum lacte sic bibatur, et statim supinus se ponat, ut diutius circa pulmones operetur; cum mel mixtum et calefactum sic melius iuuat.

77 Similiter et de b u t e r o recentem si acceperit tisicus; sed buter ipsum sale nec penitus non habeat. nam si habuerit sale, peius exterminat. si purum et recentem et mel modicum admixtum fuerit,

1 aliquid *GAlB* aliqui *g* alicui (*post* pocula) *P* de *GAlB* ex *g* istis *Alg* (*ex* iptis *corr. 1. man.*) *G* ista *B* poculis *Gl* pūculis *A* pocula *B* paucum *g* sale *GAB* sal *l* de sale *g* mittatur *GlgP* mittantur *A* mittetur *B* modicum *hic habent GAlP, ante* sale *B om g* coacolat *Gg* agulat *A* coagulat *lBP* 2 hominibus . . . intus in (*lin. 3*) *AlBgP* (*H*) *om G* hominibus *AlBP* homines *g* nam *hinc rursus rell. sequitur H* purum *AlBPH* parum *g* aliquibus *AlgPH om B* coacolat *g* coagulat *AlBPH* intus *AlgPH om P* 3 in² *GAlgPH om B* stomachum *AH* stomacum *G* stomacho *lBgP* et² *AlBgPH om G* solet *GlBgPH* solent *A* grauiter *hic habent GAlgPH, ante* solet *B* si tamen . . . bibatur (*lin. 8*) *GAlBgP om H* 4 mulgitur *GBg* mulgetur *Al* mungetur *P* si taliter *GAgP om lB* 5 ipso *GA* ipsum *lBg om P* admixtum *GAlB* mixtum *gP* modicum *GAlg om BP* 6 si cautius . . . praeterea et (*v. 9*) *GAlgP om BH* si cautius *Ro* si aut in ius *G* si aucius *A* si aut ius *l* saucius *g* si caute *P* et cautius *p* ut *Alg* et *G om P* aut uacca aut capra *gP* aut capra *G* uacca aut capra *Al* 7 mulgatur *GAg* mulgeatur *l* mungatur *P* uas *GlgP* tuas *A* illud *lgP* ille *G* illut *A* 8 mulgitur *GAg* mulgetur *l* mungatur *P* refrigeret *l* refrigerit *GA* refrigeretur *g* calidum *lP* (*e* callidum *corr*) *g* caledum *GA* praeterea . . . melius iuuat (*v. 11*) *ita contraxit B*: iuuat tysicis quomodo mulgitur ut calidus bibatur et sopinus iaceat. praeterea *Alg* prete *G*¹ pretea *G*² preterea *PH qui hinc rursus incipit* 9 et *GAlH om gP* tisicis *lPH* tisicus *G* tysicis *B* tissicis *Ag* sic *G²Al* si *G*¹ *om gPH* uaccinum *AlgH* uacinum *G* uaccino *P* caprunum *GA* caprinum *lgH* caprino *P* lacte *GAg* lac *lH om P* 10 sic *GAlH* quis *g* ut *P* bibatur *GAlgP* bibat *H* supinus *GPH* (*e* supimos *corr*) *g* suppine *A* supinum *l* ut *GAlPH* aut *g* circa pulmones operetur *lH* circa pulmonis operitur *G* circa pulmonis operetur *A* miscas *g* misceas *P* 11 cum mel *G* cō mel *A om l* aut melle cum uino *g* uinum cum melle *P* cum melle *H* mixtum *GAgP om l* mixto *H* et calefactum sic *GAPH om lg* 12 LXXVII De butero (*rubr*) *G om ABgPH* similiter et *GAlBgP om H* butero *GA* butiro *lgP* butyro *BH* recentem *GA* recente *lBgH* recenti *P* si *GlgPH* sic *A om B* acceperit *GAlPH* accipiat *B* acciperit *g* tisicus *lBP* tisecus *GA* tysicus *H* tissicus *g* iuuat illis *post* tysicus *add B om GAlgPH* buter *B* but̄ *G* buterum *A* butyrum *lH* in butiro *gP* 13 ipsum *GlH* et ipsum *A* ipse *B* om *gP* sale nec penitus non habeat *GA* salem penitus non habeat *lH* sine sale esse debet et modicum mel habere *B* penitus sale non habeat *g* penitus sal non habeat *P* nam . . . se ponat (*p. 29, v. 1*) *GAlgPH om B* sale *GAg* sal *lP* salem *H* 14 recentem *GAlgH* recentum *A* admixtum *GAlPH* et mixtum *g* fuerit *GAlPH om g*

sic linguat cata modicum et supinus se ponat. tamen de tisicis diximus *G A l B g P p H* esse aptum, quos non longo tempore obtinuerit causa; nam si uulneratus fuerit pulmo, et purulenta excreant, nec illis congruum. 78

O x y g a l a uero Graece, quod Latine uocant melca, quod acetauerit, auctores dicunt sanis hominibus esse aptum, quia non coacolat in uentre; tamen et ipsud aut mel admixtum aut, quando fuerit, oleum gremialem.

C a s e u m, quantum dicent, non solum infirmos, sed et sanos grauat, 79 maxime epaticos uel renium uitia habentes et qui splenitici sunt, quia coacolatur in renibus, et lapides exinde generantur.

C a s e u m uero r e c e n t e et d u l c e, quod non sit salsum, sanis 80 congruum est; tamen quod omnino recente fuerit, in mel intingere bonum est.

C a s e u m uero a s s u m uel e l i x u m qui manducauerit, alterum ue- 81 nenum opus non habet, quia exsucata alia pinguedo lapides puras

1 sic linguat *G* si lingat *A* sic lingat *l* sic accipiat *gP* siolingat *H* catamodicum *GA* modicum *l* (*cum rasura ante* modicum, *quae tamen pro 4 litteris spatii non satis praebet*) *g* catomodicum *H* supinus *GP* supinu *A* supinum *lgH* tamen de *GAlgH* ad illos *B om P* tisicis *lPH* tyssecus *G* tisecus *A* tysicos *B* tissicis (*rasura inter* s *et* i) *g* 2 aptum *GlBgPH* apium *A* quos *GgPH* quod *Al* qui *B* obtinuerit *GAlP* obtenuerit *BH* obtinerit *g* causa nam *GAlgPH* causam *B* uulneratus *GAlBgP* uulnus natus *H* 3 purulenta *BP* (*e* pudrulenta *corr ras*) *G* purolenta *AH* purolentum *l* corolenta *g* congruum *GAH* est congruum *l* congruum est *Bg* 4 LXXVIII De oxygala (*rubr*) *G om AlBgH* oxygala *G* oxygalla *A* oxigalla *lH* onlaga *B* oxilacra *g* oxiragra *P* grece *GPH* greci *AlBg* quod *GAlgPH om B* latine *GA* latini *lBgPH* uocant *GAlH om B* appellant *gP* quod acetauerit *GAl* quod acitauerit *BgH om P* ⟨id est mel⟩ quod *Ro* 5 esse *GAlBgP om H* aptum *G* apta *BgP* aptas *AlH* coacolat *g* coacolant *G* coaculantur *A* coagulantur *l* coagulant *B* coagulat *PH* 6 ipsud *Gg* in ipsud *A* in ipsnm *l* ipsum *BH* aut[1] *GAlB om g* ad *H* quando fuerit *GAgH* quando fecerit *l om BP* oleum *GAlBgP* oleo *H* 7 gremialem *GA* gremile *l* gremiale *BgPH* *post* gremiale *add* quantum dicit *g* quantum decet *P* 8 LXXVIIII De caseum (*rubr*) *G om ABgH* caseum *GAlH* de caseo *B* casio *g* caseus *P* quantum dicent *GA* dicunt quantum *l* quantum dicunt *B* quatenus dicunt *H de gP uide ad lin. 7* infirmis et sanus grabat *G* infirmus et sanus grauat *A* infirmos sed et ipse infirmos grauat *l* infirmis etiam et sanos grauat *B* infirmis sed etiam sanis nocet *g* infirmis nocet sed etiam sanos grauat *P* infirmos sed sanos grauat *H* 9 epaticos *lBPH* aepaticus *G* epaticus *A* epaticis *g* renium *GlBg* renum *APH* splenitici *ABg* splenetici *GPHg*[c] spenetici *l* quia *gPH* et qui *G* qui *AlB* 10 coacolatur *G* maculatur *Al* coagulato *B* colatur *g* coagulatur *PH* lapides *GlBH* lapidis *A* capettes (*e* capetes *corr*) *g* capiti *P* generantur *lgH* generant *GB* generamus *A* generat malum *P* 11 LXXX De caseum (*rubr*) *G om AlBgPH* recente *Bg* recentem *GAlH* 12 tamen . . . bonum est *GAlgPH om B* omnino *GAlPH* minus *g* recente *g* recentum *G* recentem *AH* recens *lP* in *GAlgP om H* intingere *GA* intinguere *lgPH* 14 LXXXI De caseum assum (*rubr*) *G om AlBgPH* uero *GAlBH om gP* elixum *GAlBPH om g* alterum uenenum *BgH* alterum ueninum *G* alterum eneum *A* alterius ueneni *l* altero ueneno *P* 15 opus non *AlBgP* non opus *G* opis non *H* exsucata *GAB* exfugata *l* exugat *g* et siccata *P* exsucatus *H* non est *post* pinguedo *add H solus* lapides puras *G* lapidis puris *A* lapides puri *lg* lapides puros *BH* lapis purus *P*

GAlBgPpH efficitur; sed nec elixum, quia amissa alia pinguedine similiter ut salis deuenit. nam ut credat quis, elixet caseum et tollat et dimittat illum refrigerare, et omnino quomodo lapis aut salis sic deuenit. similiter et assatum intus ingressum quid potest prodesse nisi lapides puras ingenerare?

82 Simela uero et ipsa grauis etiam sanis; pro necessitate desenteriae qui sanguine producunt utilis fiat ita, ut in lactes caprunos coquat in carbones; quomodo buter sic fiat.

83 De pomorum ratione.

Citonia bona et optima maxime desentericis, qui longo tempore sanguinem deponunt, ita: incisa in cruce elixentur bene in uas fictile in aqua pura dulce et sic manducentur, et aliter assa, si bene sub cinere diutius fuerint, [et sic manducentur cum melle: meliorem digestionem faciunt].

1 efficitur *GPH* efficiuntur *Alg* efficiantur *B* nec *lBgH* ne *GA* *om H* elixum *lB* aelixum *G* elixsum *A* elexum *g* elixatum *H* amissa *GlPH* admissa *Bg* missa *A* alia *Gg om AlBPH* pinguedine *GAlP* pinguidine *Bg* pinguedo *H* similiter *GAlBPH* similis *g* ut *GABgP*. et *l om H* salis *GAH* sales *B* sal *l* lapis aut salis *g* lapis aut sal *P* 2 et est inutile ut assus *post* deuenit *add P solus* elixet *G* elixat *Al* elexit *B* elexet *g* elixe *P* elix̄ *H* et[1] *GABgP om lH* et[2] *GlBgPH* *om A* dimittat *AlBgP* demittat *GH* 3 sic *GAlBPH om g* similiter *GAlBPH* simt *g* et *GAlH om BgP* ingressum *GAlBPH* regressum *g* quid *GAlgPH* quod *B* puras *GAB* puros *lgH* 5 ingenerare *GABg* generare *lH om P* 6 LXXXII De simela (*rubr*) *G om* *ABgPH* simela *GA* simila *lB* similia *gPH* et *GAlBH om gP* necessitate *GlBgPH* necessitatem *A* desenterie *G* desinteriae *A* dissentericis *l* disenteriae *B* desinterie *g* datur dissentericis *P* dissinteriae *H* 7 qui *GABgPH* quia *l* sanguine *GA* sanguinem *lBgPH* utilis *lP* ut illis *GBgH* utile *A* fiat *GABgH* fit *P* fiet *Eberhard, Jenaer Litteraturzeitung V (1878) p. 379* ita ut *GAlgPH* aut *B* in *GAlBH om gP* lactis *GAg* lacte *lBH* caprunos *A* caprunis *G* capruno *B* caprino *lH* caprunus *g* 8 coquat *GAgP* coquatur *lB* coquant *H* carbones *lgH* carbonis *GA* carbonibus *BP* quomodo . . . fiat *GAlgPH om B* buter *G* puter *A* butur (*post* fiat) *l* butyrum *gH* butirum *P* sic *GAgPH* si *l* fiat *GAlP* (*ante* fiat *eras* deue) *H* fiet *g* 9 de pomorum *AlBgPH* *om G* ratione *AlBH om G* generatione *gP* 10 LXXXIII De citonia (*rubr*) *G om ABgPH* citonia *GgPH* citoria *A* cidonia *l* si tamen *B* bona *GlBgPH* bene *A* et *GlBgPH om A* optima *GAH* obtima *l* obtima est *B* apta *g* apta sunt *P* desentericis *G* desintericus *A* addis sintericos *l* disintericis *B* desintericis *g* dissentericis *P* dissintericis *H* 11 sanguinem *AlBgPH* sanguine *G* deponunt *AlBgPH* producunt *G* incisa in cruce *GAlPH* incise in cruce *B* in cruce incisa *g* elixentur *GPH* elexentur *Bg* elixere *A* elixa *l* bene *GAlBPH* et bene *g* in uas *GlBH* in fas *A* in uaso *g* in uase *P* fictile *GAlBH* fictili *gP* 12 in aqua *hic habent GAlBgP* *ante* in uas *H* pura *GAlB om gPH* dulce . . . manducentur *GAlBgP om H* dulce *GAlBg* dulci *P* manducentur *GlBgP* manducetur *A* aliter assa si *Ro* alteras si *GH* aliter assi *Al* alterum si *B* alt̄ *g* aliter *P* 13 diutius *GgP* diucius *Al* et diutius *B om H* fuerint *G om AlgP* fuerit *B* coquant *H* et sic . . . faciunt *H om* *GAlBgP*

Mela bene matura in arbore, quae dulcia sunt, bona sunt; 84 nam illa acida non sunt congrua; nam dulcia sanis et infirmis, et *GAlBgPpH* pera dulcia et bene in arbore maturata; nam dura et acida grauiter nocent.

Pruna et ipsa bene maturata et dulcia, et persica uel duracina 85 omnino in arbore maturata, uel ceresia aut diuersa alia genera pomorum, si in arbore maturata fuerint, congrua sunt; si autem collecta cruda et per dies aliquos admollierint, illud ad putridinem computamus, nam non ad maturitatem, quia, dum manducantur, putridos humores intus generant.

Mora siue domestica siue saluatica maxime congrua sunt et 86 sanis et infirmis, ⟨sed⟩ et ipsa omnino matura in suo arbore aut in rubo.

Ficus bonae sunt, sed et ipsas maturas omnino. 87

1 LXXX De mela (*rubr*) *G om AlBgPH* mela *GABg*[c]*PH* male *g* mala *l* quae *GBPH* qui *Ag* que *l* bona *GAlgPH* bona et apta *B* 2 nam[1] *GAlgPH om B* illa *GAlgPH* illa uero *B* acida *lBP* (*inter* a *et* c *ras*) *G* acceda *A* acita *g* aceta *H* congrua *GlBgPH* congruam *A* nam[2] *GABgP om lH* dulcia *GABgPH om l* sanis et *GlBPH* sani et *A* et sanis et *g* infirmis *GAlgH* infirmis conuenit *B* infirmis congrua *P* et[2] *GAlgH om BP* 3 pera *GABgP* pira *lH* in arbore *GAlBPH om g* maturata nam *GBg* maturab *A* matura bone sunt nam *l* matura bona sunt nam *P* maturatamen *H; cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 852* nam . . . ipsa (*v.* 5) *GlBgPH om A* acida *lBP* aceta *GH* acita *g* 4 nocent *GlgP* nocet *BH* 5 LXXXV De pruna (*rubr*) *G om lBgPH* pruna *GlBPH* prunia *g* bene maturata *B* maturata bene *H* (*erasis litteris* be *post* ipsa) *G* bene *A* bene matura *l* bona matura *gP* dulcia *lBgP* dulce *GA* dulcis *H* et[3] *AlgH om GBP* persica uel duracina] perseca uel dulcida *G* persicca uel dura racina *A* persica uel dura racina *l* persica duracina *BP* per se caditura. Cina *g* persica dulcia *H* 6 in arbore *GAlPH* (*post* maturata) *g* in arborem *B* uel *AlBgPH* LXXXVI De ceresia (*rubr*) *G* ceresia *GAlBg* cerasiae *P* cerasia *H* alia *GAlBPH om g* 7 fuerint *GAlgPH* fuerit *B* 8 cruda *GAlBgP* dura *H* et *GABgP* (*in ras*) *H om l* per *GlBgPH* por *A* admollierint *GAlBPH* admolliarent *g* ad . . . computamus *GAlBgP om H* 9 nam . . . maturitatem *GAlBgH om P* nam non *BH* nam *G*[1] non *G*[2]*l* nam in *A* nam si *g om P* quia *gP* et quia *GA* et que *l* et qui *B om H* dum . . . generant *post* illud *H* dum *GAlgPH om B* manducantur *lP* maducant *GABgH* putridos *lgP* petredus *G*[1] putredus *G*[2]*A* putritos *B* putrituri *H* 10 intus *GAlBPH om g* generant *GAlBPH* generat *g* 11 LXXXVII De mora (*rubr*) *G om AlBgPH* siue[1] *GAl om BgPH* saluatica *ABP* siluatica *GlgH; cf. Baehrens, B. ph. W. 46, 853* maxime *GlBgP* maxima *A* maximae *H* congrua *GAlBPH* congruae *g* et *Bg om GAlPH* 12 sed *Niedermann oraliter, om codd* matura *GAlgP* maturas *B* maturata *H* in suo . . . rubo *GAlBPH om g* suo *GAB* sua *lPH* aut *G* uel *AlPH* siue *B* 14 LXXXVIII De ficas (*rubr*) *G om AlBgPH* ficus *GAlBPH* (*e* ficas *corr*) *g* bonae *HP* bone *Gl* bona *ABg* sed *GAlBPH om g* et *lBgH om GP* in *A* ipsas *GH* ipsis (*ex* ipsos *corr*) *A* ipsa *lg* ipsos *B* ipsae *P* maturas *GAH* matnra *lg* maturos *B* maturae *P*

88 Castanea elixa bene apta sunt uel assa; nam cruda non bene *GAlBgPpH* digerentur.

89 Auellanas grauant, si in aliqua confectione cum alias species miscantur.

90 Amigdolas bonas sunt; praeterea si amariores fuerint, epaticis congrua sunt; sed in tepida missas cortex ipsa purgetur et sic mandu- *GABgPpH* centur. item et tribulata bene sine cute in melle optimo tisicis congrua sunt uel in catarro, quando incipit maturare.

91 Pistacia uero et ipsa bona et apta sunt.
GAlBgPpH

92 Dactuli et ipsi boni sunt, sed non frequenter, quia solent facere inflationem et capitis dolorem, si satis comesti fuerint.

1 LXXXVIII De castania (*rubr*) G *om* AlBgPH castanea Bg castania G castaneae APH castanee l elixa G elixe Al elexa Bg elixae P lixae H bene GBg bone Al bona g bonae P *om* H apta sunt B apte sunt G (*ante* apte *tribus circiter litteris deletis*) A et apte sunt l apta est g et aptae sunt P bonae sunt H assa Bg assas GA asse l assae P uel assae *post* lixae H nam . . . digeruntur GAlBPH *om* g nam GBPH *om* Al cruda GAlBH crudae P non GAlBP omnino non H 2 digeruntur lBP degeruntur G detretur A digerentur H 3 LXXXVIIII De auellanas (*rubr*) G *om* AlBgPH auellanas GBg auellana Al auellanae PH confectione GlgPH confectio et A confectionem B alias species GBg alies species A aliis speciebus lPH 4 miscantur GAB misceantur lPH conmiscatur g 5 XC De amicdola (*rubr*) G^1 De amigdola G^2 *om* AlBgPH amigdolas G^2B amicdolas G^1 amandulas A amandule l amigdalas gH amigdalae P bonas AgH (*litt.* s *supra addita*) B bona G bone l bonae P sunt GlBP *om* AgH si *ante* praeterea g amariores Bg amarioris G maturioris A matura l amarae P maturiores H epaticis GBgH pacis A *om* l epatis P 6 congrua GAlBg congruae PH sed GAlBH *om* gP missas GBgH miseas A missae l missis P cortex GlPH cortix ABg ipsa GB illa AlgH ille P purgetur GlBgPH pergetur A manducentur AlBPH manducatur G manducetur g 7 *cap. 91 hic habent* AlgPH item . . . maturare GABgPH *om* l item G amecaulas uero subtracta ut diximus A ita B amigdolus uero subtrata ut diximus g amigdalae uero subtracto cortice ut diximus P amigdalas uero subtracta cute ut diximus H et GABH *om* gP tribulata GH triplata A triblata Bg bene GAB *om* gPH sine cute GB *om* AgPH in melle B in melli G cum melle AP in mel gH optimo gP obtimo GB *om* A optimum H tisicis BP tisicus G *om* A tissicis g tysicis H congrua GABH apta g aptae P 8 uel GABPH et g in GABPH per g catarro BgPH cattarro G cattaro A maturare GBgH mixturare A maturascere P 9 *cap. 91 post* manducentur (*v.* 7) *habent* AlgPH XCI De pistacia (*rubr*) G *om* AlBgPH pistacia B pistatia G pistacias Al pistatius g pistaciae P pastacias H uero G uiro B *om* AlgPH ipsa GlB ipsas AH ipse g ipsae P bona et apta GlB bonas captas A bonus et aptus g bonae et aptae P bonas et aptas H sunt GlBP *om* AH est g 10 XCII De dactali (*rubr*) G *om* AlBgPH dactuli GBP dactali G^c dactulas A dactili lH dactalos g et GBgP uero et Al *om* H ipsi GAlBgP *om* H boni sunt lg bonis G boni ABP (*cum rasura post* boni) H solent GlBgPH solem A facere inflationem GB inflationem facere AlP inflationes facere gH 11 dolorem GlBgPH doloris A comesti PH conmixti G commixti AB mixti l commesta g

Caricas bonas et aptas, praeterea ad catarrum incipiente ita ut diutius in ore masticentur, et quibus fauces exasperantur et qui raucam uocem habent, bonas sunt manducare. 93 *GAlBgPpH*

Uua passa similiter ipso generi de uuas dulces et albas. umfacium de uua cruda fit. 94

1 De carecas (*rubr*) G^1 de caricas G^2 *om AlBgPH* caricas G^2*lgH* carecas G^1*B* carrogas *A* caricae *P* bonas *GABH* (*e* bone *corr*) *l* et ipsa (*ras*) bona (*ras*) *g* et ipsae bonae *P* aptas *GABH* (*ex* apte *corr*) *l* apta sunt *g* aptae sunt *P* preterea *GgP* (*post* catarum) *Al* praeter *B* propterea (*post* catarrum) *H* catarrum *BgPH* cattarrum *G* catarum *Al* incipiente *AlBgH* incipienti *G* incipientem *P* 2 ore *AlBgPH* ori *G* masticentur *GABP* mixticentur *l* masticetur *g* manducentur *H* et^1 *GABgH* e *l* ex *P* fauces *lgPH* faucibus *G* faucis *AB* qui *GB* *om AlgPH* 3 habent *GlBgPH* habere *A* bonas *GB* bona *AlgPH* manducare *GABPH* ad manducandum *l* ad manducare *g* 4 XCIIII De uua pas̄ (*rubr*) *G om AlBgPH* uua passa similiter *GB* similiter et tua passa *A* similiter uua passa *l* uua passa *gP* similiter et uua passa *H* ipso generi *G* inscerere *A* et ipsa bona est *l* ipsa genere *B* ipso genere *gH* de uuas . . . fit *GABgPH om l* uuas *Gg* uas *A* quas *B* uuis *H* dulces *g* dulcis *GAB* dulcibus *H* albas umfacium *G* albas umfatium *B* alba cum facit *A* albasum faciunt *g* (albae et dulces) onfacion *P* albis ūfaucium *H* 5 uua cruda *GBH* una cruda *A* uuas crudas (*e* crudus *corr*) *g* uuis crudis *P* fit *AgPH* fit dulcis *GB* explicit *G om A* (*ubi alia similia sequuntur*) *B* FINIT AMEM *add* g^2 Purgatorium. Diagridium denario pensante distemperas cum aqua in mortario et salis grana tria et ipsum diagridium mittis in calicem cum aqua distemperatum ouum plenum et dabis in potione de feniculo aut de costo facta in uino ueteri tepefacto dabis. Potio contra corentiam. Herba ueia colligis semen et accipias intus tres digitos. per tres uices quantum potes leuare. mittis in patella et cocleario (*e* coclerio *corr*) uno pleno de seuo. et addis mel comisces simul et calefacis et dabis ei manducare. Si debet mori. statim ipsam uomet. et si debet uiuere in se retinet. Expliciunt dicta antimi medici *P* EXPLICIT FELICITER DEO GRATIAS AMEN *H*

I. INDEX GRAMMATICVS

(Notabiliora quaedam)

A. PHONETICA

1. VOCALES

2. CONSONANTES

B. INFLEXIO

I. DECLINATIO

1. SVBSTANTIVA ET ADIECTIVA

a) Nominatiuus et accusatiuus

et ipsas maturas 31, 14. auellanas grauant 32, 3. amicdolas bonas sunt 32, 5. caricas bonas et aptas 33, 1. -os *pro* -i: crudastros sint 11, 8. gallinae uel pullos 12, 3. monticlos 16, 6.
nom. pro acc.: ratio exponere 1, 6. ratio suggerimus 4, 3.

b) Genetiuus

singularis: partem facies 14, 3. *cf. Gell. IX, 14, 1sqq.*
pluralis: renium 22, 11. 13. 23, 1. 29, 9.

c) Ablatiuus

-e *pro* -i: de nullo animale 10, 14. — dulce 30, 12. — fictile 5, 11. 15. — lene 15, 5.
-i *pro* -e: oximelli 7, 10.

d) Forma generis masc. locum neutri tenet

durior 15, 14 *bis.* — melior 22, 15. — tenerior 15, 14.

e) Declinationes permutatae

I. pro II.: ouarum 16, 4. 17, 12 *bis.*
II. pro I.: in testo 20, 4. in testa (?) 20, 9. *cf. ind. uerborum.*
III. pro II.: cibora 12, 10.
II. pro IV.: puto *G pro* potu 2, 6. 3, 1. poto *g*ᶜ 3, 11.

2. PRONOMINA

a) Pronomen relatiuum

nom. pro acc.: tesanae, quae nos facimus 10, 8
unde *pro* cuius: unde non est, qualiter exire delicias Francorum 8, 9.

b) Pronomina demonstratiua

ille: *neutr.* illum 14, 8 (*AB*) 17, 5. 18, 1. 30, 2.
ipse: ipsud 3, 10. 11, 2. 13, 10. 16, 5. 8. 24, 9. 29, 6. — ipso 28, 5 *dat. sit an acc. pro* ipsum, *non constat, cf. Marc. Emp. ed. Niedermann, ind. p. 288 s. u. adicere.*
is: inde *pro* eius rei 3, 8.

II. CONIVGATIO

1. TEMPORA

a) Praesens

3. pers. plur. -ent *pro* -unt: digerentur 4, 9. 32, 2. — adserent 14, 9. — dicent 13, 11. 29, 8. — comedent 20, 9. — perdent (*an fut.?*) 22, 2.

b. Perfectum

actiuum: accipisse 14, 1. acciperit 17, 6. *cf. annot. crit. ad hunc locum et ad 24, 8. 28, 12.* — exierit *pro* exigerit 2, 19. 8, 2. *cf. annot. crit.* — infunderint 27, 9. *cf. annot. crit.*
passiuum: habeant admixtum 27, 13.

c) Futurum exactum

passiuum: participio additur fut. II, e. gr. cocta fuerit 5, 3. supermissum fuerit 9, 5 *sq. et saepe. cf. infra D VI, 1.*

2. CONIVGATIONES PERMVTATAE

III. pro II.: miscat 18, 9. miscuntur 22, 5. miscantur 32, 4. — commiscat 25, 8. — admiscere (?) 16, 10. — mulgitur 28, 4. 8. mulgatur 28, 7.
IV. pro II.: tenit 2, 12. — contenit 5, 14.
uerba anomala: perexunt 27, 11.

C. FORMATIO VERBORVM

1. SVBSTANTIVA

substantiua deminutiua sine ulla ui minuendi usurpata: aucellus 15, 8. iuscellum *passim* — lenticula 25, 3. — pisciunculus 19, 8.

subst. composita: spicanardi 5, 9. 8, 6. — rusiriacum 25, 7.

2. ADIECTIVA

a substantiuis deminutiuis deriuata: agnellinus 6, 6. — porcellinus 7, 3.

-iuus: acidiua 1, 11. — coctiuus 27, 1. — crudiuus 24, 17. 27, 2.
-aster: crudaster 11, 8.

3. ADVERBIA

simplicia: rariter 22, 6.
composita: abintus 22, 14. — deforis 6, 2. — deintus 6, 2. — deiuso 14, 5. — delonge 6, 1. 3. 12, 16. — desuper 11, 9. 16, 5. — desursum 2, 1. — exinde 1, 12. 29, 10.

4. VERBA

uerbum simplex pro composito usurpatum: fundo *pro* defundo 25, 4. facio *pro* efficio *u. ind. uerb.* facio.
composita pro simplicibus: praeualet 2, 8. — procuraui 1, 8.
Syllabae praefixae immutantur: agnoscens *pro* ignoscens 14, 1 (*cum α priuatiuo confusum?*).
duae praepositiones praefiguntur: perexunt 27, 11.

uerba recomposita quae uocant: adgravo 3, 15. — adnascor 9, 14. — adpono 10, 1. — adpraehendo 13, 11 — adsero 14, 9. — conmisco *passim* — conpono 16, 6. — contenio 5, 14. — *cf.* adsidue 10, 1. inlustris 1, 2. inpisa 17, 9.
uerbum simplex falso e composito collectum: tango *pro* tingo (*cf. intingo*) 7, 5. 15, 5. 19, 6.

D. SYNTACTICA

I. CASVS

1. PRAEPOSITIONES

cum abl. semper: ab, ex, sub.
cum acc. semper: apud, cata, circa, inter, post, proxime, secundum.
cum gen.: beneficio 9, 11.
cum acc. pro abl.:
c u m 16, 9. 27, 4. 9. 28, 11. 32, 3 (*c. abl. saepius*).
d e 7, 11. 10, 10. 11, 10. 14, 12. 15, 13 *bis.* 16, 4 *bis.* 16, 11. 12. 13. 18, 9. 13. 27, 1. 4. 33, 4 (*abundat c. abl.*).
i n 5, 14. 7, 12. 11, 8. 14, 3. 16, 7. 17, 4. 25, 5. 27, 7. 8. 28, 3 *bis.* 30, 7. 11 (*dubium:* in domum 13, 7; *u. supra sub A 2*). (*cum abl. saepissime de loco.*)
p r o 9, 11. 22, 12 (*cum abl. ter decies*).
cum abl. pro acc.:
a d ad hora 7, 11. 8, 10. 11. 12, 15. 14, 4. 21, 1. 12. 23, 6 (*dubium:* ad sole 21, 5). (*cum acc. sexies decies.*)
a n t e (*dubia:* ante biduo 12, 4. ante sera 12, 5. ante una die aut biduo 13, 5) (*cum acc. semel*).
i n 1, 12. 17, 4. 22, 12 (*dubia:* in olla 5, 11. in foco 8, 11. in cibo 9, 5. in ipso iuscello 13, 3. in ipsa opera 16, 10. in tepida aqua uel maxime in frigida 17, 2/3. in coctura 21, 7. in calda 21, 11. in lacte 27, 5. in ipso lacte 27, 7. in cruce 30, 11. in tepida 32, 6). (*cum acc. saepissime de directione.*)
p e r 2, 1 (*dubia* per ipso 9, 13. per isto cibo 9, 15). (*cum acc. ter.*)
s u p e r (*dubium:* super lenticula 25, 8). (*cum acc. de directione semel.*)

2. ACCVSATIVVS

verba intransitiua cum acc. usurpantur:
u t o r: *gerundiuum* 5, 1. 6, 9. 14. utantur 5, 16. uti debeantur 4, 4.
o p u s h a b e o: non o. habeant alias medicinas 9, 10/11. alterum uenenum non opus habet 20, 12. 29, 15.

cf. admisco: ipso si admixtum fuerit (*i. q.* ipsum? *cf. supra B I 2 b*) 28, 5.

intransitiue usurpantur: admollio 31, 8. — asso 11, 8. 15, 5. — caprio 13, 1. — coacolo 17, 5. 28, 1. 2. 29, 5. — coquo *passim, u. ind. uerb.* — exsuco 21, 5. — extermino 28, 13. — frango 26, 9. — infundo 27, 9. — maturo 23, 6. 32, 8. — necesse habet 20, 7. — perduro 21, 9. 22, 5. — potest 15, 1. — refrigero 28, 8. 30, 3. — sentio 5, 12. 17, 6. — *cum datiuo ponitur* cui delectat 13, 3, *cf. Greg. Tur. Hist. Franc. praef.* (*Mon. Germ. hist.; script. rer. Merov. I p. 191, 10*).

nom. praedicatiue pro acc.: opus, quod nos Graece dicimus alfita, Latine uero polenta, Gothi uero fenea 24, 1/2. oxygala quod Latine uocant melca 29, 4.

3. DATIVVS

cui delectat 13, 3. — cum male sibi senserint 3, 6.

4. ABLATIVVS

Abl. separatiuus: longius foco 7, 16. longe de foco 6, 14. delonge a foco 12, 16.

Abl. comparationis: saniores ab aliis 9, 15. ab omnibus grauiores 13, 7. aptiores ab aliis piscibus 18, 7.

Abl. instrumenti: ponuntur praepositiones: cum 6, 4. 7, 4. 16, 9. 17, 8. 27, 4. 9. — de 10, 5. 11, 7 *bis.* 15, 5. — in 10, 3.

Abl. temporis:
- *ponitur* in: in tempore ieiuniorum in quadragesimo 24, 11. in tempora mea 14, 3.
- *pro acc. temporis:* una die 21, 5. in una hora 5, 5.

5. GENETIVVS

Genet. possess., subj., obj.: ponitur de: 6, 6. 9. 10. 11. 7, 1. 10, 12. 15. 11, 3. 10 *et saepius.*

Gen. partitiuus:
- *ponitur* de 2, 6. 3, 1. 17. 4, 16. 5, 6 *et saepissime.* — *articuli partitiui uice paene fungitur* de aprunis quantum recentiores fuerint, leuiores sunt. 6, 13. de medus benefactum iuuat. 10, 10. de ficato non expedit 11, 5. de pisce bono admiscere 16, 10. de lactibus sanis hominibus 27, 12. de potu est, quando habent 3, 11.
- *post* unus: unus illorum 14, 5
- *non ponitur:* multum albumen 16, 4. acetum modicum 25, 5/6. *sim.* 5, 4. 13, 3. 16, 9. 14. 21, 12. 28, 1. 5. 14. satis aqua 2, 12.

Genetiuus qualitatis: si de plures dies fuerit 18, 13.

II. NVMERI

1. SINGVLARIS

collectiue: granum 26, 9.

2. PLVRALIS

u. ind. uerborum s. u. caro, lacte, panis, urina.

plur. auctoris: a nobis suggesta sunt 4, 1. intellectus noster 4, 5.

plur. maiestatis: uestrae pietatis 1, 6. uobis 1, 7, *cf. Ehrismann, Zeitschr. f. deutsche Wortforschg. I p. 117. J. B. Hoffmann, Lat. Umgangsspr. p. 135.*

III. GENVS NOMINVM

masc.: arbor 31, 12. — coriandrus 25, 10. ficatus *u. ind. uerb.* — quadragesimus (*an* -um?) 24, 11.

fem.: [lepus *Al* 8, 7.] cortex 32, 6. lapis 29, 15. 30, 4, *cf. ind. uerb.*

neutr.: antidotus 9, 11. ascalonium 23, 12. — caseum *u. ind. uerb.* castaneum 32, 1. — medus 10, 6. 10. 27, 13.

et masc. et neutr.: cibus *masc. passim, neutr.* cibora 12, 10. — coriandrus *u. ind. uerb.* — laredum *u. ind. uerb.*

et masc. et fem.: dies *u. ind. uerb.* — piscis *u. ind. uerb.* — turtur *u. ind. uerb.*

IV. COMPARATIO

comparatiuus pro positiuo 2, 19. 20. 3, 4. 4, 3. 6, 10. 12, 11. 16. 15, 10. 19, 7. 12. 23, 10. 26, 1. 28, 6. 32, 5. superius *passim* diutius *passim*.
comparatiuus periphrasticus: magis parcius 3, 15. melius congrua 24, 14. *cf. ind. uerb. s. u.* bene. plus congrua 17, 13. — tenerior magis quam durior 15, 14.

superlatiuus pro positiuuo: inflationes grauissimas et indigeries malas 25, 2. *cf. ind. uerb s. u.* nimius, parum, satis; primus.
superlatiuus periphrasticus: maxime bonum 23, 9. maxime congruum 10, 6/7. *sim.* 31, 11. — satis grauissime 27, 2.

V. ADVERBIA

adiectiuum pro aduerbio: cocliar bonum plenum 25, 10.
aduerbium pro adiectiuo: similiter ut salis deuenit 30, 1.

aduerbia loci: ibi *pro* eo: addatur ibi 25, 6.

VI. TEMPORA, MODI, GENERA VERBI

1. TEMPORA

praesens et futurum alternis uicibus: fit . . . fiet 2, 1/2. fiet . . . nutriuntur 2, 3/4. uexabitur . . . nascuntur 3, 3. defluit . . . deueniet 8, 11/12. sanat . . . poterit 10, 1/2.
fut. II pro fut. I.: passim, e. gr.:
act. 4, 8. 5, 7. 6, 7. 12. 13. 16, 13. 18, 12. 22, 10. 29, 6. 12.
pass.: 2, 7. 5, 11. 9, 5/6. 24, 7.

saepissime discerni non potest utrum sit tempus futurum an modus condicionalis (cf. infra 2 c), praecipue in enuntiatis relatiuis, temporalibus, comparatiuis, condicionalibus.

2. MODI

a) Indicatiuus

pro coniunctiuo:
in enunt. interrog.: miror, quis ostendit 9, 9.
in enunt. consecut. ut non indigebunt 2, 5. ut laeditur 8, 12. ut sanantur 10, 5. ut nutriunt et generant 19, 16. *cf. ind. uerb. s. u.* ut.
in enunt. concess. et licet nec illi omnino sani sunt 3, 5.

b) Coniunctiuus

enunt. relatiuum: caseum, quod non sit salsum 29, 11.
periodus hypothetica: coni. in protasi, ind. in apodosi:
sensu potentiali: si quis dicat 2, 16. nisi forte pro desiderio aliquis sumat 13, 8/9. perdent uirtutem, nisi fortiores sint 22, 2.
sine ui potentiali: 5, 16. 17, 1. 21, 11 *sqq.* 32, 3.
antecedente particula 'quam': melior est quam si purum manducetur 22, 15/16. *cf. infra.*
enunt. comparat.: potius nocet quam iuuet 6, 3. *cf.* melius est quam si purum manducetur 22, 15/16.

c. Condicionalis

A fut. II. saepissime discerni non possunt. mod. condic. legitur in enuntiatis relatiuis, temporalibus, comparatiuis; abundat in protasi periodorum hypotheticarum. cf. Blase, Hist. Gramm. III, 1, p. 192.

d. Infinitiuus

inf. enuntiati finalis locum tenet: suadeo comedere 25, 1. dimittat illum refrigerare 30, 3.

inf. imperatiuus: praesumere 15, 7. nec nominare 19, 14.
acc. c. inf.: ipsam contigerit mandu-

casse 13, 12. (*cf.* contingit illis comestis . . . perducere 14, 11. — *at:* de sturnis adserent auctores cicutam herbam amare 14, 9. turtures qui saginantur scitur ab omnibus grauiores sunt 13, 6 *sq.*

e) Participium

Abl. abs.: 16, 6. 27, 6. 30, 1. — *pro part. coniuncto?* inciso . . . unguat 11, 6.
nom. abs.: coriandro missum uel menta 21, 12. pusca et puleium admixtum 22, 16. pulueris factus 25, 7.
acc. abs.: radicem admixtam 21, 11.
nom. uel acc. abs.: laredum missum 11, 3/4. quod est callosum et illud quod in giro pendet sublatum 20, 10/11. bucellas missas 27, 7 (*cf. supra B I 1 a*). mel admixtum aut oleum 29, 6. amigdalas missas 32, 6.

f. Gerundium

ui modali: si quis cabalicando et festinando amplius potum praesumpserit 3, 1/2. coquat agitando olla 5, 7. lactantes assi intingendo in oximelli 7, 10. ceruisa bibendo uel medus et aloxinum congruum est 10, 6.

3. GENERA VERBI

Passiuum

attractio quemadmodum uti debeantur 4, 4.
impers. cum acc.: panem comedendum (*sc.* est) 4, 8. credatur, quae diximus 9, 16. posteriora non praesumatur 11, 12. cauendo albumina 17, 12. cutem non manducetur 18, 11/12. lapides puras efficitur 29, 15 *sq.* — *acc. non additur* si non bene leuatum fuerit 4, 9.

VII. PERIODI PARTES

1. SVBIECTVM IMMVTATVR

proficit in fabrica et tenit 2, 12. mittis . . . coquat . . . addis . . . coquat 5, 4 *sqq.* unguat . . . assent . . . manducent 11, 7 *sqq.* addatur species . . . et spargat . . . et commiscat 25, 6 *sqq.* elixet caseum et tollat et dimittat illum et quomodo salis deuenit 30, 2/3.

2. PARTES PERIODI INTER SE NON CONGRVVNT

quod medici temptant sanare uel implastris uulnera curare, de laredo crudo Franci sanantur 10, 3 *sqq.* pro necessitate desenteriae, qui sanguine producunt 30, 6/7. quantum nouellae fuerint, meliores sunt 6, 12.

3. ELLIPSIS

substantiui: de aprunis (*sc.* carnes) 6, 13. de porco domestico (*sc.* carnes) 7, 1.
pronominis: fleumaticis uel qui stomachum frigidum habent 23, 8. ad catarrum et quibus fauces exasperantur et qui raucam uocem habent 33, 1 *sq.* qui sic acciperit, nocet 17, 6. nec sale mittendum nec oleum (*sc.* neque quicquam aliud) nisi unum fasciculum de coriandro 14, 17.
aduerbii: quantum recentiores fuerint, leuiores sunt 6, 13. *sim.* 6, 12.
uerbi: sed quid plus quam quod dictum est 2, 20. non ad nimietatem, sed parcius 2, 19/20. carnes de grues interdum pro desiderio 14, 12.

4. ABVNDANTIA

a) Anaphora

de potu si quis . . . amplius potum praesumpserit 3, 1/2. elleborum herbam, quae dicitur sitri, ipsud manducant 13, 9. si tamen quomodo mulgitur contra calidum bibitum fuerit, si taliter, non nocet 28, 3/4

de auibus, hoc est de fasianos pastas et ansares, quia pascuntur, pectus illorum 11, 10/11. de domesticis columbis pipiones ipsorum 15, 3/4. passares, qui in parietibus nutriunt, pullos ipsorum 15, 6.

b) Periphrasis

debeo: ut sanitatem praestare debeant *gP* 1, 5. — *possum:* ut potest intellectus noster habere 4, 5. ut possit uenenum contemperare 14, 8. — *uolo:* qui se taliter uoluerint obseruare 2, 5. *cf. Löfstedt, Komm. z. Peregrinatio Aetheriae p.* 207 *sqq.*

c) Pleonasmus

aduerbium additur: abintus maxime interiora 22, 14/15. penetrat intus 17, 4. intus ingressum 30, 4. bene conueniunt 17, 7. qui teneriores sunt, sic apti sunt 7, 14. quomodo spuma sic deueniat 16, 5. cum mel mixtum sic melius iuuat 28, 11. *cf. ind. uerb. s. u.* sic.

participium additur: uaporatas factas 4, 16. capriati facti 12, 5. elixi facti 20, 4.

coniunctio et *passim additur, cf. ind. uerb. s. u.* et.

5. ORDO VERBORVM

pron. rel. postponitur, e. gr.: tesinas, quae de ordeo fiunt, qui scit facere 23, 13. interiora cum semine quod est mixtum 22, 15.

coniunctiones postponuntur e. gr.: elixatum laredum et refrigeratum si manducatur 9, 1. nam inter diuersa bona commixta in prandio si unus cibus non congruus fuerit 12, 11/12. homo in expeditione positus uel iter agens longum quomodo potest se taliter obseruare? 2, 16/17.

quidem *antecedit* quidem qui 13, 6. [quidem id 26, 15.]

II. INDEX VERBORVM MEMORABILIVM

A

C

Q

R

S

T

III. INDEX RERVM

* Asteriscus appositus ad indicem uerborum relegat lectorem.

I. CIBARIA

II. RES CVLINARIAE

III. RES AD ARTEM MEDICAM PERTINENTES